

**TÜRKİYE’DE FEMİNİST YÖNTEM
İLE YAPILAN NİTEL ARAŞTIRMALARIN
ELEŞTİREL BİR ANALİZİ**

Mehmet ÇİLMİ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ERKOL
Ekim, 2020
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE FEMİNİST YÖNTEM İLE YAPILAN NİTEL
ARAŞTIRMALARIN ELEŞTİREL BİR ANALİZİ

Hazırlayan
Mehmet ÇİLMİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

AFYONKARAHİSAR 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de Feminist Yöntem İle Yapılan Nitel Araştırmaların Eleştirel Bir Analizi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça ’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2020

Mehmet ÇİLMİ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

ÖZET

TÜRKİYE’DE FEMİNİST YÖNTEM İLE YEPİLAN NİTEL ARAŞTIRMALARIN ELEŞTİREL BİR ANALİZİ

Mehmet ÇİLMİ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Ekim, 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’deki kadınlarla yapılan ve nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmaları metod, öznellik-nesnellik, güvenilirlik-geçerlilik ve genelleme bakımından ortaya çıkardığı bilimsel problemleri açığa çıkarmaktır. Pozitivist sosyolojiden anlamacı sosyolojiye geçiş sürecini, feminist perspektifin önerdiği nitel yöntemle yapılan çalışmalarla anlamaya çalışılmaktadır. Toplumsal araştırmalarda kadının öznel deneyimini merkeze alan feministler, kadınlarla ilgili yapılan çalışmalarda feminist bir perspektifin hakim olması gerektiği ve nitel araştırma yönteminin kullanılması gerektiğini belirtmektedirler.

Araştırmamızın evreni Türkiye’de kadınlar üzerinden yürütülen nitel araştırmalardır. Araştırmamızın örneklemini ise; İstanbul’da Bekar Kadın Olmak, Canına Tak Eden Kadınlar, Nasıl Korunabilirdik ve Yeni Bir Hayat Kurmak çalışmalarıyla sınırlıdır. Bu çalışmaların incelenmesinde “içerik ve doküman analizi” yöntemi kullanılmıştır. Feminist bir perspektifin hakim olduğu ve nitel araştırma yöntemiyle yürütülen bu çalışmalarda, öznelliklerin ön planda olduğu görülmüştür. Bu durumun nesnellik, geçerlilik, güvenilirlik, genelleme gibi birtakım problemleri beraberinde getirdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nicel, nitel, pozitivist sosyoloji, anlamacı sosyoloji, feminist yöntem.

ABSTRACT

A CRITICAL ANALYSIS OF THE QUALITATIVE RESEARCHES CONDUCTED WITH FEMINIST METHODOLOGY IN TURKEY

Mehmet ÇİLMİ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

October, 2020

Advisor: Asst. Prof. Dr. Mehmet ERKOL

The main purpose of this study is to find out the scientific problems of the studies that are conducted with women in Turkey and that qualitative research methods are used in terms of methodology, subjectivity-objectivity, reliability-validity and generalization. The process of transition from positivist sociology to semantic sociology is tried to be understood with the studies carried out by the qualitative method proposed by the feminist perspective. Feminists who center on the subjective experience of women in social studies indicate that a feminist perspective should be dominant in studies about women and that a qualitative research method should be used.

The universe of our study are the qualitative researches carried out on women in Turkey. The sample of our research is limited to “Being a Single Woman in İstanbul”, “The Women who Brother”, “How we could be Protected”, and “Building a New Life.” “Content and document analysis” method has been used to analyze these studies. It is observed that subjectivity is at the forefront in these studies carried out by a qualitative research method and that a feminist perspective is dominant. It has been determined that this situation has brought some problems such as objectivity, validity, reliability and generalization.

Keywords: Quantitative, qualitative, positivist sociology, semantic sociology, feminist method

ÖN SÖZ

Sosyal bilimlerde ve özellikle de sosyolojide, bilimsel araştırmalarda kullanılan yöntemler çeşitlilik göstermektedir. Sosyolojinin ortaya çıkmasının ilk evrelerinde doğa bilim yöntemleri benimsenmiş, bu durum yöntem olarak kendini pozitivist sosyolojide göstermektedir. Özellikle bilimsel araştırmalarda kullanılan nicel araştırma tekniğıyle, doğa bilim yöntemlerinin somut olarak taklit edildiğı anlaşılmaktadır. İstatistiksel işlemlere sıklıkla yer veren bu yöntem ilerleyen süreçte eleştiri odağı olmuştur.

Doğa bilim ve sosyoloji bilim araştırma yöntemlerinin farklı olması gerektiğı düşüncesi temelinde, anlamacı sosyoloji gelişim göstermiştir. Pozitivizmin eleştirisi üzerine ortaya çıkan anlamacı sosyolojinin, bilimsel araştırmalarda nitel araştırmayı ele aldığı görülmektedir. Toplumsal araştırmaların bu yolla daha iyi anlaşılabileceğine inanan bu anlayış, zamanla sosyal bilim alanında farklı eleştirel paradigmalara ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Özellikle feminizmin ortaya çıkmasıyla beraber, nitel araştırma yöntemine yöneldiğı ve bu temelde farklı perspektifleri de benimsediğı görülmektedir.

Özellikle kadınlar üzerinden yapılacak bilimsel çalışmaların feminist bir perspektifle ve nitel araştırma yöntemiyle olmasını öneren bu anlayış, belli başlı bazı bilimsel kriterler anlamında eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Önerilen perspektifle yürütölen bazı araştırmalar incelenmiştir. Eleştirel bir dikkatle incelenen araştırmalar daha önce yapılmış farklı çalışmalarla karşılaştırarak, elde edilen bulgular aktarılmıştır. Daha önce bu tarzda yapılmış başka çalışmalarla karşılaşılmadığı için literatüre farklı perspektif kazandırmak açısından önemli görölmektedir.

Uzun soluklu bu çalışma maratonumda bana sabırla danışmanlık yapan, her defasında bana zaman harcamaktan kaçınmayan çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışma boyunca düşünceleriyle beni yönlendiren ve kütüphanesini daima bana açık tutan Doç. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU hocama da teşekkürü bir borç bilirim. Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen babam M. Latif ÇİLMİ'ye, annem Naile ÇİLMİ'ye, abim Levent ÇİLMİ'ye ve kardeşlerim minik ÇİLMİ'lere minnettarım. Tez sürecimde tecrübelerinden faydalandığım arkadaşlarım Zeynep DİLEKLİ ve Ömer ACAR'a da teşekkür ederim.

Mehmet ÇİLMİ
2020, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. YÖNTEM/METOT KAVRAMI	6
1.2. DOĞA BİLİMLERİNDE YÖNTEM	11
1.3. SOSYAL BİLİMLERDE YÖNTEM	15
2. SOSYAL BİLİMLERDE TEKNİK KAVRAMI	19
2.1. NİCEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİ.....	19
2.2. SOSYAL BİLİMLERDE NİCEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	21
2.3. NİTEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİ.....	22
2.4. SOSYAL BİLİMLERDE NİTEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	23
3. KURAMSAL ÇERÇEVE	24
3.1. SOSYAL BİLİMLERDE EPİSTEMOLOJİK YAKLAŞIMLAR.....	24
3.2. POZİTİVİST SOSYAL BİLİM PARADİGMASI.....	25
3.3. YORUMLAYICI SOSYAL BİLİM PARADİGMASI	31
3.4. ELEŞTİREL SOSYAL BİLİM PARADİGMASI.....	35

İKİNCİ BÖLÜM SOSYAL BİLİMLERDE PARADİGMATİK DÖNÜŞÜM VE FEMİNİST METODOLOJİ

1. SOSYAL BİLİMLERDE PARADİGMATİK DÖNÜŞÜM.....	37
1.1. POSTMODERNİST SOSYAL BİLİM PARADİGMASI	37
2. SOSYAL BİLİMLERDE FEMİNİST METODOLOJİ.....	41
2.1. FEMİNİST METODOLOJİ VE ÖZNELLİK	43
2.2. FEMİNİST DURUŞ NOKTASI (STAND POINT).....	46
2.3. FEMİNİST METODOLOJİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE'DE FEMİNİST METODOLOJİ İLE YAPILAN NİTEL ARAŞTIRMALARIN ANALİZİ

1. İSTANBUL'DA BEKÂR KADIN OLMAK	57
--	----

1.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	57
1.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU.....	58
1.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİK SORUNU	61
1.4. GENELLEME SORUNU.....	64
1.5. ARAŞTIRMANIN ULAŞTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARLA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	66
2. CANINA TAK EDEN KADINLAR.....	68
2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	68
2.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU.....	69
2.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİK SORUNU	71
2.4. GENELLEME SORUNU.....	73
2.5. ARAŞTIRMANIN ULAŞTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARLA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	73
3. NASIL KORUNABİLİRDİK?	75
3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	76
3.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU.....	77
3.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİK SORUNU	80
3.4. GENELLEME SORUNU.....	81
3.5. ARAŞTIRMANIN ULAŞTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARLA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	82
4. YENİ BİR HAYAT KURMAK.....	83
4.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	84
4.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU.....	84
4.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİLİK SORUNU	88
4.4. GENELLEME SORUNU.....	90
4.5. ARAŞTIRMANIN ULAŞTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARLA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	91
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	104

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt: Aktaran

C: Cilt

Çev: Çeviri

Ed: Editör

KAM: Konda Araştırma Merkezi

S: Sayfa

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

Vb: Ve benzeri

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Sosyoloji bilimi ortaya çıktığında, pozitivist bir yöntemle doğa bilimini örnek almıştır. Pozitivist sosyoloji günümüzde hala yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Doğa bilimin yöntem olarak benimsenmesindeki en temel etken, sosyolojinin bilim olma kriteri olarak doğa bilimin taklit edilmesi gerektiği anlayışıdır. Özellikle bu anlayışı benimseyen önemli sosyologlar Comte ve Durkheim'dir.

Comte, olguların bilgisine ulaşmanın pozitivist sosyolojinin ilkelerine ulaşmak olduğuna inanmaktadır. Olguları merkeze alarak sosyoloji bilimini inşa etmeye çalışmıştır. Benzer şekilde Durkheim da sosyolojinin sosyal olgularla ilgilendiğini savunmaktadır. Böylece sosyal olguların birer şey (nesne) gibi ele alınıp incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu anlayışla nicel araştırma yöntemine başvurulmaktadır. Çünkü nicel araştırmalarda önceden hazırlanmış soru dizinleri ve evren-örneklem genişliğinden dolayı, nesnellik ve güvenirlik-geçerlik kriterlerini çoğunlukla sağlamaktadır. Nicel araştırmalarda araştırmacının olaylara müdahale etmemesi, Durkheim'in belirttiği gibi olayları birer nesne gibi ele aldığı göstermektedir. Geniş ölçüm imkanlarına sahip olmasından dolayı bilimsel araştırmalarda nesnellik, geçerlilik, güvenirlik ve genelleme kriterleri bakımından pek bir sorunla karşılaşmamaktadır.

'Sosyolojinin doğa bilimini örnek alması gerekir' şeklindeki pozitivist anlayışa karşı anlamacı yorumlayıcı sosyoloji ortaya çıkmıştır. Pozitivist sosyolojinin eleştirisi üzerine ortaya çıkan anlamacı-yorumlayıcı sosyoloji, doğa bilim ve sosyal bilim araştırma yöntemlerinin farklı olması gerektiğine inanmaktadır. Bu anlayış temelinde yöntem olarak nitel araştırma tekniğine yöneldiği görülmektedir. Nitel araştırma yöntemiyle araştırmalarda insan davranışları ve deneyimleri anlaşılacak istenmiştir. Araştırmacının ve araştırılanın düşünce ve deneyimlerine önem veren anlayış, öznelliğe önem vermektedir.

Özellikle kadının öznelliğine önem veren feminist kuramcılarının nitel araştırmaya yöneldiğini ve kadınlarla ilgili yapılacak araştırmaların hem nitel araştırmayla hem de feminist bir yöntemle yapılması gerektiğine inanmaktadırlar. Feminist bir yöntemin kabul edilmesi, literatürde yer edinmesinden kaynaklanmaktadır. Fakat böyle bir yöntemin varlığının kabul görmesi tartışma konusudur. Feminist yöntemden kast edilenin, araştırmacının duruşu ve kadının öznelliğinin merkeze alınması gerektiği

olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla feminist yöntem yerine sıklıkla feminist perspektif olduğu anlaşılmaktadır.

Feminist perspektifle ve kadınlar üzerinde yapılmış nitel araştırmaları yöntem, öznellik-nesnellik, güvenilirlik-geçerlik, genelleme bakımından “içerik ve doküman analizi” yöntemiyle incelemek, çalışmamızın amacını oluşturmaktadır. Nitel araştırmalarda bu niteliklerin sağlanmasının mümkün olduğu kabul görmüş bir anlayıştır fakat feminist perspektifle nitel araştırmalarda bu kriterlerin sağlanması eleştiri odağıdır ve bu kriterlerin genelde sağlanmadığı saptanmıştır. Bu çerçevede çalışmamızda, feminist perspektifin hakim olduğu ve kadınlara yönelik yapılan çalışmalardan bazıları incelenmiştir. Literatürde daha önce yapılmış böyle bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Dolayısıyla “Feminist Metodoloji İle Yapılan Nitel Araştırmaların Eleştirisi” başlıklı çalışmamız, literatüre farklı bir perspektifin kazandırılması açısından önemli görülmektedir.

Araştırmanın ana sorusu “feminist perspektifle yapılan nitel çalışmalar nesnelliği, güvenilirliği, geçerliliği sağlar mı?” şeklindedir. Nesnellik, güvenilirlik ve geçerlik temelde pozitivist sosyolojinin belirlemiş olduğu kriterlerdir ve bu çalışmada bu yaklaşım benimsenmiştir. Bununla birlikte nitel araştırmanın özellikleri de dikkate alınmıştır. Bu anlayıştan hareketle Türkiye’de kadınlara yönelik yapılmış bazı nitel araştırmalar incelenmiştir. İnceleme sonucunda, feminist bir perspektifin hakim olduğu çalışmalarda öznelliklerin ön planda olduğu belirlenmiş ve feminist kuramcılarının, olayları toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ele aldığı saptanmıştır. Genel olarak olayların toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi, araştırmalardaki farklı değişkenlerin ortaya çıkmasını engellediği ve bahsedilen bilimsel kriterlerin sağlanmamasına sebebiyet verdiği görülmüştür.

Araştırmanın birinci bölümü, araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinden oluşmaktadır. Kavramsal çerçevede, bilimsel çalışmalarda sık karşılaşılan ve bazen birbirleri yerine kullanılan metot, metodoloji, teknik, nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik gibi kavramların tanımı yapılmış ve aralarındaki ilişkiler açıklanmıştır. Daha sonra doğa bilim ve sosyal bilimlerde benimsenen metotlar ve bunların tercih edilmesindeki etkenler aktarılmaya çalışılmıştır. Sosyal bilim araştırmalarında kullanılan nicel ve nitel yöntemin özellikleri, neden tercih edildiği ve eleştirileri kavramsal çerçevede sunulmuştur. Araştırmanın kuramsal çerçevesinde sosyal bilimlerde epistemolojik

yaklaşımlar ele alınmıştır. Sosyal bilimlerde pozitivist yaklaşım, anlamacı yaklaşım ve eleştirel yaklaşımlar değerlendirilmiş ve aralarındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümü, sosyal bilimlerde paradigmatik dönüşüm ve feminist metodolojiden oluşmaktadır. Bu başlık altında; sosyal bilimlerde feminist metodoloji, feminist metodoloji ve öznellik, feminist duruş noktası ve feminist metodolojiye yöneltilen eleştiriler ayrıntılarıyla sunulmuştur.

Araştırmanın üçüncü kısmında, feminist bir perspektifle Türkiye’de kadınlarla yapılan nitel araştırmalar analiz edilmiştir. Nitel araştırmalarda içerik ve doküman analizi yöntemiyle; İstanbul’da Bekar Kadın Olmak, Canına Tak Eden Kadınlar, Nasıl Korunabilirdik ve Yeni Bir Hayat Kurmak kitapları incelenmiştir. Araştırmanın sonuç bölümünde elde edilen veriler değerlendirilmiş ve öneriler sunulmuştur. Ulaşılan bulgular eleştirel bir perspektifle ve farklı çalışmalarla karşılaştırılarak aktarılmıştır.

Problem Durumu

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada feminist perspektifle yapılan dört kitap incelenerek nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik sorunları analiz edilmeye çalışılmaktadır. Kitapların feminist perspektifle ele alındığı yazarlar tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak aktarılmaktadır. Aynı zamanda elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Türkiye’de yapılmış farklı çalıştırmalarla elde edilen bulgular karşılaştırmalı bir şekilde aktarılacak amaçlanmaktadır.

Genelde epistemolojik dönüşümü, özelde ise nicel araştırma yönteminden nitel araştırma yöntemine geçişi feminist metodoloji üzerinden anlamak istenmiştir. Bu bakımdan feminist perspektifle birlikte kadınlarla yapılmış nitel araştırmalardan bazıları incelenmiştir. Araştırmalarda pozitivist sosyolojinin benimsediği nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik, genelleme gibi kriterlerin yanında, nitel araştırmanın da önermiş olduğu kriterler dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Çalışmamızın belirtilen dört kitapla sınırlı olmasının altında yatan temel etken, daha önce literatürde yapmaya çalıştığımız perspektifle çalışmaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Özellikle bu dört kitap analizinin çalışmamız açısından seçilme sebebi ise; feminist bir perspektifle yazılmalarından kaynaklanmaktadır. Seçilen dört kitabın da aynı yayın evinden seçilme girişimi, sözü geçen perspekin belirtilen yayın evi tarafından da desteklendiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Literatürde daha önce bu tarzda yapılmış çalışmalarla karşılaşılmamıştır. Feminist perspektifle yapılan nitel çalışmaların bilimsel anlamda nesnellik, genelleme, geçerlilik ve güvenilirlik unsurlarını sağlar mı? sorusu üzerine elde edilen tespit ve öneriler eleştirel bir dikkatle incelenmiştir. Sözü edilen araştırmalarda bu kriterler analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu yapılırken amaçlar arasında konunun tartışılmayan, literatürde yer almayan diğer yüzleri gösterilmeye gayret edilmektedir.

Araştırmanın Önemi

Kadınların öznel deneyimlerinin aktarılması amaçlanan nitel çalışmalarda feminist perspektifin hakim olduğu görülmüştür. Feminist perspektifle ele alınan çalışmalarda öznel değerlerin çalışmalara dahil edilmesi ve akabinde meydana gelen nesnellik, geçerlilik, güvenilirlik problemlerine eleştirel yaklaşmak, literatüre farklı bir perspektif kazandırmak açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma Türkiye’de yapılmış kadınlara yönelik nitel araştırmaları kapsamaktadır ve araştırmaların feminist perspektifle ele alınmış olması da kapsam dahilindedir. Bu çerçevede araştırma; İstanbul’da Bekar Kadın Olmak, Canına Tak Eden Kadınlar, Nasıl Korunabilirdik ve Yeni Bir Hayat Kurmak çalışmalarıyla sınırlıdır. Bu çalışmalarda elde edilen bulgular kısmen başka çalışmaların bulgularıyla karşılaştırılmıştır.

Literatürde bu tarz çalışmaların olmaması ve kadınlar üzerinden yapılan nitel çalışmalarda farklı bulguların elde edilmesinden dolayı, çalışma bu dört kitapla sınırlandırılmıştır. Aynı konuların farklı araştırmacılar tarafından farklı sonuçlara ulaşmasından dolayı, yapılan araştırmaların feminist perspektife sahip olması da diğer bir sınırlılığımızdır. Çalışma feminist perspektifle yapılan bu dört araştırma ile sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Araştırma amacı doğrultusunda nitelikli verilere ulaşmak için doğru yöntemin kullanılması gerekmektedir. Araştırmada feminist perspektifle yapılmış nitel çalışmalar “doküman ve içerik analiz” yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular literatürde yer alan farklı bulgulardan hareketle eleştirel bir perspektifle karşılaştırılmıştır.

Nitel araştırmanın bir özelliği olan “içerik ve doküman analizi”, araştırmamızın yöntemi olarak seçilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular

hakkında bilgi içerikli materyallerin analizini kapsamaktadır. Bu yöntemin benimsenmesindeki temel amaç, feminist perspektifin hakim olduğu nitel çalışmalarda elde edilen verilerden yola çıkarak, benimsenen bilimsel kriterlerin analizini yapmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal bilimlerde yeterli düzeyde net olmayan bazı kavramların bilimsel çalışmalarda önemli derecede kargaşaya sebep olduğu bilinmektedir (Taş, 2011: 28). Özellikle bazı çalışmalarda sık kullanılan kavramlar mevcut olup, bu kavramlar arasındaki farkların bilincinde olmak bilimsel çalışmalar açısından önem arz etmektedir. Metot (yöntem), metodoloji, bilim, yöntembilim, teknik, öznellik, nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik, genelleme gibi kavramlar bilimsel çalışmalarda sık karşılaşılan ve genelde iç içe geçmiş kavramlardır.

Feminist epistemolojik teori, nicel-nitel tekniklerin özellikleri ve kullanım amaçlarının doğru saptanabilmesi için kavramsal çerçeve olarak metot, pozitivizm, yorumlamacı anlayış ve eleştirel teorilerin açıklanması önem arz etmektedir.

Kavramların mahiyetini ve kullanım amaçlarını açıklamak çalışmamız açısından önem arz etmekle birlikte, yapılan çalışmamızın daha anlaşılır olmasına katkı sağlamaktadır. Böylece genel olarak klasik sosyoloji ve bu sosyolojinin arka planında bulunan bilgi teorileri, kavramsal çerçeve bölümünde sunulmaya çalışılmıştır.

1.1. YÖNTEM/METOT KAVRAMI

Yöntem (metot) Yunanca bir kavram olup, izleme ve peşinden gitmeyi, bir amaca ulaşabilme çabasını ifade etmektedir (Çelebi, 2004: 131). Günümüzde yöntemin kullanımı, yaygın olarak belirlenmiş hedefe doğru ya da yolun kendisi anlamında kullanılmaktadır. Yöntemin Osmanlıcası “usul”, batı dillerindeki karşılığı ise “Method”dur. Bilimsel gerçeklere varmada nasıl bir yol izlenilmesi gerektiğinin soruları sorulmaktadır. Bu sorular, ilgili bilim dalının metoduyla cevaplanmaktadır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014: 32). Yöntem “nasıl” sorusuna cevap verir; belirli bir amaca göre tasarlanmış bir araştırma şekli ve araştırmaların objektif ve tutarlı olabilmesi için izlenen yolları kapsamaktadır (Özkalp, 2013: 15). Zihinsel ve eylemsel davranışların tümüne yöntem denilmektedir. Yöntemin temel görevi ise yapılan araştırmayı anlaşılır kılmaktır (Ergün, 1982: 55-56). Nesnel realiteyi açık bir şekilde gösteren yöntem daha yaygın bir şekilde tercih edilmektedir.

Yöntem sözlük anlamıyla, “...belirlenen amaca ulaşmak için takip edilen yol, sistem ya da usul...” farklı bir tanımlamayla, “belli bir amaca ulaşmak için belirli bir düzen ve ilkelere şartlanarak bir şeyi söyleme ve yapabilme şekli...” diğer bir tanımlama şekli, “...hedeflenen amaca en verimli bir şekilde varabilmek için gerekli olan tekniklerin seçilmesi ve organizasyonu...”dur (Aziz, 2014: 18).

Birçok farklı şekillerde tanımlanan yöntem, en geniş anlamıyla, bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak ya da bilinen bir şeyi ispat etmek için ifadeleri en iyi şekilde sıralama ve kullanma biçimidir. Bilimsel çalışmalarda takip edilecek yol anlamına gelmektedir (Arslantürk, 2001: 63-64). Bilimsel çalışmalara öncülük eden yöntem, aynı zamanda bizleri gerçeğe götüren yol olarak da ifade edilmektedir.

Yöntem, belirttiğimiz bu anlamların dışında, farklı anlamlarda da kullanılmıştır. Örneğin yöntem; zihnin işleyiş kurallarının ve bilimsel araştırma tekniklerinin karşılığı olarak da anlaşılabilir (Taş, 2011: 28-29). Dolayısıyla yöntemin ilişkili olduğu ve kısmen iç içe geçmiş diğer kavramları açıklamakta yarar görülmektedir.

Bilim, gerçeğin eksiksiz ve doğru ifade edilmesini gerektirmektedir. Diğer bir tabirle bilim, gerçek üzerine doğru ve eksiksiz söz söylemektir. Bilim, doğru ve sistematik bir şekilde ilerleyen, bu sistem dâhilinde sınıflandırma, açıklama ve tanımlama yapmaktır (Taş, 2011: 28; Kümbetoğlu, 2012: 17). Çelebi’nin (2004: 131) belirttiği gibi yöntem, doğru-yanlış, eksik-tam yargısını alabilen ve kendisine kural konabilen, nasıl olup olmaması gerektiği söylenilebilen bir alandır. Dolayısıyla yöntem, bilim faaliyetinin eksiksiz bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bilim faaliyetinin gerçeklik vurgusundan dolayı muhakkak bir yönetime gereksinim duymakta olduğunu belirtmek mümkündür. Kısaca yöntem, güvenilir ve doğru bilgi elde edebilmek için en kısa yoldur (Arslantürk, 2001: 13). Doğru bilginin elde edilebilmesi ve nihai hedeflenen amaca ulaşılabilmesi için yöntem, zaruri bir hal almaktadır.

Genel olarak yukarıda belirtilen kavramların bilimsel faaliyetler sergilemeye çalışmaları sonucu meydana geldiği söylenebilir. Nihai amaçları bilimsellik olmasından dolayı bazı kavramlar iç içe geçmiş ve bu kavramların birbirlerinin yerine kullanılabildikleri görülmektedir. Dolayısıyla çalışmalarda referans alınan kavramlar arasındaki ayrımları göstermek, bilimsel çalışmaların özgünlüğü ve anlaşılır olabilmesi için yararlı olacaktır (Taş, 2011: 28). Kısaca, kavramları açıklamakta yarar olacaktır.

Metodoloji; bilimsel araştırma çabalarının nasıl olması gerektiğini belirten normatif bir sürecin genel adıdır (Dikeçligil, 2002, 104). Diğer bir ifadeyle, kültürel ve toplumsal yapılar üzerine bir şeyler söyleyebilmenin yollarını göstermektedir (Taş, 2011: 32). Metodoloji, araştırma yapacak kişinin teorik ve felsefi bakış açısını ifade etmektedir. Yöntem ise; veri toplama teknikleri ve bunların uygulanmasıyla ilgili olduğu belirtilebilir (Dikeçligil, 2002: 104). Yani yapılacak olan bilimsel araştırmanın yürütülmesinde takip edilen spesifik yoldur (Taş, 2011: 32) ve bu yolda genel metodolojik kurallarla örtüşük olması beklenilmektedir. Kısaca metodoloji; bir araştırmacının harcayacağı her türlü çabanın önceden belirli kurallar çerçevesinde şekillenmesinin temel adıdır.

Bilimsel bilgi birtakım zihinsel ve eylemsel işlemlerden meydana gelmektedir. Görüldüğü üzere yöntem, araştırmanın eylemsel kısmını, metodoloji terimi ise araştırmanın eylemsel boyutunu da içeren zihinsel boyutuyla ilgilidir (Dikeçligil, 2002: 105). Aralarında çok keskin ayrımlar olmadığından literatürde biri diğerinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Metodoloji kavramı yerine yöntembilim kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Yöntem, bilim, yöntembilim, bilimsel yöntem gibi kavramlar iç içe geçmiş ve her birinin sınırını çizmek oldukça güç görülmektedir. Her bir kavram da gerçeğe ulaşmak için izlenilmesi gereken en tutarlı yolu göstermektedir. Bu yol şüphelerden arınık olmalı, mantıksal ve pratik tutarlılığa sahip olması gerekmektedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014: 18). Çelebi'nin (2004: 131) ifadesiyle yöntembilim, zihnin gerçek olaylar üzerinde nesnel olarak kabul edilen doğrulara (yasalara) ulaşmak için harcadığı zihinsel faaliyet ve sergilediği pratiklerin tümüdür. Zira, genel olarak disiplinin kendisi kast edildiği zaman yöntembilim, araştırmacının tutumu belirtildiği durumlarda ise metodoloji kavramı tercih edilmektedir (Dikeçligil, 2002: 123).

Bir diğer önemli bir kavram ise “teknik” kavramıdır. Teknik ve yöntem kavramları bilimsel ve toplumsal çalışmalarda sık kullanılan iki kavram olmakla beraber, her iki kavramın anlamlarının açık olduğunun sanılmasına karşılık bazen farklı anlamlarda bazen de birbirleri yerine kullanılabilir. Gündelik konuşma dilindeki bu karışma bazen hatta çoğu kez yöntembilim çalışmalarında da görülmektedir (Aziz, 2014: 18).

Yöntembilim açısından “yöntem” sözcüğünün tekil ya da çoğul olarak kullanılması da farklı anlamlara gelebilmektedir. “Yöntem” sözcüğü tekil olarak kullanıldığında bilimsel yöntem, bilimsel araştırma ve bilimsel düşünme yöntemleri anlamına gelmektedir. “Yöntemler” şeklinde çoğul kullanıldığında ise, bilimsel çalışmalarda kullanılan yaklaşımlar (teknikler) olarak anlam kazanmaktadır (Aziz, 2014: 18). Yöntem kavramının esneklik özelliğinden dolayı bilimsel çalışmalarda özenle kullanılması gerekmektedir.

Teknik kavramı, yapılan çalışmada belli bir sonucu elde etmek için kullanılan araç olarak tasnif edilmektedir. Her bilim dalı kendi parametreleri doğrultusunda farklı tekniklere ihtiyaç duymaktadır (Aziz, 2014: 19). Dolayısıyla her bilim dalı kendi amaçlarını gerçekleştirebilmek için farklı bilimsel teknikler geliştirmiştir. Yöntem ve teknik kavramlarının belirlenen çalışmada nihai amaca ulaşmak ve belli bir sonuç elde etmek için ortak amaç doğrultusunda işlevsel oldukları görülmektedir.

Öznellik; bilimsel çalışmalarda araştırmacının duyguları, deneyimleri ve değerlerinin araştırmaya dâhil edilmesidir (Kuş, 2007: 22). Yapılan araştırmada araştırmacı kendi görüş ve değerlerini araştırmaya dâhil edebilmektedir.¹ Dolayısıyla pozitivistin nesnellik önermesine karşın, yorumlayıcı anlayışın öznelliğe önem verdiği görülmektedir. Bu anlayışla, bilimsel araştırmalarda araştırılan konunun daha anlaşılır olacağına inanılmaktadır. Bu tutum pozitivistin nesnel bilgi anlayışının aksini yansıtmaktadır.

Nesnellik; araştırmacının araştırılan alana müdahil olmaması, sahip olduğu değerleri araştırmaya katmaması anlamına gelmektedir. Pozitivist sosyoloji açısından toplumsal olgulara dışarıdan müdahale etmeden incelemek, objektif bilgi elde etmede önemli bir faktördür (Bayhan, 2016: 221). Bu bağlamda pozitivist anlayışı benimseyen araştırmacılar, nesnelere yaklaşıldığı gibi topluma yaklaşılmaması gerektiği görüşünü benimsemektedirler. Yani pozitivist yöntemde araştırma esnasında, duygu ve değerlere yer verilmemektedir. Bu yöntemle objektif bir bilgi elde edilmeye çalışılmaktadır. Pozitivist araştırmacı, dünyanın değişmeyen yasalarına ve nedensellik kurallarına uygun olduğu düşüncesindedir ve her türlü karmaşıklığa bu yaklaşımla aşılabacağına inanılmaktadır (Kalelioğlu, 2019: 1191).

¹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96znellik> (Erişim Tarihi: 14.06.2020).

Güvenirliğin birden fazla anlamı olmasına karşın kısaca; tutarlılık ve sağlamlılık anlamına gelmektedir (Neuman, 2014: 276-278). Güvenirlik, toplumsal araştırmalarda kullanılan ölçümle ilintilidir. Araştırılan aynı şeyin, aynı ya da benzer koşullar altında tekrarlanabilirliğine işaret etmesidir (Neuman, 2014: 278). Bir ölçümün sürekli yapılması sonucunda aynı sonuçların elde edilmesi tutarlı olması anlamına gelmektedir (Şavran, 2009: 149). Tutarlı sonuç, güvenilir bir ölçüm anlamına gelmektedir. Güvenirlik ve geçerlilik, toplumsal araştırmalarda kullanılan tüm ölçümlerin temel meseleleridir.

Geçerlilik; ölçüm aracının belirlenen konuya uygun olması ve bu konuyu hatasız ya da en az hatayla ölçmesi anlamına gelmektedir (Şavran, 2009: 150). Kavramsal ve işlemsel kavramların birbirine benzerliğinin fazla olması, geçerliliğinin yüksek olması anlamına gelmektedir (Neuman, 2014: 281). Bir araştırmanın geçerliliğinden tam anlamıyla emin olunamaz, ama yapılan bazı ölçümler diğerlerinden daha geçerli olabilmektedir.

Geçerlilik ve güvenilirlik genelde birbirini tamamlayıcı özelliklere sahip kavramlardır. Araştırmalarda belirlenen ölçüm, kesin ve tekrarlanabilir olduğunda güvenilirliği sağlamak daha kolay olabilmektedir (Neuman, 2014: 288). Dolayısıyla bir ankette seçilen kesin soruların güvenilirliği daha yüksek olabilmektedir. Bu da daha çok nicel araştırmalarda görülen özelliklerdir.

Genelleme; Pozitivist sosyoloji deney ve gözlemle elde etmiş olduğu bilgileri matematik ve istatistik tekniklerle açıklamaya çalışmaktadır (Kuş, 2007: 21). Bu tekniklerle analiz edilen veriler genellenebilmektedir (İslamoğlu ve Alınacak, 2014, 12). Dolayısıyla genelleme, aynı konunun farklı kişiler tarafından yapılması durumunda aynı sonuçlara ulaşılabilmesi ve başkaları için de geçerli sonuçların ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

Sosyolojide teknik-metot ayrımı pozitivistin benimsemiş olduğu “tekçilik” tutumunun bir sonucudur. Fakat sosyal bilimlerde tek paradigma, tek metodoloji gibi ayrımlar yapmadığından dolayı bu ayrım, yapay bir ayrım olduğu belirtilmektedir (Dikeçilgil, 2002, 122). Metot, yöntem, teknik gibi kavramlar arasında belirgin bir farktan ziyade, araştırmacıların kullanım alışkanlıkları olduğu belirtilebilir. İdeolojik tutumlar sergilenmediği sürece (Taş, 2011: 32) bu kavramların birbirleri yerine kullanılmasında herhangi bir sakınca görülmemektedir.

Bir kavramı konunun bağlamı içerisinde diğerleriyle ilişkilendirmek gerekmektedir, aksi takdirde analitik bağlamda işlevsiz hale getirilmiş olacaktır. Somuttan soyuta doğru elde edilen kavramlar arasındaki ilişkiler kurulmadıkça analitik bir araç olarak kullanılamamaktadır (Taş, 2011: 27). Dolayısıyla sadece kavramlar arasındaki farkların belirlenmesi, özelliklerinin açıklanması ve aralarındaki ilişkileri belirlemeksizin verilen uğraşın bir faydası olmayacaktır. Salt tanımlama analizi yapmak beraberinde kargaşayı da getirecektir. Bu sebeple tanımlamaları yalıtılmış halde bırakmayıp, kavramlar arasındaki etkileşimlerle bir analiz, ilgili olduğu olgu/olgular bilgisine önemli adımlar atmaya sağlayacaktır. Ayrıca parça-bütün bağlantısı kurduğu için zihinsel kargaşanın da önüne geçilecektir (Dikeçligil, 2002: 123). Genelde sözü geçen kavramların birden fazla tanımları bulunmaktadır. Bu sebeple bilimsel ve toplumsal çalışmalarda zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır

1.2. DOĞA BİLİMLERİNDE YÖNTEM

Ortaçağ döneminin temel düşünce zemininde dinin egemenliği önemli bir yer tutmaktaydı. Bilimin gelişmesiyle dini otoritenin gücü zayıflamaya başlamıştır. Bu açıdan Rönesans, dönemin hâkim dinsel/tinsel anlayışına karşı bilimin zaferi olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde bilim ve hakikat, dinsel kural ve değerlerin yerini almakla birlikte, dini düşünceyi de dışlamıştır (Türkdoğan, 1989: 34). Gelişen yeni bilimsel paradigma beraberinde dinsel tüm kalıntıları ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Uzun yıllar hâkim güç olarak varlığını idame ettiren din/metafizik, genel olarak her dönemde eleştiri odağı olmuştur. Sağduyuyla uyuşmadığı, teolojiyle bağdaşması, gerçek yaşamın ötesinde olmasından dolayı anlaşılabilir ve gereksiz bir uydurma olduğuna inanılmıştır (Yıldırım, 1997: 154). Böylece metafizikten tamamen arındırılmış yeni yöntemler geliştirilmeye başlanmıştır.

Gerçeklik ve gerçekliğin kaynağı rönesanstan beri Newton, Galileo, Kant, Descartes ve Bacon'un yapmış oldukları çalışmalarla matematik bilimi önemli bir yer tutmaktadır. Matematik, doğa olaylarının açıklanmasında önemli bir yer tutmuştur. Kant, Descartes ve Bacon, modern felsefenin ve matematiğin biçimsel şekil almasında önemli katkılar sağlamışlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 2-3). Doğa bilimlerinin temelinde yer alan matematiksel yaklaşımın gelişim sağlamasıyla bazı düşünürler, toplumsal sorunların çözümünde de bu yola başvurmuşlardır (Armağan, 1983: 3-4). Özellikle doğa disiplinlerinde araştırmalara hakimiyet sağlayan paradigmanın,

Newton'un önemli eseri olan "Matematiğin İlkeleri" çalışmasının basılmasıyla başlamakta olduğu belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek: 4). Günümüzde de matematiğin, doğa bilimlerden sosyal bilimlere kadar geniş çapta uygulama sahası bulunduğunu belirtmek mümkündür.

Geleneksel metafiziğe köktenci nitelikte ilk başkaldıran önemli isimlerden biri Bacon olduğunu söylemek mümkündür. Bacon, metafiziğin, insan için engelleyici ve insan zihninin gelişmesini kısıtlayan bir uğraş olduğunu belirtmektedir. Bacon'a göre insanın kendi yaşamını istediği yönde geliştirmesinin bilimsel bilgiyle mümkün olduğunu ifade etmektedir (Yıldırım, 1997: 154). Metafiziğe köktenci bir eleştiriyle yaklaşan Bacon, metafizikten farklı olarak kendine ait bir metoda sahip olan bir bilim geliştirmiştir (Çelebi, 2004: 140). Bu bilim, soyutsal varsayımların aksine, gözlem ve deneye dayanmakta olan tümevarımsal (indüktif) bir yöntemdir.

Bacon'dan itibaren bilimsel yöntem hızlı bir değişime uğramıştır. Olaylar metafiziksel yöntemler yerine "yeni" bilimsel yöntemlerle çözüme kavuşturulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla bu yeni bilimsel yönetime denilebilir ki; ortaya çıkan olayların tesadüfi faktörlerden farklı olarak, temellendikleri her durum ve şartta değişmez dayanak ve neden-sonuç ilişkisinin toplam ifadesidir (Bilgiseven, 1994: 4). Böylece bilimsel kanunlara ulaşmanın yolu metafizik faktörlerden arınmak olduğu belirtilmektedir.

Bacon'un düşünceleri tamamen metafizik düşüncelerden arındırılmış seküler bir akıldır. Yeni Atlantis (2018: 22-23) kitabında ifade ettiği gibi, Rönesans döneminin temel karakteristik özelliği aklı ön planda tutmasıdır. Dolayısıyla Türkdoğan'ın (1989: 34) ifadeleriyle Rönesans, bilim aracılığıyla ortaçağın dinsel anlayışına karşı elde edilmiş büyük bir başarıdır.

Modern bilimin oluşmasının felsefi arka planında Bacon'la birlikte zikredilmesi gereken diğer bir önemli isim de hiç şüphesiz Descartes'tir. Descartes (1596-1650) modern bilimin oluşmasında en az Bacon kadar önemli bir isimdir. Descartes, her anlamda dogmatik düşüncelerden arınabilmek için "kuşkuculuk" yöntemini ileri sürmektedir (Armağan, 1983: 11). Günümüzde bilimsel kuşkuculuk olarak ifade edilen görüş, bilimsel yöntemlerde vazgeçilmez yöntem olarak kabul görülmektedir.

Descartes'in benimsemiş olduğu kuşkuculuk görüşü, modern bilimin doğasına uygun olmasından dolayı, modern bilim anlamında Descartes'i önemli kılmaktadır ( ağan, 2009: 70). Descartes, bilimin maddi dünyayı açıklamaya çalıştığını belirtmektedir. Maddi olanın özü en iyi şekilde matematikle açıklanabilmektedir (Armağan, 1983: 11). Descartes, bilgi ve gerçekliğe giden yolun "yöntem" olduğunu belirtmektedir. Descartes'e göre rasyonel bir yöntemle kanıtlanabilen her şey bilinebilmektedir. Tinsel yargılar rasyonel bir yöntemle kanıtlanamadıklarından bilgi alanına dâhil edilmemektedir. Diğer bir ifadeyle Descartes; nesnel olanın, hakikat olanın, rasyonel olanın matematiksel yöntemle açıklanabilen kısım olduğunu belirtmektedir ( ağan, 2009: 70).

Bacon, olayların araştırılmasının, deneylenmesinin ve gözlenmesinin tümdengelim yöntemiyle mümkün olmayacağını, bunun tümevarım yöntem ile mümkün olabileceğini belirtmektedir. Tümevarım yöntem, parçaların incelenmesi ve yapılan incelemelerden genel olanın açıklanmasına dayanan bir anlayıştır (İslamoğlu ve Almaçık, 2014: 43). Bacon bilgilerin sistemli bir şekil alabilmesi için bilimsel yöntem olarak tümevarımı benimsemektedir. Bacon, doğa bilimlerini sistemli bir hale getirebilmek için tümevarım anlayışını savunmaktadır. Ona göre, birikimsel verilerle bilimin ilerleyip gelişmesi mümkün görünmektedir (Armağan, 1983: 11). Böylece verisel bilgilerin birikimiyle ve sınıflandırılmasıyla bilim, sağlam bir zeminde gelişme gösterecektir. Bacon tümevarımsal yöntemle gözlem, gözlem verileriyle varsayım ve bu varsayımların da deneysel olarak sınanmasını, bilimsel çalışmalarda temel olarak izlenilmesi gereken yollar olduğunu kabul etmektedir (Armağan, 1983: 49).

Tümevarım, olguları parçalardan bütüne doğru ele alan bir genelleme biçimi olarak ifade edilmektedir. Tümevarım yöntemiyle tek tek olgular incelenip, akabinde bütünü kapsayacak çıkarımlarda bulunmaktadır. Dolayısıyla tümevarım, özelden genele doğru ilerlemeyi mümkün kılan zihinsel bir sürecin genel adı olarak ifade edilebilmektedir (Armağan, 1983: 11). Doğa bilimleri, tümevarım yöntemiyle parçaları deneyleyip genel açıklamalarda bulunmaktadır ( zlem, 2002: 28) ve olgular arasındaki ilişkileri inceleyerek azlık- okluk bakımından açıklamaktadır (Vatandaş, 2009: 60-61). Olgular arasındaki ilişkileri belirli bir disiplinle açıklamaya çalışan yapı, daha sonra "yasa" olarak isimlendirilmektedir. Açıklama, doğa bilimlerinin en temel özelliği olup, bu açıklama durumu da beraberinde zorunlu olarak nedenselliği getirmektedir ( zlem, 2002: 28). Nedensel açıklama biçiminin en uygun formu da matematiksel

açıklamalardır (Vatandaş, 2009: 60-61). Doğa bilim araştırmalarında matematik önemli bir yer tutmaktadır.

Matematiksel bilgilerin çıkarımlarından yeni bilgiler ortaya çıkmamaktadır, aksine, bazı ön kabullere dayanmaktadır. Genel bilgilerden birtakım yeni bilgiler türetilen sistemli mantıksal işlemlerdir (Sencer ve Sencer, 1978: 17). Matematiğin bazı ön kabullere dayanmasından kaynaklı tümdengelimci bir yapıda olduğu belirtilmektedir. Matematikte bir olgunun doğruluk değeri deney ve gözlemle ortaya çıkmamaktadır, sadece birtakım mantıksal akıl yürütülebilmektedir. Önermenin doğruluğu değil, ispatı önem arz etmektedir (Yıldırım, 1997: 12). Matematik, yapılan çalışmalara kesinlik ve bilimsel tutarlılık kazandırmaktadır. Söz konusu yöntemler, bilimlerin ortaklaşa kullandığı “niceleştirme” ya da bilgi üretme tarzlarıyla alakalıdır (Sencer ve Sencer, 1978: 17). Bu açıdan doğa bilimleri tümdengelimci değil, tümevarımsal yöntemi benimseyen bir bilimdir. Yöntem olarak doğa bilimi ve matematik, farklılıkları barındırmaktadır. Birbirleriyle olan sıkı ilişkiden dolayı birbiriyle karıştırılmamalıdır.

Kısaca, doğa bilimlerinin konuları ölçülebilir gözlem ve deneylenebilen olgulardan oluşmaktadır. Bununla birlikte nedenselliğin açıklanmasında matematiksel ifadeler kullanılmaktadır. Formel (mantık ve matematik) ve olgusal bilimler (Yıldırım, 1997: 12) birbiriyle sıkı ilişki içerisinde olsa da birbiriyle karıştırılmamalıdır. Mantıksal doğrular gözlem ve deneyin ürünü değildirler. Keza doğa bilim çalışmaları, sayısal olarak matematiksel işlemlerin kullanılması, niceleştirme vb. konular sosyal bilim başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Doğa bilim ve sosyal bilim arasında yöntem bakımından bazı benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır. Doğa bilim yönteminin kullanımı uzun yılları kapsamaktadır. Doğa bilimin yaygınlığı ve kutsanması bakımından 18. yüzyıllarda “iyi bilim” olarak nitelendirildiği görülmektedir (Konuk ve Bayram, 2009: 29-30). O dönemlerde, bu bilimin her şeyin çözümü olacağı inancı egemendir. Hatta Comte’un “bilimin üstünlüğü” ilkesiyle bu anlayışın önemini vurguladığı görülmektedir. Özellikle 17. ve 19. yıllar arasına tekabül eden gelişmeler, sosyal bilimlerin ortaya çıkmasında önemli etken olmuştur. Fakat Dilthey’in (Özlem, 2015: 80) de ifade ettiği gibi, Bacon’dan beri bilgi kuramı, “bilim” terimi hep doğa bilimi terimiyle özdeş konumlanmıştır. Doğa bilim anlayışı sosyal bilimlerde de hâkimiyetini yitirmediği görülmektedir.

Genel olarak, bilimsel yöntem denilen bu anlayış, tüm bilimsel faaliyetlerin ortak paydası olması (Armağan, 1983: 4) açısından özel bir önem arz etmektedir. Bu bakımdan çalışmamızda kavramsal ve kuramsal çerçeve diye belirttiğimiz ilk bölümde, bilimsel metot üzerinde ayrıntılı olarak durmaya çalışmaktayız. Genel kavramsal açıklamaların akabinde bilimsel metodun epistemolojik temellerini ve farklı bilimsel yöntem eğilimlerini tartışmaya çalışacağız.

1.3. SOSYAL BİLİMLERDE YÖNTEM

Sosyal bilimlerde yöntem çalışmamız özelde sosyoloji bilimi çerçevesinde sunulmaya çalışılacaktır. Doğa biliminin pozitivist paradigmayla örtüşmesi ve bu anlayış karşısında bir yol izleyen anlamacı/yorumlayıcı anlayışın en belirgin özellikleri sosyoloji bilimi altında daha anlaşılır hal almaktadır.

Sosyal olaylar yapıları gereği doğa olaylarından farklılık göstermektedir. Sosyal olayların bilimsel çalışmalarda doğa bilimlerinden ayrı bir tavır sergilemesi gerektiği savı günümüzde de devam etmektedir. Bu konuda benimsenen farklı görüşler ve farklı düşünce okullarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Çelebi, 2004: 136). Nihayetinde temel amaç toplumsal düzeni kontrol altında tutma çabaları olduğu belirtilmektedir. Sosyal bilimlerin, toplumu anlama ve toplumun yararı doğrultusunda bir takım misyonlar üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda sosyal bilimler, modern toplumların geleceği hakkında birtakım ön deyilerde bulunmaktadır ve bu ön deyiler doğrultusunda toplumu kontrol etmeye çalışmaktadır. Sosyal bilimlerin temel problem odağı ise modernliğin çıkarmış olduğu yeni toplumsal kargaşalar olduğu ifade edilebilir (Çağan, 2009: 69). Fakat doğa bilimin ve sosyal bilimin iki ayrı yöntemi benimsemesi gerektiği savları dillendirilse de sosyal bilimlerin toplumsal düzen ve kontrol hakkında üstlenmiş olduğu misyonları gerçekleştirmede doğa bilimleri yöntemlerini kullanmaktadır.

Sosyal bilimlerde daha spesifik olarak sosyolojinin nasıl bir bilim olması gerektiği, benimsemesi gereken yöntem ve doğa biliminden farklı yönleri gibi birtakım referans noktaları sunan ve sosyal bilimlerin bilim anlayışını şekillendiren pozitivist ve anlamacı paradigma bulunmaktadır. Sosyolojinin nasıl bir bilim olması gerektiği tartışmalarından bu iki temel paradigma meydana gelmiştir (Dikeçligil, 2002: 107-108). Genelde bu tartışma 19. yüzyıldan günümüze kadar süregelen bir tartışmadır.

Birinci tip paradigma, Bacon-Descartes'ten başlayıp, Comte üzerinden günümüze kadar süregelen “Pozitivist Paradigma”dır. Bu temel ilke olarak tek hakikat üzerinden hareket etmektedir. “Bilimin birliği” ilkesi bu paradigmanın temel anlayışını yansıtmaktadır. Keza bilimin birliği söyleminden kast edilen “bilim” ve “doğa bilim” kavramlarının özdeşliği ima edilmeye çalışıldığı dillendirilmektedir (Özlem, 1996: 8). Pozitivizm, matematik ve fizik temelli bir anlayışla hareket etmektedir (Taş, 2011: 54-55) Dolayısıyla pozitivism ile doğa bilimlerinin aynı temel ilkeleri benimsedikleri görülmektedir.

Pozitif bilim, gözlenebilen ve olgular arasındaki ilişkileri genelleyen bir paradigmayı yansıtmaktadır. Pozitif bilimlerin temel konusu toplumsal olay ve olgulardır (Kocacık, 2003: 9). Gözlem ve deneyden yoksun olan olaylar pozitif bilim paradigmasının kapsamı dışında kalmaktadır.

Sosyolojinin 18 ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkmasıyla özellikle Fransız sosyologları, sosyoloji bilimini de doğa biliminin temel ilkeleri olan deney ve muhakeme üzerine kurmak istedikleri görülmektedir. Sosyolojinin ortaya çıkması sürecinde Fransa’da pozitivism hâkimiyet sürdüğünden, o dönemki sosyologların yapmak istediği de pozitivist bir sosyoloji olduğu belirtilmektedir (Ergün, 1982: 62).

Özellikle sosyolojinin pozitivist bir bilim olması çabasında Comte’un önemli bir etkisi olmuştur. Comte (2015: 16-19) genel olguları diğerlerine göre en az karmaşık olanlar olarak tanımlamaktadır. Matematiksel olgular en genel olanlardır. Matematiksel olgular kendi içinden incelenebildiğinden her daim kendisine başvurulabilmektedir. Dolayısıyla genel bir olgu her zaman kendi benzerliklerinin bulunabildiği bir olgu tipidir. Genel bir olgunun bilgisine ulaşmak pozitif paradigmanın ilkelerine uygun davranmaktır. Böylece Comte, sosyolojinin bilimsel bir bilim olabilmesi için pozitivist bir yöntemi benimsediği ve önerdiği görülmektedir.

Pozitivist paradigmada önemli isimlerden bir diğer sosyolog da Emile Durkheim’dir. Durkheim da sosyolojinin sosyal olgularla ilgilendiğini ve sosyal olguların da doğa olguları gibi aynı yöntemlerle yaklaşılabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla sosyal olguların birer şey (nesne) gibi ele alınıp incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Bozkurt, 2017: 34). Durkheim Comte’un olgu kavramı yerine “şey” kavramına sıklıkla yer vermektedir fakat nihayetinde her ikisi de doğabilim/pozitivist yöntemi önermektedir.

Auguste Comte'tan sonra, özellikle toplumbiliminin metodolojik olarak gelişmesinde Durkheim önemli bir yere sahiptir. Durkheim da toplumsal olgu kavramına başvurarak, toplumsal ilişkileri sosyal olgular kavramından hareketle çözmeye çalışmıştır ve toplumsal olguların gözlemlenebilmesi için bu olguların birer şey (nesne) olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Aziz, 2014: 9).

Sosyal bilimlerdeki gelişim ve ilerleme 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarına tekabül etmektedir. Bu dönemlerin başlarında araştırmacılar, genel olarak doğa bilimlerinin pozitivist yöntemi ile hareket etmekteydiler. Hatta o dönemdeki çoğu araştırmacılara göre sosyal bilimlerin de pozitivist yöntemi kullanmaları gerektiği inancı söz konusuydu (İslamoğlu ve Alınışık, 2014: 33). Son zamanlarda ise sosyal bilimlerdeki bu metodolojik anlayış değişmeye başlamıştır. Bu değişimin en büyük sebebi ise gerçeğin tek doğru biçiminin olmayacağı anlayışının gelişmesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal dünyanın doğal dünyadan ayrı olmadığını, bu sebeple pozitivist yöntemin sosyal bilimler içinde kullanılması gerektiği anlayışa karşın, sosyal dünyanın doğal bir realite gibi ele alınmasının olanaksız olduğunu belirten anlayışlar da bulunmaktadır (Kasapoğlu, 1992: 201). Sosyolojinin ilk ayağı olan pozitivist paradigma anlayışına karşın ikinci bir paradigma da zamanla gelişim göstermiştir.

Sosyolojiyi doğa bilimlerinden farklı gören anlayış, metodolojik olarak farklı varyasyonları beraberinde getirmiştir. Özellikle anlayıcı/yorumlayıcı geleneği benimseyen sosyologlar kendi aralarında farklı anlayışların gelişmesine imkân sağlamıştır (Taş, 2011: 54-55). Bu anlayışlar, doğa bilim temelli pozitivist metodolojinin aksine bir yöntemi benimsemektedirler. Bu sebeple olguların tek bir yöntemle çözülmemesi, beraberinde farklı anlayışların da gelişmesine olanak sağlamıştır.

İkinci tip paradigmanın temelleri Vico'ya kadar götürülebilmekte ve temel olarak Alman felsefesine dayanmaktadır. Özellikle Kant ve Hegel'le felsefi temelleri atılan, Dilthey ve Weber'le günümüze kadar farklı aşamalardan geçen “doğabilim”le birlikte anılan “Anlayıcı/Yorumlayıcı Paradigma” zamanla bilimsel çalışmalarda yer edinmeye başlamıştır (Özlem, 1996: 8; Taş, 2011: 53). “Sosyolojinin bilimsel araştırmalarda doğa bilimlerini örnek alması gerekir” şeklindeki pozitivist anlayışa karşın ikinci bir paradigma gelişme sağlamıştır (Dikeçligil, 2002: 107-108).

Doğa bilimler ve sosyal bilimler arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak her iki bilim dalının ele aldıkları, inceledikleri konular ve olaylar arasındaki ilişkiler benzerlik göstermektedir. Ayrıca her iki bilim dalının da incelenen olaylar arasındaki ilişkileri kesin ya da kesine yakın sonuçları ilan etmesi ya da genellemesi açısından yine benzer özelliklere işaret etmektedir (Aziz, 2014:5-6). Fakat genel olarak incelenen konular bakımından nitelden ziyade nicel bir farklılık söz konusudur. Çünkü doğa bilim söylemlerinin olgularla benzer olma ihtimali daha yüksektir. (Sezer ve Sezer, 1978: 18-20). Doğa bilimlerinde incelenen konular canlı-cansız tüm varlıkları kapsarken, sosyal bilimler ise genelde toplum ve toplumsal birimleri, olayları konu edinmekte olduğu görülmektedir. Yine bir diğer ayrım olarak, doğa bilimlerinde sonuçların kesin ve değişmez olduğunu, sosyal bilimlerde ise sonuçların bu kadar kesin olmadığı belirtilmektedir (Aziz, 2014: 6). Dolayısıyla sonuçların farklı olmasının altında yatan temel etkenin metodolojik farklılıklarından kaynaklandığını belirtmek mümkündür.

Sosyal bilim paradigmasına dikkatli bir şekilde bakıldığında, tartışmanın temel boyutunun, sosyal bilim araştırmaların doğa bilim araştırmaların kullandığı tekniklerin kullanılmasının doğru olmadığı düşüncesi temelindedir. Dolayısıyla bu anlayışı benimseyen mensuplar, doğa bilimlerinin “açıklama”ya yönelmelerine karşın “anlama”ya yönelimi benimsemektedirler (Çelebi, 2004: 136).

Ortaçağ bilim anlayışından sonra gelişen doğabilim anlayışı, Fransız devrimi sonrasındaki sarsıntıların giderilmesinde benimsenen temel paradigma olmuştur. Toplumsal sarsıntıların nedenlerinin incelenmesinde doğabilim yöntemi model alınmıştır. Dolayısıyla Comte, Durkheim ve diğer pozitivist sosyologlar, toplumun incelenmesinde, bilimsel araştırmalarda ve o dönemdeki toplumsal sarsıntıların giderilmesinde doğabilim yöntemini benimsedikleri görülmektedir (Özlem, 1986: 114). Doğa bilimlerin göstermiş olduğu gelişme çok güçlü ve bu bilimlere olan inancın yaygın olmasından dolayı, ilerleyen zaman diliminde yapılan çalışmaların yine bu bilimlere başvurulmasında önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Öncelikle belirtilmelidir ki sosyal bilimlerin de birey, toplum vb.leri üzerine getireceği açıklama doğa bilimlerinin açıklaması kadar olabilir. Bu sebeple yapılması gereken, sosyal bilimlerin veri araştırma tekniklerini geliştirerek, güvenilir veriler toplamaya çalışmasıdır. Dolayısıyla Çelebi’nin (2004: 136-137) ifade ettiği gibi, sosyal bilimlerin doğa bilimlerden farklı olması gerektiğini benimseyenlerin görüşleri, öz

itibariyle bilimsel yöntemin zihinsel yönüne değildir. Temel anlayış, araştırma tekniklerinin farklı olması gerektiği inancıdır. Böylece sosyal bilimcilerin teknikleri geliştirmeleri açısından sorumluluk sahibi oldukları belirtilmektedir. Genel olarak doğa ve sosyal bilim paradigmaları arasındaki ayrım, başvuru teknikler bakımından da bir farklılık söz konusu olduğu görülmekte ve araştırma konusunun, tekniği belirlemede önemli bir yere sahip olduğu da ifade edilmektedir.

2. SOSYAL BİLİMLERDE TEKNİK KAVRAMI

Sosyal bilimlerde genel olarak nicel ve nitel tekniklere başvurulmaktadır. Burada genel olarak nicel ve nitel araştırma tekniklerinin kısaca özellikleri ve her birine yönelik eleştiriler sunulmaya çalışılmıştır. Tezimizin temel dayanağı ve tartışmamızın temel odağı olan bu tekniklere yönelimimiz kısmen ikinci bölüm ve asıl olarak da üçüncü bölümde ele alınacaktır.

2.1. NİCEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİ

Metodolojinin ya da diğer dar bir anlamıyla araştırma yöntem ve tekniklerinin, sayısal veriler (istatistik) ile sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Sosyal bilimlerde genel olarak istatistik, olayların sayısal verilerle açıklanması olarak ifade edilmekte ve bilimsel çalışmalarda nicel ifadelerin temelini oluşturmaktadır. Genel olarak büyük çaplı çalışmalarda sayısal anlatımlara başvurulmaktadır (Aziz, 2014: 15). Dolayısıyla çoğu çalışmada istatistiksel veriler yer almaktadır.

Bilimsel araştırmalarda başvuru teknik olarak nicel araştırmaya, pozitif bilimin gerçekliği nesnel bir olgu olarak görmesinde ve bu nesnel gerçekliği sunmasında hem doğa bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde sıkça başvurulmaktadır. Pozitivist metodolojinin bilimsel çalışmalardaki anlayışı nicel araştırma olarak adlandırılmaktadır (Kuş, 2003: 69). Doğa bilimlerinde bahsedildiği gibi gerçeklik, nesnel bir olgu olarak görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 30). Bireyin dışında ve bireyden bağımsız olarak var olan gerçekliğin kendine özgü bir işleyişi ve yasaları mevcuttur. Geleneksel pozitivist yaklaşım bu yasaların nesnelliğini vurguladığı için nicel yöntemin nesnellik ilkelerini ön plana çıkarmıştır.

Pozitivizm, gerçekliğin bizden bağımsız olarak var olduğunu ve gerçekliği olgusal zeminde fotoğraflamanın mümkün olduğunu ifade etmektedir. Genel yasalara varabilmede bu fotoğraflar başvuru bir araç söz konusu olup bu da niceliksel bir

yöntemle mümkün olduğu belirtilmektedir (Kümbetoğlu, 2012: 24). Fotoğraflama, dijital gelişmişliği hesaba katmaksızın, normalde var olanı olduğu gibi yansıtmadır. Dolayısıyla Yıldırım ve Şimşek'in (2003: 30) belirttiği gibi araştırmacı, araştırılan konuya ya da olguya katmaksızın, durumu tanımlamaya ve araştırılan çalışmanın doğal işleyişini keşfetmeye yönelmektedir. Buradan yola çıkarak nicel araştırmada amaç insan, kültür ve zamana bağlı olmaksızın gerçekleri ortaya çıkarmak ve bu gerçekleri evrensel ilkeler olarak genelleştirmektir.

Pozitivist yaklaşımın temelinde deney ve gözlem mevcuttur. Gerçekliğe sayısal veri tabanlı analizlerle ulaşılabileceği anlayışı hâkim sürmektedir. Analizler dışındaki yöntemlerle yapılacak yorumlamalarla gerçekliğe ulaşamayacağı anlayışı söz konusudur. Bu perspektif sosyal bilim alanında uzun süre varlığını sürdürmüş ve uzun yıllardır sosyal bilim çalışmaları pozitivist anlayışa göre yapılmıştır (İslamoğlu ve Alnaçık, 2014: 207-209). Pozitivist anlayışın yoğun bir evrensellik iddiasında bulunmasından dolayı nicel araştırmalar, dayandıkları kavram ya da kuramları ilk başta tanımlamaktadırlar. Yani kavramların baştan tanımlanmasıyla nasıl işlemselleştirilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Araştırmacı da bu kavramları kullanarak çalışmayı yürüttüğünden, örneklemin temsil gücü nicel araştırmalarda önkoşuldur. Böylece araştırmacı araştırmalarında standartlaşmış dizi setini takip etmekte olup, sayısal verilerle güvenirlik ve nesnellik iddiasında bulunmaktadır.

Standartlaştırma yöntemi bir nevi sınırlandırmaya tekabül etmektedir. Bu yolla araştırmacı, yapılacak olan araştırmanın kapsamını belirlemektedir. Böylece nicel araştırma da kendi içinde bir takım alt teknikler geliştirmiştir. Özellikle kontrollü deney ile bütün değişkenlerin kontrol altında tutulması sağlanılmış (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 36) ve değişkenler arasındaki ilişkilerin ölçümü mümkün kılınmıştır.

Kısaca nicel araştırma kesin ifadeler, sayısal ölçüm ve tekrarlama gibi yöntemlerle bütünlük sorununu, objektif teknolojik aletlere dayanarak ele almaktadır. Böylece doğa bilimlerdeki yöntemin aynısını kullandığını belirtmek mümkündür. Değerden bağımsız olan nicel araştırma tekniği, insan faktörünün kontrol edilmesini ya da ortadan kaldırmaya çalıştığı ifade edilmektedir (Neuman, 2012: 226-227). Pozitivizmin gerçekliği insanın dışında bir olgu olarak görmesi, bilimin nesnellğine göndermede bulunmaktadır. Araştırmacının görevi insandan bağımsız doğa yasalarını ve olgular arasındaki ilişkiyi gözlemlemek ve tarafsız bir şekilde açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 36).

2.2. SOSYAL BİLİMLERDE NİCEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Nicel araştırmaya yönelik eleştiriler özellikle anlamacı ve yorumlamacı paradigmanın ortaya çıkmasıyla gelişim göstermiştir. Son zamanlarda eleştirilerin çeşitliliği artış göstermekle birlikte, bunlardan birkaç tanesine değinmek konunun anlam bütünlüğü için fayda sağlayacaktır.

Nicel araştırma tekniği hem zihinsel olarak hem de pratiksel olarak pozitivist paradigmanın ürünü olduğunu sürekli olarak vurguladığımız ve aşına olduğumuz bir durumdur. Bu sebeple nicel araştırmaya yönelik yapılan eleştiriler, pozitivistin kendisine yönelik bir tavır olduğunu ifade etmek mümkündür (Kuş, 2003: 14). Bu bağlamda pozitivist anlayış ve bu anlayışın ürünü olan nicel araştırmanın “indirgemeci” olduğu ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 39). Değişkenler ve değişkenler arasındaki ilişkilerin bir dizi sayılarla açıklanmasından dolayı indirgemeci bir yapıya sahip şeklinde bir takım eleştiriler yöneltilmektedir.

Nicel verilerle yapılmış bir araştırma raporu genel olarak sayılar, grafikler ve tablolara sıklıkla yer vermektedir. Toplumsal dünya hakkında ilgili konuyu açıklamak için sayısal veriler vasıtasıyla bir takım açıklamalarda bulunmaktadır ve olayı özetlemek için bir takım çizelgeler, grafikler ortaya konulmaktadır. Bu veriler vasıtasıyla da olgulara yönelik hipotezler oluşturulmaktadır (Neuman, 2012: 495). Hiç şüphesiz sayısallaştırma işlemi nicel araştırmanın önemli süreçlerindendir. Nicel araştırmacı değişkenlere bir takım değerler vererek elde edilen sonuçları sayısal ifadelerle sunmaktadır. Zamanla araştırmacının kendisini gerçek olgu ve olaylardan uzaklaştırmasıyla sayısal verilerin soyut dünyasına girdiği belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 44-45). Böylece asıl gerçekliğin sayısal işlemlerle yok olduğu ifade edilip araştırmacının olgulardan ziyade sayısallığa odaklandığı belirtilmektedir.

Nicel verilerle yapılan çalışmalar her zaman gerçekliğe ulaşmada yeterli olmayabilmekte ve nitel çalışmalara da gereksinim duyulmaktadır. Bilhassa insan davranışlarının araştırılmasında, geleneksel pozitivist yöntemlerin yetersizliği belirtilmekte ve eleştirilmektedir. İnsan davranışlarını esnek ve bütüncül bir bakışla araştırılabileceği belirtilmektedir (İslamoğlu ve Almaçık, 2014: 207-208). Bunun da nicel araştırmayla mümkün olmadığı ifade edilmektedir.

Özellikle son zamanlarda feministler, sosyal bilime ve bu bilimin uyguladığı kurallara eleştiriler yöneltmiştir. Bu eleştirilerin temel odağı, bu bilimlerin ataerkil bir sürecin ürünü olduğu şeklindedir. Kadınların bu alanlarda görülmez kılındığı belirtilmekte, bu alanların feminist bakış açısıyla tekrar gözden geçirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Tür ve Koyuncu, 2010: 6-7). Feminist teori, nicel yöntemle ele alınan kadının öznelliğinin ortaya çıkaramadığını belirtmektedir. Dolayısıyla yapılacak toplumsal bir araştırmada araştıranın kadın olması gerektiği ve benimsenen yöntemin de derinlemesine nitel araştırma yöntemi olması gerektiği anlayışını benimsemektedirler (Ecevit, 2011: 39). Çünkü nicel araştırma kadının öznelliğini ortaya çıkartabilecek potansiyele sahip olmadığı düşüncesiyle, feminist grupların nicel araştırmayı eleştirdikleri ve nitel araştırmaya yöneldikleri görülmektedir.

2.3. NİTEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİ

Her bir araştırma tekniğinin belli bir paradigmaya ya da diğer bir ifadeyle felsefi bir geleneğe dayandığı bilinmektedir. Bu bakımdan nitel ve nicel tekniklerin ayrı ayrı ele alınmasında farklı paradigmaların varlığından kaynaklanmaktadır. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi nicel araştırma pozitivist, nitel araştırma metodu ise anlamacı ve yorumlayıcı paradigmalara denk gelmektedir. Temel olarak nicel ve nitel ayrışmasını genelde sosyal bilimler, özelde de sosyoloji alanındaki farklı metodolojik yönelimler bağlamında ele almak gerekmektedir (Taş, 2011: 159-160).

Sosyal bilim metodolojisinde anlamacı epistemolojik yaklaşım, özellikle nitel araştırma tekniğinin kullanılmasıyla kendini göstermektedir. Bu yöntemin ayrırcı özelliği, toplumsal bağlama göre esneklik olma niteliğidir (Kuş, 2007: 22). Nitel araştırma yöntemi, olayları, davranışları kendi bağlamı içerisinde anlamaya önem verir. Bu araştırmalarda toplum statik olarak değil, süreçsel olarak ele alınmaktadır.

Nitel araştırma pozitivist araştırmalardan farklı bir perspektif ve amaca sahiptir. Sayısal veriler, hipotezler ve nedensel ilişkiden ziyade; sözcükler, değerler ve anlamlarla yoğun bir şekilde ilgilenmektedir (Neuman, 2012: 537). İnsan davranışlarını araştırmada geleneksel doğa bilimleri metodunun yetersiz olduğunu belirtmekte, bireylerin düşünceleri ve deneyimlerine önem vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 14). İnsan davranışını içinde yaşanan konjonktürde ve farklı perspektiflerle anlamaya çalışmaktadır. Nicel araştırmanın pozitivismle özdeşleşmesinin yanında Kuş'un (2003: 69) belirttiği gibi nitel araştırma da anlamacı metodolojiyle özdeşleşmektedir.

Sayılar ve ölçümlerle ifade edilebilen nicel araştırmanın aksine nitel araştırma; sosyal dünyanın sayılarla ifade edilemeyeceğini belirtmektedir (Dikeçligil, 2002: 99). Nitel veriler, toplumsal dünyadaki olay ve olguları kavramlar, simgeler, sembollerle açıklamaktadır. İstatistikî verileri eleştirse de zaman zaman istatistiksel verilere de başvurmaktadır (Neuman, 2012: 659). Fakat genelde sayısallıktan ziyade, araştırmaya dâhil edilen katılımcıların düşüncelerini yansıtmayı, olguları kendi içinde ifade etmeyi ön planda tutmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 45). Anlaşıldığı üzere nitel araştırma tam anlamıyla sayısallığa karşı değildir, sayısallığın tek başına yetersiz olduğunu belirtmektedir.

Olguları kendi içinde ifade etmeyi, araştırılan konunun ilgili kişilerin bakış açılarından görebilmeyi, özellikle gözlem ve görüşme teknikleriyle bu durum mümkün kılınmaktadır. Sosyal hareketliliği bu tekniklerle bir an olsun yakalamaya ve anlamaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 19). Fakat ilgili kişilerin bakış açılarının yansıtılması durumu, bilimsel olarak bir takım eleştirilere tabi tutulmaktadır.

2.4. SOSYAL BİLİMLERDE NİTEL ARAŞTIRMA TEKNİĞİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Araştırma deseninde değişiklikler yapma nitel araştırmanın temel özellikleri içerisinde yer almaktadır. Nitel araştırmada insan ve kültürden bağımsız objektif yasalara erişme girişimi yerine, derinliğine incelenmiş durumlardan hareketle, belirli şartlarda belirli olay ve olgulara açıklama getirme çabası daha önceliklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 30-33). Çalışmalara düşüncelerin yansıtıldığı bu durum, bilimde objektiflik, tarafsızlık, kapsamlılık, evrensellik vb. alanlarda çeşitli eleştirilere tabi tutulmaktadır.

Nitel araştırmaya yönelik yaygın eleştirilerden biri, analiz edilen verilerin kesin bir şekilde incelemeye açık olmamasıdır (Neuman, 2012: 659). Çünkü nitel verilerin analizi, sistematik bir şekilde adım adım yaklaşım şeklindedir. Dolayısıyla veri analizlerle yapılan çalışmalarda genelleme yapmak zor bir hal almaktadır.

Nicel ve nitel tekniklerle yapılan çalışmalar söz konusu olduğunda dikkat çeken önemli unsurlardan biri de bu araştırma yöntemlerinin bir üstünlük olarak karşılaştırılması yanlışlığıdır. En iyi-en kötü, kolay-zor şeklindeki tartışmalar nitel ve nicel teknikleri anlamamıza yardımcı olmayacağı gibi, aralarındaki fark ve bu tekniklerin arkasındaki perspektiflerin de anlaşılmasının önünü kapatacaktır (Dikeçligil, 2002: 99-

100). Bu bağlamdaki değerlendirmeler objektif olmayacaktır. Fakat bilinmelidir ki her bir teknik, ait olduğu metodolojik yaklaşımının parametreleri çerçevesinde bilimseldir.

Bilim, genelleme yapma eğilimindedir. Bilimde ulaşılan sonuç genel ve evrensel olarak kabul görülmektedir. Tabi bu süreç belli bir yöntem izleme aşamasından sonra gerçekleşmektedir. (Bal, 2014: 16-17). Nitel araştırmalardaki durum ve zamana yönelik görelilik durumu, nitel çalışmalarda genelleme yapılmasının önündeki en büyük engeldir. Nitel çalışmalarda genelleme, belirli sayıda yapılan çalışmanın sınırları içerisinde mümkündür. Belirli sayıda birbirine benzeyen örnek olayların çalışılması sonucunda genelleme mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 34-35). Özellikle belirli sayıda ve belirli olaylar üzerine çalışmalar yürüten feminist çalışmalar, nitel araştırma tekniğini kullanmışlardır. Nitel araştırma tekniğini bir üstünlük girişimi olarak ele alan feministlerin çalışmalarında bir takım sıkıntılar da beraberinde gelmiştir. Tezimiz açısından yapılan belirli sayıdaki bir takım çalışmalar bilimsellik, nesnellik, tarafsızlık, güvenilirlik, kapsamlılık bağlamında bir takım eleştirilere tabi tutulmuştur. Özellikle üçüncü bölümde bu durumlar geniş bir şekilde ele alınmaktadır.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. SOSYAL BİLİMLERDE EPİSTEMOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Genel olarak üç yaklaşımla (Pozitivist yaklaşım, Yorumlayıcı yaklaşım, Eleştirel yaklaşım) sosyal bilim büyük bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu yaklaşımlar, temel farklılıkları ve sosyal bilim araştırmalarında alternatif söylemleri temsil etmektedir (Neuman, 2014:119). Unutulmamalıdır ki her bir yaklaşım dünyaya bakmanın farklı bir yollarıdır. Dolayısıyla bu yaklaşımların her biri farklı yöntemleri benimsemektedir.

Toplumsal kuramlarda her bir yaklaşım farklı geleneklerle ve farklı araştırma teknikleriyle alakalıdır. Thomas Kuhn bağlamında bu yaklaşımlar birer paradigma olarak da ele alınabilmektedir. Diğer bir ifadeyle Thomas Kuhn'ın da ifade ettiği gibi, bunlar bir düşünme sistemi bütünüdür. Dolayısıyla sosyoloji çok paradigmatlı bilim olarak adlandırılmaktadır (Neuman, 2014: 120). Bu farklı bilim paradigmalarının her birinin kullandığı yöntemler de farklılık göstermektedir. Genellikle pozitivist paradigmayı benimseyen sosyologlar nicel teknikleri kullanırken, anlamacı ve

yorumlayıcı paradigmayı benimseyen sosyologların nitel araştırma tekniğine yönelindikleri görülmektedir (Taş, 2011: 55).

Sürmekte olan toplumsal yaklaşımların çoğu, pozitivist ve yorumlayıcı ekole dayanmaktadır. Eleştirel yaklaşım ise son zamanlarda gündeme gelmiş ve bu ekolden türeyen farklı yaklaşımlar olmuştur. Feminist yaklaşımın da bu ekolden türemesinden dolayı bu bölümde özelde feminist yaklaşım için ekstra bir başlık atılmamıştır.

3.2. POZİTİVİST SOSYAL BİLİM PARADİGMASI

Pozitivizm, bilginin somut olgulara dayandığı kabulüyle ele alınan ve aydınlanma dönemiyle ortaya çıkmış felsefi bir yaklaşımdır. Doğa bilim deneyimlerinin sistematik bir hale getirilmesi, araştırmalarda ulaşılan sonuçların başka araştırmacılar tarafından da doğrulanabilmesi ve aynı sonuçlara ulaşılabilmesi üzerine kurgulanmıştır (Kalelioğlu, 2019:128). Bu yaklaşım tarzı gözlem ve deneyin dışında olan hiçbir soyut güçleri bilginin kaynağı olarak kabul etmemektedir.

Doğa bilimlerinde değinildiği üzere rasyonalist ve empirist düşüncelere sahip olan Descartes ve Bacon'un düşünceleri, pozitivistimin ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur (Çağan, 2008: 71). Pozitivist anlayış akıl, gözlem ve deneye dayanan bir düşünce sistemidir. Pozitivizm ve modern düşünce, her şeyi açıklama gücüne sahip tek doğru arayışı içerisindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003:5). Nitekim modern bilim anlayışı zamanla pozitivistimle temsil edilmiştir (Çağan, 2009: 71). Çünkü her iki anlayışta da (doğa bilim-modern bilim) olgu, akıl, gözlem ve deney ön plandadır.

Modern bilimler, özellikle doğa bilimine benzer matematik, fizik ve biyoloji modellerini örnek almaktadır (Aziz, 2014: 5). Her ne kadar matematik teknik olarak tündengelimci ve pozitivist anlayış da tümevarımsal bir yol izlese de, olguların gözlemlenmesi yoluyla genellemeler yapmak ve çıkarımlarda bulunmak temel ortak noktalarıdır (Sencer ve Sencer, 1978: 13).

Avrupa'da 18. ve 19. yüzyılda meydana gelen Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi, toplumsal hayatta birtakım değişimler meydana getirmiştir. Bu hızlı değişimler toplumda krizleri doğurmuştur. Bu bağlamda sosyolojinin, meydana gelen krizleri çözmek için ortaya çıktığı bilinmektedir (Bayhan, 2016: 219-220). Sosyoloji, diğer bilimlerden bağımsız olma sürecinde pozitivist anlayış ile epistemoloji ve metodolojisini inşa etmiştir.

Avrupa’da rönesanstan 18. yüzyıla kadar doğa bilimleri büyük bir hâkimiyet sağlamıştı. Doğa bilimler alanında sağlanan bu hakimiyet, sosyal bilim konularının ampirik temelli yöntemlerle araştırılabileceği düşüncesini ortaya çıkardı. Sosyoloji ortaya çıkma aşamasında mevcut dönemin eğilimlerine uygun davranarak pozitivist yöntemi benimsemiştir (Kuyucuoğlu, 2015: 675). Sosyolojinin yöntem olarak pozitivismi benimsemesi, kendisinden önceki anlayışta yoğun olarak pozitivismin benimsenmesi ve toplumun da bu yolla daha iyi anlaşılabilceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Epistemolojik olarak ortaya çıkan pozitivism, bilim olarak nitelenecek her şeyin somut olarak ele alınabilecek bir şeyler olması gerektiği inancındadır (Kuyucuoğlu, 2015: 678). Bu sebeple toplumsal olguların araştırılmasında bilim çalışmalarının klasik fiziğin yöntemlerini kullanması gerektiği düşüncesi 19. yüzyıl felsefe ve sosyal teorilerine önemli derecede etki etmiştir. Hatta bu dönemin sosyal felsefe ve teorileri, bu düşüncelerin hâkimiyeti altında şekillenmektedir (Giddens, 2013: 157). Öyle ki pozitivist çıkışlı sosyoloji, doğa bilim kanunlarına paralel arayışlar içine girmiştir (Taş, 2011: 54-55). Toplumsal araştırmalarda da bu yöntemler temel alınmaktadır. Bu çerçevede sosyoloji biliminin ortaya çıkması ve bilim olarak benimsenmesi için pozitivismin yöntemini benimsediği görülmektedir. Bu anlayış çerçevesinde 19. yüzyılda sosyal bilimlerin (özellikle sosyolojinin) hâkim bilgi anlayışı Auguste Comte’un da büyük çabalarıyla pozitivist sosyoloji olmuştur (Swingewood, 2010: 31). Comte’un toplumsallığı bilimsel olarak ele alma isteğinden dolayı, pozitivist bir sosyolojiye geçiş başlamış oldu.

19. yüzyılda yeni ortaya çıkan sosyoloji biliminin meşruluk kazanabilmesi için doğa bilim yönteminin benimsenmesi gerektiği düşüncesi hâkimdi. Bu düşünceler çerçevesinde sosyoloji bilimi pozitivist yöntem anlayışıyla gelişme sağlamıştır. Modern bilimler bu anlayış üzerine kurulmuştur. Alman sosyal bilimler ekolünde bu durum kısmen farklılık gösterse de Avrupa’da temel bilim anlayışı bu düşünce üzerine kurulmuş olduğu belirtilebilir (Kalelioğlu, 2019: 130).

19. ve 20. yüzyılda ortaya çıkan hızlı sanayileşme, ekonomik buhran ve birtakım siyasal olaylar sonucunda toplumsal yaşam tekrardan irdelenmiştir. Özellikle Avrupa toplumundaki sanayi devrimi sonucu meydana gelen işçi sınıfının durumu, beraberinde bilimsel çalışmalara etkisi olmuştur (Aziz, 2014: 6). Bu etkiler kuramsal çalışmalara

yeni bir boyut kazandırmıştır. Yeni ortaya çıkan bir bilim olan sosyoloji de bu süreçlerin bir ürünüdür.

Avrupa’da yaşanan bu olaylar, sosyolojinin akademik bir disiplin olarak var olmasında önemli bir etki yaratmıştır. Sanayileşme ve modernleşme sosyal yapıda ciddi değişime sebebiyet vermiştir. Bu sebeplerle toplumda meydana gelen kargaşayı anlayıp, çözüm bulma gereksiniminden dolayı sosyoloji bilimi ortaya çıkmıştır (Kuyucuoğlu, 2015: 675). Sosyolojinin kendisine yüklenen misyonu sağlayabilmesi için de bilimsel olarak kendini ispatlaması gerekmektedir. Bu görev Comte’un öncülüğünde pozitivist yöntem benimsenerek aşılmaya çalışılmıştır.

Önemli sosyolog A. Comte, sosyoloji biliminin kurucusudur. Pozitivizm teriminin isim babası ve bu kavramı sistematik olarak sunan kişidir (Kuş, 2003: 11). Comte’un amacı sosyolojiye bilimsellik katmaktır. Toplumsal olayları bilimsel yöntemlerle ele almaya çalışan Comte, pozitivist anlayışın kurallarını benimsemektedir (Aziz, 2014: 8). Comte, fiziğin tüm doğa bilimlere örnek olduğu gibi sosyolojinin de toplum, kültür, tarih gibi disiplinlere örnek olmasını istediği bir gaye içerisindeydi (Özlem, 1986: 146). Benimsenen model pozitivism olduğu için de diğer tüm disiplinlerin de bağlı olacağı genel yasalar pozitivismın temel parametreleri olacaktır.

Sosyal bilimlerin doğa bilim yöntemlerini benimsemesinin altında yatan temel etken “bilim” olarak ele alınabilme isteğidir. Özellikle 19. yüzyılda bilim kategorisinin temel özelliği doğa bilim yöntemlerini benimsemektir. Sosyoloji bilimi de bilimsellik statüsünü elde edebilmek için pozitivist yönetime başvurmuştur. Pozitivizmle toplumsallığın anlaşılabilmesine inanılmaktadır. Bu sebeple önemli sosyolog A. Comte, pozitivismi, sosyolojinin yöntemi olarak benimsemiştir (Ural, 2012: 55).

Sosyolojinin tıpkı fizik gibi olması gerektiğini düşünen Comte (Bal, 2014: 17), ölçüm ve nicelemeyi benimsemiştir. Bunun mümkün olabilmesi için de insani yönelimler bir kenara bırakılarak, yapısal açıklamalar temel alınmıştır (Cevizci, 1999: 708-709). Böylece deney ve gözlemle nicel tekniğin sosyoloji biliminin yapı taşı haline gelmiş olduğunu belirtmek mümkündür.

Akıl ve gözlemi temel alan pozitivism, “nesnelliği” ve “indirgemeciliği” kısmen kutsadığı belirtilebilir. Pozitivizm, karmaşık toplumsal olayları gözlenebilir ve deneylebilir hale getirerek açıklamaya çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle, doğru ölçek ve sayısallaştırma işlemiyle bu açıklamayı mümkün kılmaya çalışmaktadır (Yıldırım ve

Şimşek, 2003: 5). Sosyolojinin veri toplama işlemi nicel teknik aracılığıyla olmaktadır. Nicel tekniği benimseyen pozitivist sosyolojinin doğa bilimi taklit etmeye çalıştığı görülmektedir (Bayhan, 2016: 221). Pozitivist paradigmada bilgi üretme işlevi nicel teknikle olmaktadır. Pozitivist paradigma nicel teknikle nesnellik ve güvenilirlik kriterlerini sağlamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda pozitivist sosyolojinin bu kriterleri sağlamasıyla, evrensel bir bilim ideasında da bulunmaktadır.

Toplum üzerine yapılan çalışmalar sayısal verilerle analiz edilmeye çalışılmaktadır. Somut sayısal verilerden hareketle toplumu analiz etmeye çalışan pozitivist sosyoloji, doğa bilimlerine benzer yöntemleri benimsediğinden bilimdeki yerini almayı başarmıştı. Sosyolojinin sayısal verilere başvurmasının en önemli sebebi doğa bilim yöntemlerini benimsenmesinden kaynaklanmaktadır (Kuyucuoğlu, 2015: 681). Bilim statüsünü Comte sayesinde elde eden sosyoloji, Durkheim'in önemli çabalarıyla bilim camiasındaki yerini güçlendirmiştir.

Sosyal olguların istatistiksel yöntemlerle ifade edilebileceği düşüncesiyle, doğa bilimlerin temeli olan matematik önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal bilimlerde Bacon'un ifade etti gibi sadece algılanabilir olguların bilimin konusu olabilir anlayışı hakim paradigma haline gelmiştir (Kalelioğlu, 2019: 128) ve 19. yüzyılda bu paradigma etrafında öncülük eden önemli isim de Auguste Comte'tur (Özlem, 2013: 8-9). Comte'tan sonra pozitivist sosyolojiye en büyük katkıyı Emile Durkheim yapmıştır. Durkheim "Sosyolojik Metodun Kuralları" adlı çalışmasında aslında pozitivist olarak benimsenen sosyolojinin yöntemini belirlemeye çalıştığı görülmektedir (Neuman, 2014: 121). Bu dönemde ortaya atılan teoriler pozitivist teorilerdi. Pozitivist yöntemle sosyolojinin bilim dünyasında yer edinmeye çalıştığı görülmektedir.

Durkheim da Comte gibi sosyolojinin sosyal olgularla ilgilendiğini ve doğa bilimler araştırmalarda kendi olgularını nasıl inceliyorsa, sosyal bilimlerin de aynı yöntemlerle araştırma yapması gerektiğini vurgulamaktadır. (Bozkurt, 2017: 34). Durkheim (2014: 56) sosyal olayların birer şey olduğunu belirtip, sosyal olguların bir şey (nesne) gibi ele alınıp incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü şey, gözlem araştırması için verili olan ya da kendini gözleme sunandır. Şüphesiz Durkheim, sosyolojide metod konusuna eğilen ilk düşünürlerdendir. Bir olgunun sebebinin başka bir olguda aranması gerekir görüşü (Aziz, 2014: 9), ampirist anlayışla hareket ettiğini göstermektedir. Pozitivist yaklaşımın öngördüğü araştırma şekli daha çok nicel

tekniklerdir (İslamoğlu ve Alınacı, 2014: 13). Bu anlayışın temelinde, ampirik bilgilerin matematik ve istatistikî şekillerle analiz edilebilmesidir.

Tüm bu bilimsel çabalarda belirtilebilir ki, pozitivist sosyolojiyle toplumda yaşanan krizler aşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca sosyolojinin bilimsellik statüsünü elde etmesi için de doğa bilimin versiyonu olan pozitivist bilimin benimsenmesi gerektiği anlayışı hâkimdi. Keza Comte'un çabalarıyla sosyoloji bilim statüsü elde etmiştir (Kuyucuoğlu, 2015: 679). Teknik anlamda pozitivist bilimin benimsediği nicel araştırmayla toplum anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu teknikle araştırmacılar aynı sonuçlara varabildikleri için genelleme ve evrensellik ideasında bulunabilmişlerdir ve nicel anlamda daha fazla kişilere ulaşılabildiğinden daha güvenilir sonuçlar elde etme imkânı bulmuşlardır. Dolayısıyla pozitivist bilimin yöntem olarak belirlenmesi, evrensellik, nesnellik, güvenilirlik anlamda daha uygun olduğu idealarını da kendi içinde barındırmaktadır. Böylece Pozitivist yaklaşımın yöntemsel olarak; nesnel, güvenilir ve geçerliğin temsil edilebilir bir örneklem üzerinden ölçümlere ve rakamlara dayalı nedensel açıklamalara dayandığı ifade edilebilir (Kuyucuoğlu, 2015: 679-681).

Toplumsal araştırmalarda nesnellik (objektiflik) vurgusu, bilimsellik kriteri açısından önemli bir unsurdur. Bilimsellik özelliğini taşımak birçok özelliğin yanısıra öncelikle 'nesnellik' kriteriyle yakından ilgilidir. Pozitivist sosyoloji toplumsal araştırmalarda sıklıkla nesnelliğe değinmektedir. Nesnellik, araştırmacının araştırılan alana müdahil olmaması anlamına gelmektedir. Toplumsal araştırmalarda araştırmacının toplumu bir nesne olarak ele alıp, araştırma yapması önerilmektedir. Durkheim'in (2014: 56) toplumun birer şey gibi ele alınıp incelenmesi gerekir önermesi, nesnelliğe tekabül etmektedir.

Bilimin, dünyanın nesnel bilgisini sunduğuna inanılmaktadır. Ayrıca bilim, bireysel duygu ve değerlerden arındırılmış, herkes için geçerli bir işlev olarak anılmaktadır (Öztürk, 2013: 199). Dolayısıyla bilimde nesnellik, evrensellik ve güvenilirlik önemli unsurlardır.

Pozitivist sosyoloji doğa bilimlerine öykünerek nesnel (objektif) ve evrensel bilgi üretme hedefindedir. Pozitivist araştırmacı, dünyanın değişmeyen yasalarına ve nedensellik kurallarına uygun olduğu düşüncesindedir ve her türlü karmaşıklığa pozitivist yöntemle aşılabileceğine inanmaktadır (Kalelioğlu, 2019: 1191). Bu bağlamda pozitivist sosyoloji, nesnellik, tarafsızlık, güvenilirlik, geçerlilik ölçüm, ve

tekrarlanabilirliğe önem vermektedir. Toplamları bir nesnenin incelendiği gibi ele alıp, değerden arınık araştırmak gerektiğini öne sürmektedir (Bayhan, 2016: 217). Bu yolla pozitivist sosyoloji, hem bilim olma hem de güvenilirlik sağlama açısından nesnellığe sıklıkla vurgu yapmaktadır. Pozitivist sosyoloji, bilimsel bir çalışmanın anlamlı ve bilgi özelliğini taşıması için tekrarlanabilir olması gerektiğine inanmaktadır (Kalelioğlu, 2019: 1188-1190). Aynı zamanda doğrulamayı (tekrarlamayı) yöntemi nesnellik açısından önemli bir kriteri teşkil etmektedir.

Pozitivist sosyoloji açısından, toplumsal olgulara dışarıdan müdahale etmeden incelemek, objektif bilgi elde etmenin temel koşuludur (Bayhan, 2016: 221). Bu bağlamda pozitivist anlayışı benimseyen araştırmacılar, nesnelere yaklaşıldığı gibi topluma yaklaşılmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Yani pozitivist yöntemde araştırma esnasında, duygu ve değerlere yer verilmemektedir. Bu yöntemle objektif bir bilim elde edilmeye çalışılmaktadır.

Pozitivist sosyoloji, tekrarlanabilen bilgiye dayalı evrensel bilgiye ulaşabilme gayreti içerisindedir. Tekrarlanabilirlik ve evrensellik ilkeleri birbirinden ayrı düşünülemez iki ilkedir. Araştırılan aynı şeyin, aynı ya da benzer koşullar altında tekrarlanması, araştırmanın güvenilir olduğuna işaret etmektedir (Neuman, 2014: 278). Doğa bilim yansıması olan bu kriterler, pozitivist sosyolojinin temel parametrelerini oluşturmaktadır (Kalelioğlu, 2019: 1183). Pozitivist sosyoloji nesnellik, evrensellik, güvenilirlik, geçerlik, tekrarlanma gibi parametrelerle bilimsellik faaliyetlerini güçlendirmektedir.

Özetle pozitivist bilgi, teolojik yargı ve ifadeleri reddetmektedir. Olguları temele alan bir anlayışla ilerlemiştir (Özlem, 2015: 15-16). Pozitivist sosyolojide mütemadiyen doğrulanmış bilgi güvenilen bilgidir. Aynı zamanda doğrulanabilen bilgi nesnel ve evrensel özellikler taşımaktadır. Tekrarlanabilir olan bilgi test edilebilen bilgidir (Kalelioğlu, 2019: 1182). Bu özellikler doğa bilimin benimsediği ampirist (deney-gözlem) yaklaşımların benimsenmesinden kaynaklanmaktadır.

Pozitivist sosyoloji, deney ve gözlemle elde etmiş olduğu bilgileri matematik ve istatistik teknikleriyle açıklamaya çalışmaktadır (Kuş, 2007: 21). Bu tekniklerle analiz ettiği bilgiyle genellemelere başvurmaktadır (İslamoğlu ve Alnaçık, 2014, 12). Pozitivist bilim yönteminin temel amacı ise; sosyal hayatın işleyiş kurallarını bilip

“açıklamak”, toplumsallığı belirlenen yasalarla kontrol etmek ve bu doğrultuda geleceği planlamaktır (Bayhan, 2016: 218; Ural, 2012: 57).

3.3. YORUMLAYICI SOSYAL BİLİM PARADİGMASI

Olguların kapsamı dışında kalan metafizik, duygu, düşünce vb. yapıları bilim faaliyeti dışında gören pozitivism, günümüzde ciddi eleştirilere tabi tutulmuştur (Taş, 2011: 65). Pozitivist bilimin toplumsal alanı anlamadaki yetersizlik bağlamında tarihselci anlayışla ciddi anlaşmazlıklar yaşamıştır. Comte tarafından geliştirilen sosyolojinin doğa bilim parametreleriyle ele alınıp geliştirilmesiyle kesin ve nesnel bilgiye ulaşmaya çalışılmıştır (Yılmaz, 2009: 97). Bu durum karşıtını yaratarak, sosyolojinin kendine has özellikleri sebebiyle toplumların farklı yaklaşımlarla ele alınması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır.

Yorumlayıcı sosyoloji pozitivist bilim anlayışının eleştirisi üzerine ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım tarzı, insanın eylem ve değerlerini öne çıkarmaya çalışmaktadır. Özellikle Alman sosyologların doğa bilim ve sosyal bilim araştırma yönteminin farklı olması gerektiği düşünceleri temelinde sosyal bilimlerde (özellikle sosyolojide) yöntem tartışmaları başlamıştır (Kaya, 2019: 278). Anlam ve değerler, pozitivist paradigma açısından metafizik alana girdiği için bilim konusuna girememekteydi.

Toplumsal dünyanın doğal dünyayla benzer olduğunu ve doğa bilimlerde uygulanan pozitivist yöntemin toplumsal bilimlere de uygulanması gerekir anlayışına karşılık, sosyal dünyanın doğal bir gerçeklik gibi ele almanın mümkün olmadığını belirten görüşler de mevcuttur. Bunların başında özellikle kökleri Alman felsefesine dayanan, Kant ve Hegel tarafından felsefi temelleri atılan ve anlamacı-yorumlayıcı paradigma temelinde gelişen sosyoloji geleneğidir (Taş, 2011: 52-56).

19. yüzyılın ortalarından itibaren olgucu tutumla toplumun incelenmesinin yetersiz olduğu savı dillendirilmeye başlanmıştır. Ayrıca olguculuk ve tarihselcilik tartışması da büyük çapta bu söylemler çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. 19. yüzyılın ortalarında toplumbilim (sosyoloji) araştırmaları Comte’un olguculuk anlayışı perspektifinde doğa bilim örnek alınarak incelenmiştir (Özlem, 2015: 16-17). Toplumsallığın doğabilim yöntemlerle ele alınmasının sakıncalı olduğunu belirten başka toplumbilimciler, doğa bilim yöntemlerinden farklı bir yol izlenilmesi gerektiğini belirtmiş ve yorumlayıcı yaklaşım önerilmiştir.

Anlamacı bilim ekolünün kökleri eskilere dayanmakla birlikte, modern bilimin hakim olma sürecinde hakim paradigma olamamıştır. Pozitivist sosyolojiye yönelik eleştiriler 19. yüzyıllarda dillendirilmeye başlanmışsa da, yorumlayıcı sosyoloji 20. yüzyılın ortalarından itibaren gündeme yoğun olarak girmiştir (Kuş, 2007: 21-22).

Yorumlayıcı yaklaşımın temel gayesi, herhangi bir toplumsal olguyu yorumlamak ve olayları anlayarak açıklamaktır. Toplumun ampirik yöntemlerle incelenecek bir alan olmadığına olan inançtan dolayı, araştırmalarda anlama nesnesi önem kazanmaktadır (Kaya, 2019: 273). Bu sebeple yorumlayıcı yaklaşım yoğun olarak anlama kavramı üzerinde durmaktadır.

Vico, bu dünyanın yorumlama yöntemiyle de olsa doğa yöntemlerden daha iyi tanımlanabileceğini ifade temektedir. Vico'ya göre toplumun yapısı istatistik bir kategoride değil, dinamik bir kategoridedir (Swingewood, 1998: 25-26). Vico'nun bu anlayışı çerçevesinde Hegel "tin felsefesi", Dilthey'in ise "tin bilimi" isimleriyle bu anlayışın doğa bilimlerden daha üstün olduğunu belirtmektedirler (Özlem, 2015: 73-75).

Yorumlayıcı yaklaşımın (hermeneutik) epistemolojik anlamda ortaya çıkması 19. yüzyıla dayanmaktadır. Bu yaklaşımı ortaya atan isim Max Weber olmasına rağmen, bu yaklaşımı sosyal bilimlere, özellikle de sosyolojiye kazandıran isim Wilhelm Dilthey olarak görülmektedir (Neuman, 2014: 130). Dilthey ile hermeneutik, bir anlama/yorumlama bilim anlayışına dönüşmüştür. Böylece sosyal bilimlerde yöntemsel anlamda yeni anlayışlar rekabet görmeye başlamıştır (Kaya, 2019: 272-273). Weber'in anlama kavramına yüklediği anlamla, kendisinden sonra gelen sosyologların bilimsel çalışmalarda farklı perspektifler benimsemesinin önünü açtığı yadsınamaz bir gerçekliktir.

Dilthey'in (Özlem, 2015: 81) ifade ettiği gibi, tarihselci bilim anlayışının sağlam bir zemine oturtulabilmesi için doğa bilime dayanan yeni bilgi kuramının eleştiriye tabi tutulması gerekmektedir. Nitekim 19. yüzyılın ortalarından itibaren pozitif bilim yönteminin eleştirilmesi, tarihselci bilgi anlayışının ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlayış ilk etapta filozofların doğa bilim ve tarihselci bilim tartışmasının ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Dilthey, ampirik sonuçlarla doğa bilimlerinin açıklanabileceğini fakat, sosyal bilimleri anlamak için insani olan her şeyle ilgilenilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar; sezgi, his, kültür, empati gibi olgulardır (Kaya, 2019: 273). Anlama kavramı da

burayla ilişkili olduğu görülmektedir. Çünkü araştırmacının kendini aşarak araştırılan olguları içerden yaşamak gerektiğine inanmaktadır. Keza Dilthey bunu bir zorunluluk olarak görmektedir. Anlamanın tek bir yönteminin olmadığını belirten Dilthey, sezgi, algı ve yargı unsurlarına önem vermektedir.

Dilthey, toplumu konu alan tüm bilimlerin tarihsel olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Konuların yasa-olgu ilişkisinden ziyade, zaman ve kültüre içkin olan insani motiflere vurgu yapmaktadır. Tarihselci bilim anlayışında olguların aksine olaylar bulunmaktadır (Vatandaş, vd. 2009: 61-62). Tarihi ve toplumu bir zorunluluk alanıyla sınırlayan yeniçağın bilgi anlayışı olan olguculuk eleştirilmeye başlanmıştır (Türkdoğan, 1989: 102). Her şeyin normlarla sınırlandırıldığı olgucu anlayıştan ziyade, insan iradesinin de önemsendiği yeni bilim anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Dilthey, kültür biliminin konusu olan bu konuların doğabilim yöntemlerle açıklanamayacağını belirtmektedir (Özlem, 2002: 28-29).

Tinsel bilimler anlam üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dilthey ve onu takip eden düşünürler tarafından tin bilimleri hermeneutik gelenek içerisinde gelişim gösterip günümüze kadar gelmiştir (Vatandaş, vd. 2009: 61). Özellikle bu düşüncenin günümüzde yaygınlık göstermesinde Weber, Manheim gibi düşünürlerin önemli bir yer tutmakta olduğunu belirtmek gerekir.

Hermeneutik, başlangıçta dönemin dini, edebi metinlerini o dönemin şartlarına göre açıklayıp yorumlanmasında kullanılan bir yöntemdi. Zamanla Dilthey ve Weber'in çabalarıyla sosyolojide önemli bir yöntem halini aldı. Sosyal bilimcilerin çalışmalarıyla bu kavram sadece metinlerin yorumlanmasıyla kalmayıp, insan davranışlarını, kültürleri, toplumları yorumlayarak sosyolojide paradigmatik bir yöntem haline gelmiştir (Kuyucuoglu, 2015: 681). Bu yöntemle insanların toplumları bir nesne gibi incelemesine karşı çıkmıştır.

Yorumlayıcı geleneği benimseyenler yöntem olarak hermeneutik kavramını kullanmışlardır. Bunlar tin, kültür kavramlarını sosyal bilimler içerisinde kullanarak, doğa bilim yöntemlerine bir alternatif olarak ele almışlardır (Uluocak, 2012: 127). Genelde yorumlama (hermeneutik), pozitivist yöntemdeki gibi nesnel olgularla uğraşmamaktadır. Aksine, araştırmacının ulaştığı durumların içinde yaşadığı tarihsel-toplumsal yapıyla sıkı ilişkili olduğuna inanmaktadır. Nesnellikten ziyade öznellik ön

plandadır. Dolayısıyla niceleştirmeyi önemli görmemektedir (Uluocak, 2012: 127). Nicelleştirme (kontrollü deney) yerine, niteliksel betimlemeyi kullanmaktadır.

Sosyal bilimlerde doğa bilimlerinin nedensel yasalarının güçlülüğünü dile getiren hermeneutikçi düşünürler, öznel deneyimlerin anlaşılmasına önem vermektedirler. Araştırmalarda öznellikler yoğun olarak görülmektedir. Böylece sosyal olayların araştırılmasında nitel yöntemleri benimsediler (Kuyucuoglu, 2015: 682). Nitel yöntemlerle öznel yönelimlerin anlaşılabilmesine inanmaktadırlar.

Pozitivist paradigmanın benimsediği insandan bağımsız dışarıda bir geçeklik yerine, bilim insanının duygularına, hislerine ve düşüncelerine önem verilmektedir (Kuş, 2007: 22). Dolayısıyla pozitivistin nesnellik önermesine karşın yorumlayıcı anlayışın öznelliğe önem verdiği görülmektedir. Çünkü sosyal gerçekliğin insanın değerlerinden bağımsız olmadığına inanılmaktadır.

Yorumlayıcı yaklaşım, pozitivistin nesnellik, tarafsızlık, güvenilirlik gibi ilkelerine karşın, toplumsal olayları öznel anlamlarıyla “dışarıdan” değil de “içerden” inceleyen bir hermeneutik yöntemi önermektedir (Kuyucuoglu, 2015: 684-686). Toplumsal olayların, araştırmacının “içerden” araştırma yürütmesiyle anlaşılabilmesine inanılmaktadır. Böylece pozitivist sosyolojinin toplumsal olaylarda “genel” ve “nesnel” sonuçlara ulaşmaya çalışması, yorumlayıcı sosyolojide “özel” ve “öznel” nedenleri anlamaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. “Öznellik” önermesiyle Weber, toplumsal olayların arkasındaki sebepleri anlayıp yorumlamak istemiştir.

Yorumlayıcı Alman ekolü “seyirci” ve “nesnel” olma özelliğinden çok “katılımcı” ve “öznel” olma özelliklerini benimsemektedir (Kuyucuoglu, 2015: 682). Toplumsal olayların içerden araştırılmasıyla insanların öznelliklerinin ortaya çıkartılabileceğine inanılmaktadır. Yorumlamacı ekolün nesnellik yerine öznelliği ortaya çıkartmaya çalışması, sosyal bilim çalışmasında tinselliği benimsenmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü öznellik tinsel alana tekabül etmektedir (Kuyucuoglu, 2015: 682).

Yorumlayıcı yaklaşım bir verstehen (anlama) konusu olabilen değerleri, yargıları ele almaktadır. Bu da nicel değil, nitel bir yöntemle mümkün olabilmektedir (Vatandaş, vd. 2009: 60-61). Özellikle Weber’in insanı hem kültürü oluşturan hem de kültür tarafından oluşan bir varlıktır (Özlem, 2002: 27) ifadesi, kültürü konu edinen bir bilim nesnesinin klasik geleneksel yöntemlerle ele alınamayacağını ifade etmektedir. Fakat

Weber, bir çalışmanın bilim statüsü kazanılabilmesi için de genelleştirici özellikte olması gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla kültür bilimlerinin de genelleştirici olabilen bir bilimsel etkinliğe ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. (zlem, 2002: 31). Fakat Weber, bir araştırmanın sosyal olguları birer “şey” gibi ele alıp kendisini dışarıda bırakarak araştırmanın mümkün olmadığını belirtmektedir (ztrk, 2013: 222).

Weber, bir araştırmanın bakış açısı ve değer yargısı olmaksızın gerçeklik hakkında anlam ifade edecek bir bilginin olmayacağını belirtmektedir (ztrk, 2013: 222). Araştırmanın araştırmalarında olabildiğince kendisini değerden arındırması gerektiğini ifade etmektedir, fakat tam anlamıyla bunun mümkün olmadığını da belirtmektedir.

Anlaşıldığı zere Weber’in amacı bilim olarak genelleştirici bir sosyoloji oluşturmaaktır. Weber hem pozitivist bilimlerinin açıklama-genelleştirme yöntemlerini, hem hermeneutik yöntemi birlikte kullanan bir sosyolojiyi temellendirmektedir (zlem, 2002: 32-34). Temel amacı ise, toplumsal eylemleri anlamak ve bunların sonuçlarını da nedensel olarak ifade etmektir (Sencer ve Sencer, 1978: 44). Weber’in yöntemi, pozitivist paradigmanın tek hakikat bilim anlayışından farklı bir yöntem olduğu için anlama-yorumlama paradigması açısından önemlidir.

3.4. ELEşTİREL SOSYAL BİLİM PARADİGMASI

Bu yaklaşımın sosyoloji literatüründeki temeli daha çok Karl Marx’a dayanmaktadır. Frankfurt Okulu ile de aynı anlama gelen eleştirel teori (Suğur, 2012: 48), birçok duruma eleştiri getirmekle beraber, ele aldığımız konunun yöntem olması açısından bilime yönelik eleştiriye odaklanmaktayız.

Modern bilim anlayışının sıkı pozitivist yöntemle sürdürülme uğraşı, kısa zamanda bir takım karşı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Pozitivist yöntemin gerçekten geçerli olup olmaması uzun tartışmalara sebebiyet vermekle beraber, yöntem konusunda asıl benimsenen ve yöntem konusunda farklı tartışmaları tetikleyen şey, modernizmin hemen hemen her alanda somut tezahrlerde bulunmasından kaynaklanmaktadır (ağan, 2009: 72).

Akıl ve aklın ürünü olan aydınlanma, insanlığa özgürlük getirme vaadiyle ortaya çıkmıştır. Fakat süreçle birlikte aydınlanmanın kendisinin bir totallik ürettiği ve vaat ettiği özgürlüğün önündeki en büyük engel olduğu şeklindeki eleştiriler, Frankfurt

okulunun aydınlanmanın ürünü olan akla yönelik eleştirilerini doğurmaktadır (Koyuncu ve Günerigök, 2019: 23). Bu yönden Frankfurt Okulu bir akıl eleştirisi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Frankfurt Okulu bilimsel açıdan özellikle pozitivistizmin eleştirisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Eleştirel teori, pozitivistizmin yöntemsel olarak sadece kendisini sunmasını, insan etkinliğinden bağımsız hareket etmesini ve dünyanın bu şekilde kavranılması anlayışını eleştirmektedir (Kızılçelik, 2013: 247). İnsanlığı sınırlandıran baskılara yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Frankfurt Okulu, insanların toplumsal olayları yorumlaması ve bu olayı aydınlatmak için yeni teoriler geliştirmeleri gerektiğini savunmaktadır (Creswell, 2013: 30). Bu tek bir teori değil, birden fazla teoridir. Keza tek bir teoriyi benimsemeleri durumunda, eleştiri yönelttikleri pozitivist paradigmadan farksız olacaktır. Bu sebeple çoklu teorileri benimsemektedirler.

Eleştirel sosyal bilimin, yorumlayıcı sosyal bilim paradigması tarafından pozitivistizme yönelik yapılan eleştirilerin büyük çoğuna katıldığı görülmektedir. Özellikle değerlerin toplumsal gerçekliğin bir parçası olduğu ve bilimden bağımsız olmadığı görüşüyle ortak bir paydada yer almaktadır (Suğur, 2012: 49). Genel olarak pozitivistizme yönelik eleştirilerde birtakım ortak düşünceleri paylaşan bu sosyal teoriler, toplumsal çalışmalarda pozitivist paradigmadan farklı yöntemler benimsemektedirler.

Modern döneme ve modern bilim anlayışına yönelik gelişen eleştiriler, yeni bilim paradigmalarını ortaya çıkartmış ve bu da kendi içinde yeni anlayışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu paradigma Kuhn'un (Bal, 2014: 15) ifade ettiği gibi, belli toplulukların inançlarını, değerlerini ve kullandıkları tekniklerin tümünü ifade etmektedir. Yani bir düşünce sistemi bütününe kapsamaktadır. Bu bakımdan ortaya çıkan yeni anlayışların da birtakım yeni teknik ve anlayışları benimsedikleri görülmektedir. Özellikle postmodern süreçle beraber farklı bilim anlayışların benimsendiği görülmektedir. Çokluğu benimseyen postmodern anlayış, genel olarak modern bilim anlayışının eleştirisi üzerine ortaya çıkmış (Suğur, 2012: 54) ve birçok yeni bilim paradigmaların ortaya çıkmasına da katkı sağlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL BİLİMLERDE PARADİGMATİK DÖNÜŞÜM VE FEMİNİST METODOLOJİ

1. SOSYAL BİLİMLERDE PARADİGMATİK DÖNÜŞÜM

Sosyal bilimler doğa bilimlerinden her ne kadar ayrılmaya başlasa da uzun zaman çalışmalarda doğa bilim yöntemlerini benimsemiştir. Burada Comte'un, adına "pozitivizm" dediği sürecin doğa bilim yöntemlerinin benimsenmesiyle alakalıdır. Sosyal bilimlerin, bilimsellik kriterlerini taşıyabilmesi için doğa bilim yöntemlerinin benimsenmesi gerektiği anlayışı uzun süre varlığını sürdürdü (Bozkurt, 2017: 34).

Zamanla pozitivist paradigmayla birlikte hermeneutik, eleştirel, postmodern, feminist yaklaşımlar ortaya çıksa da, yine de ağırlıklı olarak pozitivist anlayışın hâkim olduğunu belirtmek mümkündür. Feminist yaklaşımın altında yatan amaçları anlamak ve bu yaklaşımla yapılan çalışmaları eleştirel bir perspektifle ele almak çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Sosyal bilimlerde alanındaki bu paradigmatik dönüşümü feminist yaklaşım üzerinden anlamaya çalışmaktayız.

1.1. POSTMODERNİST SOSYAL BİLİM PARADİGMASI

Literatürde postmodernizm üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanım bulunmamaktadır. Postmodernizm özü itibarıyla tanım yapılmasına müsaade etmez. Çünkü postmodernizm tanımlama yapılarak sınırlar çizmeye, temellendirmeye karşı bir durum sergilemektedir (Yılmaz, 2013: 199). Postmodernizm sabit bir yapı üzerine kurulu olmayıp değişken bir yapı üzerindedir.

Postmodern paradigma, modernizmin tüm ilkelerine bir başkaldırı girişimidir. Postmodernizm, varoluşçuluk ve nihilizm yaklaşımlarıyla yakın ilişkilidir. Nietzsche'nin felsefi düşünceleri benimsenmiştir (Neuman, 2014: 155). Kısaca modernizmin tüm yaklaşımlarına karşı bir isyan hareketi olduğu söylenilmektedir.

Postmodern bilim anlayışı modern bilim anlayışının eleştirisi üzerine ortaya çıkmıştır. Modern döneme ait bilim, kültür, sanat, mimari vb. birçok yapı eleştirilmiştir. Postmodern bilim anlayışı kendi içinde birden fazla farklılıkları barındırdığından, birden çok eleştiri de geliştirmiştir. Fakat bizler bu bölümde daha çok modern bilim

yöntemine getirdiği eleştiriler ve bu paradigmatik dönüşümle beraber ortaya çıkan yeni yaklaşım olan feminist söylemler üzerinde duracağız.

Modern bilim, pozitivist bilim anlayışıyla toplumların gelişeceği ve refaha kavuşacağı anlayışını benimsemektedir. Fakat yoksulluğun artması, savaşların çoğalması, insanların ölmesi, yıkımların fazla olması gibi olayların artış göstermesiyle birlikte, özellikle ikinci dünya savaşından sonra bilime olan güven sarsılmaya başlanmıştır (Suğur, 2012: 55). Dolayısıyla modern dönemde benimsenen bilim anlayışı ve bu bilimin dayandığı temel yasalar da değişime uğramıştır. Modern bilimde yaşanan bu problemler doğrultusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmış ve gelişim göstermiştir.

Postmodern bilim anlayışı içerisinde Lyotard, Derrida, Foucault, Baudrillard, Deluze gibi birçok sosyal bilimci yer almaktadır (Suğur, 2012: 56). Bunların görüşleri genel olarak modern bilim anlayışından farklılık göstermektedir. Postmodernist düşünürler, bilgiye ulaşmanın tek bir yolu olmadığını, çok farklı yollarının olabileceği görüşü üzerinde hemfikirlerdir.

Postmodernistler; pozitvizme, pozitvizmin yöntem ve standartlarına karşı bir davranış sergilemektedirler. Önceden oluşturulmuş normların çerçevesi etrafında hareket etmeyi reddetmektedirler (Bozkurt, 2013: 58). Yani postmodernistlerin yasa koyucu değil, yorumlayıcı olarak rol almakta olduklarını belirtmek mümkündür. Bauman, (2016: 50) insan gerçekliğinin kompleks ve müphem olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bu dönemde standart ilkeler belirtmek güçtür. Bu düşünceye mensup teorisyenler, pozitvizizmle ulaşılan tek bilimsel yöntemleri reddeder, akıl ve nesnelliğin toplumsal gerçekliği ortaya çıkarma potansiyelini kabul etmemektedirler (Slattery, 2010: 448).

Postmodernistler, sistematik ve ampirik sonuçların güvenilir olmadığını belirtmektedirler. Bilginin evrensel olmadığını ve genelleştirilemeyeceğini ifade etmektedirler. Ayrıca gerçeklik ya da doğruluk, hedefleri arasında değildir (Demir, 2019: 10). Tüm sosyal araştırmaların betimlemeden ibaret olduğunu ifade etmektedirler. Araştırma sonuçlarının objektif olarak raporlamanın yanlış olduğunu belirtmektedirler.

Postmodern düşünce nesnel bilgiye karşı tavrı ve buna karşın öznel bilgiyi benimsemesi, bilimsel güvenilirlik anlamda sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Nesnel olmayan bilgi çoğu insanlar tarafından benimsenecek bir bilgi değildir. Ancak

kendisine yarar sağlayacak kişiler tarafından benimsenebilir. Özel olan bilgi, ya da bir kesimin öznelliğini ortaya çıkartmaya yarayan bilgi çoğu insan tarafından önemli görülmez. İnsanlar bir takım özellikleri ortaya çıkartmaya çalışan faaliyetleri benimsemez. Aksine, tüm insanlığı kapsayacak bilgi daha güvenilir ve daha kapsayıcı bilgidir. Dolayısıyla her şeyi eleştiren ve müphem bir ortam oluşturan bu anlayış da eleştiri odağı olmaktadır.

Postmodern düşünce modern düşüncenin benimsemiş olduğu nicel araştırma tekniği yerine nitel araştırma tekniğini benimsemektedir. Çünkü nitel araştırma tekniğinin açıklamadan ziyade, anlamaya yönelik işlevinin ağır bastığını belirtmek mümkündür. Nitel araştırma yöntemi, toplumsal eylemleri anlamaya yönelik sistematik bir gözlemin ürünüdür. Nitel araştırmanın zeminini oluşturan dönemin post pozitivist yorumlayıcı anlayışın olduğunu belirtilmektedir (Bozkurt, 2013: 77-78). Dolayısıyla nitel araştırma yönteminin daha iyi anlaşılabilmesi için yorumlayıcı ve postmodern düşünce paradigmalarına başvurulması gerekmektedir.

Yorumlayıcı paradigmanın birçok yönden postmodern sosyal teorilerle örtüştüğünü de ifade etmek gerekir (Bozkurt, 2013: 78). Farklı paradigmaların benzer karakteristik özelliklerinin olabileceği de anlaşılmaktadır. Keza modern sonrası süreçler genel olarak modern dönem eleştirisi temelinde ortaya çıkmasından dolayı, teknik anlamda pozitivist parametrelerden farklılık göstermektedir. Bu sebeple yorumlayıcı, eleştirel ve postmodern teoriler birtakım benzerlikler gösterebilmektedir. Anlamacı, eleştirel ve portmodern paradigmalarda ele alınan açıklamalar, konunun odak noktasının bilimsel çalışmalarda yöntem farklılığının gerekliliği olması açısından benzer özellikleri paylaştığını ifade etmekte yarar görülmektedir.

Temel olarak modern düşünce sisteminin ürünü olan nesnellik, evrensellik, zorunluluk ve genel-geçer söylemlere karşı postmodern düşünce daha küçük anlatılara yer vermektedir (Koyuncu ve Günerigök, 2019: 41). Günümüzde küçük anlatıların kabul edilmeye başlanmasıyla birlikte farklı bilimsel yöntemler ve farklı ideolojik unsurlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Doğruya ulaşmada tek hakikatçilik anlayışının eleştirilmesiyle birlikte yeni yaklaşımlar da benimsenmeye başlanmıştır.

Aşırı postmodernist düşünürler, toplumsal dünyanın bir biliminin olması gerektiği fikrini reddederler ve sistematik, ampirik verilerin hiçbirine güvenmezler. Ayrıca bilginin genelleştirilir olmasını da kabul etmezler (Neuman, 2014: 154).

Genellenemeyen bir bilimsel faaliyete olan güven tartışılmaktadır. Nesnel olmayan, genellenemeyen faaliyet bilim değil, ideolojik söylemler bağlamında dillendirilen söylentilerdir.

Tüm bu eleştirel ekollerin pozitivist paradigmaya yönelik ortak eleştirileri epistemolojik metodoloji üzerinden olmaktadır. Nicel yöntemden nitel yönetime geçişte ideolojik tavırlar sergilenmektedir. İdeolojikten kasıt paradigmasal benimsemeyle alakalıdır. Fakat özellikle salgın dönemlerinde toplumların, devletlerin sayısal istatistiksellere göre hareket ettiği, tedbirlerin bu istatistikler doğrultusunda esnediği ya da sıklaştığı gerçeği göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla unutulmamalıdır ki, nicel ya da nitel yöntem seçimleri ideolojik tavırlara göre değil, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıklarına göre olmalıdır. Dolayısıyla pozitivist sosyolojiye yönelik eleştiriler kısmen ideolojik tavırlar doğrultusunda olduğundan, pozitivistin tamamen yanlış bir yöntem olduğunu ve bundan derhal vazgeçilmesi gerektiği şeklinde manipüle tavırlar sergilenmektedir.

Genel olarak pozitivist yönetime (moderniteye) karşı çıkan yeni kuramlar, mevcut kuramın uygulanması ve yaygınlaşması için durmaksızın somut verileri toplamak istemeyen, görünenden ziyade görünmeyenleri de anlama ve kavramaya önem verenler olmuşlardır (Kümbetoğlu, 2012: 21). Bu anlayışlar toplumun özünün kendilerinin belirtildiği şekilde daha iyi anlaşılacağını ifade etmektedirler. Sosyal gerçeklik algılayışının eleştirilmesi 1960'lardan sonra giderek artmış ve güçlü bir hal almıştır. Burada eleştirel okul, feminizm gibi yaklaşımların etkisinin güçlü olduğunu belirtmek mümkündür (Kümbetoğlu, 2012: 21). Aynı zamanda farklı yöntemsel bakışların meşruluğu da artmıştır.

Postmodernizm ve bu doğrultuda gelişim göstermiş bilimsel yaklaşımlar, genel olarak modernizmin çoğu ilkelerine eleştirel yaklaşmışlardır. Postmodernistler herhangi bir sınır kabul etmemektedirler. Ampirik, rasyonel ve mantıksal açıklamalara fazla itibar etmezler (Yılmaz, 2013: 200). Post modernistlerin bu tavrı feminizmin de aynı zamanda buradan bir ayrılışına tekabül etmektedir. Çünkü feminist düşünürler bilimsel çalışmalarda yöntem olarak nitel araştırmayı benimsemektedirler. Ayrıca yapılacak olan çalışmaların merkezine kadının olmasına önem vermektedirler. Bu gibi özellikler postmodernist anlayışla çelişmektedir. Çünkü postmodernizmde merkez kavramı itibar görmemektedir. Hatta merkez diye belirtilen konumlanmalara bir başkaldırı olarak belirtilebilir.

Feminist metodoloji, yorumsamacı ve eleştirel yaklaşımlardan faydalanarak ortaya çıkma ve yayılma hızı gösterme fırsatını yakaladığı belirtilmektedir (Öztan, 2015: 272). Feministler sonraki süreçte her ne kadar postmodern sürecin kendisine de birtakım eleştiriler yöneltse de postmodern süreç, feminizmin ortaya çıkmasında önemli bir döneme tekabül etmektedir.

Bilindiği gibi 1960'lı yıllar, sosyal bilim paradigmalarında üstünlük mücadelesinin sona ermeye başladığı ve yeni paradigma anlayışları kabulünün hız kazandığı bir sürece tekabül etmektedir (Öktem, 2003: 223). Bu duruma bağlı olarak yeni yaklaşımlar tanınmaya başlanmış ve nitel araştırma metodu, bu süreçlerde ideolojik düşüncelerin de etkisiyle hızla benimsenmeye başlanmıştır.

Nitel ve nicel tekniklerin özellikleri ve aralarındaki farkları, asıl kaynaklarına inmeden analiz etmek aydınlatıcı görünmemektedir (Dikeçligil, 2000: 112). Dolayısıyla bir yöntemin neden bu özelliklere sahip olduğu ve bu ilkeleri benimsediklerini ancak temel sayıtlılarına giderek anlamak mümkündür. Aksi durumda özelliklerin tasnif edilmesi sadece yüzeysel bir betimleme olacaktır.

Daha önce dile getirdiğimiz üzere, nitel ve nicel yöntemleri açıklama gayretimiz ya da nicel yöntemden nitel yönetime geçişi anlama çabamız, bu yöntemlerden birini tercih etmek anlamını taşımamaktadır. Dikeçligil'in (2000: 112) belirttiği gibi her bir yöntem, kendi paradigması içinde ele alınmalıdır; farklı paradigmanın ölçüleri/sayıtlıları bakımından ele alınmamalıdır. Bir yöntemi, diğerinin içinde yer aldığı paradigmaya göre değerlendirmek doğru değildir. Bu tür hatalar daha önce uzun yıllar nitel yöntem için yapılagelmiştir. Şimdi ise aynı hata nicel yöntem ve onun epistemolojik kökenlerine yapılmaktadır.

2. SOSYAL BİLİMLERDE FEMİNİST METODOLOJİ

Feminist metodolojiye geçmeden önce, bu kavramın literatürdeki tartışmalarını ifade etmekte yarar vardır. Feminist metod/metodolojinin var olup olmadığı ile ilgili sık tartışmalar görülmektedir. Genel itibarıyla böyle bir yöntemin olmadığı ile ilgili görüşler yaygınlık gösterse de (Alver, 2017: 10), bilimsel çalışmalarda bu kavramların sık kullanılmasından dolayı böyle bir yöntemin olmadığını belirtmek güçtür. Birçok kitap ya da kitap bölümlerinde feminist metodoloji kavramı (Kümbetoğlu, 2012: 53) direkt olarak geçmektedir. Dolayısıyla böyle bir yöntemin varlığını kabul ederek çalışmaya başladığımızı belirtmek gerekir. Genel amacımız bu ifadenin yönetsel

olarak var olup olmamasından ziyade, ortaya çıkan anlayışı eleştirel bir tarzda ele almaktır.

Feminist metodolojik yaklaşımın ortaya çıkmasında yorumlayıcı yaklaşım ve eleştirel yaklaşımların etkisi oldukça fazladır. Gerçekliği anlama ve bu gerçekliği yorumlama gayesi feminist yöntemde, kadınların deneyim ve pratiklerini, düşüncelerini, günlük yaşamlarını anlama ve yorumlamaya dönüşmektedir (Kümbetoğlu, 2012: 53).

1960'lı yıllarda eleştirel yaklaşımlar gündeme gelmeye başlamış ve Türkiye'de kadın konularının ele alınması 1980'li yıllara tekabül etmektedir. (Özcan, 2013: 147). Bu süreçte sosyal bilim araştırmalarında konular çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Kadın araştırmaları, toplumsal cinsiyet, şiddet, suç, aile gibi konular bu süreçte hızla ilgi görmüştür.

Feminizm, sosyal bilimlerin ataerkil bir bilim olduğu anlayışıyla ve kadınların bu alanlarda görünmez kılındığını belirten ve bu anlayışın dönüştürülmesi gerektiğini belirten bir paradigma anlayışıdır. Bu ataerkil bilim alanının feminist bakış açısıyla tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Tür ve Koyuncu, 2010: 6-7). Kadınların bu alanlarda görülmez kılındığı belirtilmekte, bu alanların feminist bakış açısıyla tekrar gözden geçirilmesi gerektiği inancında gelişen bir sosyal bilim anlayışıdır.

Feminist metodolojiyle yapılan araştırmalarda araştırmacının amacı, sadece neden sonuç ilişkisini açıklamak değildir. Sosyal hayatın günlük pratiklerini ve sosyal ilişkilerin anlamlarını derinlemesine kavramak amaçlar arasındadır. Derinlemesine görüşme, gözlem ve odak grup görüşme tekniklerine tekabül eden nitel araştırmacının yöntemini tercih etmektedirler (Kümbetoğlu, 2012: 56). Ayrıca nitel araştırmayı benimseyen feministler, nitel araştırmacının birçok konularını da etkilemiştir. Örneğin birçok nitel araştırma çalışmalarında toplumsal cinsiyet merkezi bir çalışma olarak yer almıştır (Öktem, 2003: 151). Bu tür konuların ancak bu tarz yöntemlerle ele alınabileceğini savunan feministler, geleneksel yöntemleri sorgulamaktadır.

Pozitivist bilim anlayışının bilginin evrenselliği hakkındaki görüşüne karşı çıkan feministler, bilginin evrensel olmadığına ve evrensel olarak sunulan bilginin erkek bilgisi olduğunu ifade etmektedirler. Geleneksel pozitivist anlayışın özneyi nesneden ayırma çabası, nesnel bilgiye ulaşma gayreti gütmekteydi. Feministler ise epistemolojik bilgi sürecinde öznenin kendisinin erkek olması sebebiyle, geleneksel bilginin önermesi

olan objektiflik ideası aslında varsayımsal bir nesnellığe tekabül etmektedir (Tanesini, 2012: 72-82). Böylece nesnelliğin geleneksel olarak erkeksilikle alakalı olduğunu düşünen feministler (Tanesini, 2012: 206), bilimsel çalışmalarda nesnellik idealarını gütmemektedirler.

Feminist düşünür Harding'e göre (akt. Tanesini, 2012: 212), geleneksel nesnellik anlayışı yeterli düzeyde nesnel değildir. Dolayısıyla yeni bir nesnellik anlayışına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Sadece olgularla ulaşılan sonucun nesnel kabul görülmesi eleştirilmektedir. His ve duyguların da aktif olması gerektiğine inanmaktadır. Çünkü değerlerin bilimsel araştırmalarda aktif rol aldığını belirtmektedir. Fakat bu durum bilime, bilimselliğe olan güveni de sarsmaktadır. Araştırmacının değerleriyle yapılan bir araştırma, başka bir insan açısından güvenilirliği, geçerliliği ve önemi tartışma konusudur.

Feministler, pozitivism ve pozitivismın nicel yöntemi ile hiyerarşik ve erkek ideolojik baskılarla oluşan bilim söylemleriyle, kadın sorunlarının ele alınabilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Bu noktadan hareketle nitel yöntemin, kadın çalışmaları açısından önem arz ettiğini ifade etmektedir (Kümbetoğlu, 2012: 61). Kadın deneyimlerinin ortaya çıkma olanağının nitel araştırma yöntemiyle mümkün olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple feministler tarafından başvurulanan nitel araştırma yöntemi, kadın deneyimlerini açığa çıkartma düşüncesini güttüğü ifade edilebilmektedir.

2.1. FEMİNİST METODOLOJİ VE ÖZNELLİK

Öznellik; bilimsel çalışmalarda araştırmacının duygu, deneyim ve değerlerinin araştırmaya dâhil edilmesidir. Öznel deneyimlerin araştırmaya dâhil edilmesiyle kadın araştırmaların daha anlaşılır olunacağına inanılmaktadır. Feminist araştırmalar, kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerinkinden farklı olduğunu kabul etmektedir (Neuman, 2014: 152). Dolayısıyla kadınların da öznellikleri (duygu, deneyim, değerler) anlaşılacak istenmektedir.

Feministler, hâkimiyet, rekabet, kontrol altına alma vb. tüm çabaların erkek vurgusunun yansıtıldığını ifade etmektedirler. Pozitivist bilimin de böyle bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedirler. Böylece pozitivist metodoloji yerine, feminist metodolojiyi benimsemektedirler. Feminist metodoloji, araştırmalarda hem eyleme yönelik yönünün ağırlıkta olması hem de feminist değerleri geliştirmeye yönelik olmasından dolayı tercih edilmektedir (Neuman, 2014: 153).

Kadın, toplumsal cinsiyet bağlamında bir birey olarak ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyette kadının kimliği standartlaştırıldığı için, kadının toplumsal konumu birey olma durumu ile anlaşılmayacağı belirtilmektedir. Bu sebeple birey ötesi bir kadın kavramlaştırılması gerektiği ifade edilmektedir. Birey ötesi kavramla “öznellik” vurgusu kadını anlamlı kılmaktadır. Kadının öznel olmasıyla, kadının tecrübeleri, deneyimleri, farklılıklarının ortaya çıkmasının mümkün olduğu belirtilmektedir (Ecevit, 2011: 33-36). Fakat pozitivist yöntemle bu durumunun mümkün olmadığını, pozitivist yöntemin ataerkil olmasından ve nesnelliği benimsemesinden dolayı, pozitivist bilgi ve teknikleri reddedilmiştir. Kimin bilgisi sorunsallığıyla feminist epistemoloji geliştirilerek, bilgi sürecinde kadının olması gerektiği vurgulanmıştır. Epistemolojik olarak erkek egemen bilgi anlayışına karşı feminist metod (bilgi) öngörülmüştür. Bu çerçevede yapılacak bilgi de yöntembilimsel açıdan nitel araştırma tekniği olarak belirlenmiştir.

Feministler sadece teknik anlamda bir eleştiri gerçekleştirmemektedirler. Pozitivist bilimi oluşturan zihniyeti de eleştirip dönüştürme çabalarının olduğu görülmektedir. Pozitivizmin yansımaları yalnızca nicel veri üretimi alanıyla sınırlı olmayıp, ataerkilliğin de içinde yer aldığı ana akım dünya görüşünün güçlenip yerleşmesinde etkili olmaktadır. Ataerkil yapı eleştirilerek kadınların metin üretiminde yaygınlaştırılması talep edilmektedir. Feminist teorisyenler bu bağlamda pozitivism ile aralarına belli bir mesafe koyulması gerektiğine inanmaktadır (İliç ve Yıldırım, 2018: 201). Pozitivizmle arasına yeni mesafeler koyan feministlerin yeni bir yöntem oluşturma çabaları içinde olduklarını görmekteyiz.

Ciddi anlamda pozitivist paradigmaya yönelik eleştiriler 1960’lı yıllara tekabül etmektedir. Bu süreçten sonra eleştirel paradigmlar ortaya çıkmış ve yoğun bir şekilde benimsenmeye başlanmıştır. Türkiye’de ise bu süreç genel olarak 1980’li yıllara tekabül etmektedir (Özcan, 2013: 147). Bu süreçte sosyal bilim araştırmalarında konular çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Kadın araştırmaları, toplumsal cinsiyet, şiddet, suç, aile gibi konular bu süreçte hızla ilgi görmüştür.

Bu dönemlerde metodolojik anlamda ciddi bir farklılaşma görülmeye başlanmıştır. Pozitivist metodolojiler (işlevselcilik, yapısalcılık, sembolik etkileşimcilik vb.) yerine, yorumsamacı (hermeneutik), post-pozitivist yöntemler, söylemler, kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Veriye dayalı nicel yöntemler yerini nitel

yöntemlere bırakmıştır. Bu süreçte pozitivist yöntemler de kullanılmıştır ama nispeten nitel yöntemlerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Özcan, 2013: 148).

Feminist siyasi felsefe, kadını dışlayan temel faktörleri sorgulayıp, alternatif bir felsefe sunmaya çalışmaktadır (Creswell, 2013: 29). Geleneksel bilimin ayrımcılığa hizmet ettiğini belirtip, kadınları ötekileştirdiğini ifade etmektedirler. Cevizci'nin (2008: 418) ifade ettiği gibi feministler, bu ayrımcılıklarının nasıl ortadan kaldırılabileceğinin çabaları içine girmişlerdir. Feminist politika felsefesi de bu anlayışa hizmet etmektedir. Böylece bir takım yollar, öneriler sunmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplum tarafından belirlenen kadın rollerinden kurtulmanın yolu, feminist bir düşüncüyü benimsemekten geçtiği belirtilmektedir (Gazi, 2018: 41). Bu nedenle ataerkil değerlerin yargılanması ve benimsenen ataerkil kalıpların ortadan kaldırılması olarak feminist metodoloji gerekli görülmektedir.

Feministler sosyal bilim çalışmalarının erkek merkezli formüle edildiğini ve bu formülasyonda, öznenin “erkek”, nesnenin ise “kadın” olarak kabul edildiğini savunmaktadırlar. Böylece pozitivist yöntemlerle yapılan çalışmaların kadın çalışmalarında doğru ve tutarlı sonuçlar vermediği ifade edilmektedir (İliç ve Yıldırım: 2018: 202-203). Aynı zamanda nesnellik söylemlerinin de erkek egemen anlayışın ürünü olduğunu belirtmektedirler (Tanesini, 2012: 72-82).

Öznellik, sosyal dünyaya yönelik son derece önemli bir bilgi kaynağıdır. Kadınlar bu yolla kendilerini en iyi ifade etme olanağı bulmaktadır (Bal, 2014: 35). Feministlerin en temel amacının kadınların özgürleşmesi olduğu belirtilebilir. Feminist araştırma, bilinçliliği artırarak toplumsal cinsiyet algısını dönüştürme gayesiyle başarıya ulaşmaya çalışmaktadır. Burada da öznellik ifadeleri son derece önemlidir.

Feminist yöntemlerin bir özelliği de kadınların deneyimlerini inceleme gayesi içerisinde olmalarıdır. Erkeklerin perspektifinden yapılan araştırmaları kabul etmeyip yanıltıcı olarak gören feministler, kullanılacak olan yöntemin problematiğini de kadınların tecrübelerine, deneyimlerine dayandırılması gerektiğine inanmaktadırlar (İliç ve Yıldırım, 2018: 206). Bu şekilde kadınlar bir nesne değil de özne konumuna gelecektirler. Feministlerin öznellik vurgusu, kadını her şeye öncelemektir.

Feminist araştırmaların amacı, olguların neden-sonuç ilişkisini açıklamak değildir. Özellikle çalışmalarında, kadınların gündelik yaşam pratiklerini, deneyimlerini

yani “öznelliklerini” anlamaya çalışmaktalar (Ülger, 2019: 41-42). Bunu yaparken de derinlemesine görüşme, gözlem gibi nitel araştırmanın tekniklerine başvurulduğu görülmektedir. Nitel araştırma yöntemiyle kadının öznel deneyimlerini ortaya çıkartmaya çalışmaktadırlar. Böylece feminizmin kadının öznellik vurgusunun da nitel araştırma vasıtasıyla açığa çıkarttığı görülmektedir.

Feministler, sosyal bilimlerin temelinde ataerkil bir bilim olduğu görüşü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kadınların bu alanlarda görülmez kılındığı belirtilmekte, bu alanların feminist bakış açısıyla tekrar gözden geçirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Tür ve Koyuncu, 2010: 6-7). Bu sebeple feministlerin öznellik vurgusu bu anlayışın ürünüdür. Öznellik vurgusunda kadının deneyim ve tecrübelerini açığa çıkartma gayesi mevcuttur. Öznellik anlayışı tamamen kadın üzerinde kurgulanmıştır. Yani, kadının deneyimi, kadının tecrübesi, bilimsel araştırma sürecinin de kadın yürütmesi gerektiği bir anlayış söz konusudur. Bu sebeple bu anlayışla saf kadın cinsiyetinin ele alındığı görülmektedir.

Feminist araştırmacılar feminist olmayan çoğu araştırmacıların erkek olduğunun ve cinsiyetçi olduklarını iddia etmektedirler. Erkek deneyiminden yapılan araştırmalar aşırı genelleme yapar ve var olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını görmezden gelmektedirler (Neuman, 2014: 153). Bu sebeple kadınlarla ilgili araştırmalarda araştırmacının kadın olması, kadının öznelliğinin ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak görülmektedir.

2.2. FEMİNİST DURUŞ NOKTASI (STAND POINT)

Feminizmin tüm toplumsal ilişkilerde tekdüze bir bakışı yoktur. Farklı perspektiflerle farklı yaklaşımlar oluşturmaktadır. Kendi içinde de farklı anlayışlara sahip olan feministler, kadının ezilmesine ve sömürülmesine karşı durmada ortak paydada bir araya gelmektedirler; ancak bu baskı ve sömürünün ne olduğu ve buna karşı nasıl bir mücadele yürütülmesi konusunda birbirlerinden ayrılmaktadırlar (Ataman, 2009: 13). Feministler, vurguladıkları alanlar ve her birinin yoğunlaştığı konular bakımından feminizm konusunda farklı sınıflandırmalar yapmaktadırlar. Özellikle ekonomi, siyaset, bilim bakımından farklı kategorilere ayrılmış oldukları görülmektedir. Bizler de metodoloji tartışmasını yürütürken feminizmin bilimle ilgilenen kategorilerini konu edinmiş durumdayız.

Feministler, siyasi ideoloji ve bilim alanında mevcut temel varsayımları sorgulamaya başlamışlardır. Sosyoloji, ekonomi, sanat, siyaset vb. bilim dallarında feminist araştırmalar hızla yaygınlaşmıştır. Bu bilimlere yoğunlaşmalarının sebebi, bu alanların kadınların aleyhine önyargılarla donatılmış olduğunu ve bu alanların feminist bakış açısıyla özgürleşebileceğini ifade etmeleridir (Ataman, 2009: 5). Bu sebeple feminizm, akademik disiplinlerin eleştirel bir yaklaşımla yeniden ele alınması gerektiğini savunur.

Feministler, kadınların günlük pratiklerinin sosyal, ekonomik ve politik anlamda inşa edildiği, bunun da belirlenip feminist yöntemlerle eşitsizlik, ayrımcılık ve bazı çelişkilerin belirlenmesiyle dönüştürülmeye çalışıldığı görülmektedir (Kümbetoğlu, 2012: 53). Bu dönüşümün mümkün kılınması bilimsel çalışmalarda feminist bir duruş sergileyerek sağlanabileceği belirtilmektedir. Araştırmacının duruşu, kadınlara yönelik bilginin elde edilmesinde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Ayrıca bu feminist duruş, kadınların birincil veri kaynağı olarak bilinen nesne değil de bilen öznel olarak değerlendirmeyi de beraberinde getirmektedir.

Feministlere göre kadınlar, duruş noktasını benimseyerek her alanda var olan toplumsal cinsiyet kodlarını daha iyi kavrayabilmektedirler. Kadınları bu perspektifle, toplumdaki ataerkil zihniyetin hâkimliğini daha iyi anlayabilmektedir (Alver, 2017: 20). Ataerkil zihniyetin daha iyi anlaşılması konusunda kadınların elde etmiş olduğu perspektifle bu duruş noktasının temeli oluşturulmaktadır. Feminist duruş noktası kadınlara yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca yeni geliştirilmeye çalışılan bu perspektifle kadınlar, nesnellikten kaçınmak için araştırmacıyı araştırmaya dâhil etme gayreti içerisindeler (Creswell, 2013: 29). Bu yöntemle dönüştürücü bir araştırma yürütmeye çalıştıkları görülmektedir. Yani geleneksel bilim yönteminin dönüşümüne yönelik bir amaç ve gaye belirgindir.

Feminist duruş noktasını savunanlar, toplumun erkek egemen bir yapı olduğunu ve bilimin de bu egemenliğin inşası olduğunu sıklıkla belirtmektedirler (Alver, 2017: 13; İliç ve Yıldırım, 2018: 206). Bu bilimin vurgulamış olduğu tarafsızlık ilkesinin de bir örtbas olduğunu belirtmektedirler. Bilimin tarafsız olmadığı ve taraflı bir erkek zihniyeti tarafından inşa edildiği açıkça ifade edilmektedir.

Aslında pozitivist (geleneksel) bilim anlayışına ve onu oluşturan zihniyete bir duruş olan feminist duruş noktası, bilim sürecindeki bu egemen yönetime karşı bir duruş

olduğunu belirtmek mümkündür. Yeni bir inşa girişimidir. Bu girişimle bir takım benimsenmiş yöntemleri dönüştürme çabaları mevcuttur. Çünkü feministler, toplumsal cinsiyetin oluşmasına olanak veren durumun, modern dönemde nesnel ve objektif bilim inşasında özne konumunda olan erkekleri işaret etmektedirler (Alver, 2017: 14). Dolayısıyla bilimde yöntem dönüşümü açısından feminist duruş noktasına önem vermektedirler.

Feminist duruş (*stand point*) anlayışı, ağırlıklı olarak kadınların farklılıklarını vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre, kadın ve erkek cinsiyet olarak farklı özelliklere sahiptir fakat toplumsal inşa anlamında erkek-merkezci anlayışa karşı kadın-merkezci bir anlayışın benimsenmesi gerekmektedir (Ataman, 2009: 22). Kadın merkezli bir yaklaşımla, toplumsal ikililiklerinin (özne-nesne, koruyan-korunan, gerçek-değer, eril-dişil, akıl-duygu) ortadan kaldırılmasına ya da kadının aleyhine dönüştürülmeye çalışılmaktadır.

Feminizm ile postmodernizmi birleştiren postmodern feminizm, uzun süre hâkim olan modern bilim anlayışının, erkeğin bilimle, kadının ise daha çok duygu ile çağrıştırdığı fikrini temel alan bir bilim anlayışı olduğunu ifade etmektedir (Ataman, 2009: 20). Postmodern feminizm anlayışına göre kadın ile erkek arasında hiçbir bir fark yoktur. Mevcut farklar sadece toplumsal olarak inşa edilmiştir. İnşa edilmiş yasa ve davranışlarla erkek ve kadın, birbirinden farklı kılınmıştır. Bu sebeple feminist duruşla bu kodlar aşılmaya çalışılmaktadır.

Bu noktada feminist duruş kuramı, en genel özelliğiyle, feminist bilginin kadınların deneyimine dayalı olduğunu ifade etmektedir. Modern bilgi üretiminin toplumsal güç ilişkileri paralelinde üretildiğine inanılmaktadır (Ecevit, 2011: 47-48). Keza bu gücü de modern dönemde erkekler temsil etmektedir. Feminist duruş kuramında ise bilgi ile güç ilişkisi kadınlık deneyimlerine bağlı olduğu ifade edilmektedir.

Kısaca feminist duruş kuramı, modern dönemde bilgi üretiminin erkek egemenliğinde olduğunu ve kadınlık deneyimlerinin gizlenerek yok edildiğini ifade etmektedir (Ecevit, 2011: 48). Bu çerçevede feminist duruş kuramıyla kadınların sömürülmesini, ezilmişliklerini, ikinciliklerini, baskı altında kalmalarını vb. kadınlık durumlarının ataerkil düzenin söylemlerini reddetmektedirler. Bu bağlamda ortaya

ıkan feminist duruş kuramı, kadın bilincini yükseltme ve bunu da sosyo-politik bir mücadeleyle elde etmeye çalışan bir girişimdir.

Cinsiyet ayrımcılığı ve kadınların ötekileştirilmesi sadece ev içi ve işyerleriyle sınırlı olmadığı düşünüldüğü için, bilimsel çalışmalarda da kadının konumu ele alınmaktadır. Kadınlar znellik, kişisel deneyim ve duruş noktasıyla kendilerini en iyi şekilde ifade etme olanağını bulmuşlardır (Bal, 2014: 35). Bu yaklaşımlarla feminist yaklaşımlarının nihai amacının kadınların özgürleşmesi olduğunu belirtmek mümkündür. Feminist araştırmalar, bilinçliliği yükseltme ve toplumsal cinsiyet algısını dönüştürmeye çalışmaktadır. Bu bakımdan bilimsel çalışmalarla ilgili yeni bir metod geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Feminist kuramın, duruş noktası kuramıyla, bilim dünyasında ataerkil bilim anlayışının ürünü olduğunu düşündüğü modern dönem paradigmasına eleştiriler yönelttiği görülmektedir. Bu eleştirilerle haklı bir takım söylemler mevcut olsa da, kısmen eleştirdiği bazı noktaların kendi çalışmalarında kullandığı görülmektedir. Bilimde nesnellik söylemine karşı duran feminist teori, buna yönelik önerdiği “znellik” söylemiyle bilim dünyasında bir takım eleştirilerin ortaya çıkmasına da sebebiyet vermiştir. Ayrıca ısrarla bilimin oluşma sürecine kadını yerleştirmesi, eleştirmiş olduğu ataerkil zihniyetin benzerinin kendisinde de oluşmasına olanak vermiştir.

2.3. FEMİNİST METODOLOJİYE YÖNELİK ELEşTİRİLER

Bilindiği zere Alman filozof Nietzsche (1844-1900) modern dönemin put kırıcılarından biri olarak anılmaktadır. Nietzsche de Heidegger gibi aydınlanma döneminin temel tez ve kabullerine karşı eleştirel bir tavır sergilemektedir. Doğa biliminin evrensellik iddiasıyla geçerlilik fikrine karşı çıkarak, nesnel ve indirgeyici aklı eleştirmiştir (Cevizci, 1999: 701). Aydınlanma akılcılığının modernleştirici misyonuna eleştirel bir tarzda yaklaşmaktadırlar (Koyuncu ve Günerigök, 2019: 21). Bu eleştirilerden sonra modern dönemin akılcılığına yönelik eleştiriler yayılmaya başlamıştır.

Genel olarak postmodernizm, aydınlanmanın temel söylem ve kabullerine karşı eleştirel bir davranış sergilemektedir. Ayrıca doğa bilimlerinin evrensel geçerlilik fikrine, nesnelciliğe ve indirgemeci akılcılık fikrine karşı çıkmaktadır. Böylece postmodernizmin eleştirel tavrının ortaya çıkışında Nietzsche ve Heidegger gibi filozofların etkisinin olduğu açıktır (Cevizci, 1999: 701).

Özellikle modern bilim ve gelişen yeni teknolojik aletlerle birlikte meydana gelen evrensel şiddetler, dünya savaşları, küresel krizler, zengin ve yoksul arasındaki farkın keskinleşmesi gibi problemler eleştirilerin asıl merkezini oluşturmaktadır (Çağan, 2009: 72). Bu gelişmelerden sonra modernite ve modernitenin argümanlarına yönelik eleştiriler artmıştır.

Modern bilim anlayışı katı bir pozitivist yöntemle sürdürülmektedir. Bu anlayışın sürdürülme çabası kısa bir süre içerisinde karşı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Pozitivist yöntemin geçerli olup olmama mevzusu uzun tartışmalara konu olmuştur. Fakat yöntem konusunda asıl tartışmalar, modern bilim anlayışının her konudaki somut tezahürleridir (Çağan, 2009: 72). Her alandaki somutluk vurgusu geniş kitlelerin tartışma konusu olmuştur. Böylece süreçle birlikte yöntem konusunda yeni arayış ve öneriler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Moderniteye ve onun parametrelerine yönelik birçok eleştiri mevcuttur: Yorumsamacı paradigma, Frankfurt okulu, postmodern paradigma, feminist paradigma gibi. Kısaca her birine değinilmekle birlikte, spesifik olarak feminist paradigmanın metodolojik boyutu konumuz açısından önem teşkil etmektedir.

Feminist metod, cinsiyet ayrımcılığı ve kadınların arka planda bırakılması ev içinde ya da sadece iş yerleriyle sınırlı olmadığını belirtmektedir. Bu sorun feminist araştırmaların başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Öznellik vurgusu ve kişisel deneyim önemli bir sezgisel bilgi kaynağıdır. Bunlar kadınların kendini en iyi şekilde ifade edebildikleri bilgi kaynaklarıdır (Bal, 2014: 35). Feminist araştırmaların temel amacı kadının özgürleşmesi olduğu için, toplumsal cinsiyet algısını dönüştürmeyi başardıkları ölçüde başarıya ulaşılabileceğine inanmaktadırlar.

Feminist araştırmacılar kadın deneyimini vurgulayarak araştırmalarda bunun önemine vurgu yapmaktadır. Fakat kadın deneyimlerinin tek tiple standartlaştırılamayacağı bilinen bir gerçekliktir. Ayrıca toplumsal ilişkilerin dünyanın çeşitli yerlerinde farklılaştığının yeteri kadar vurgulanmadığı (Bal, 2014: 33) ve kadınlara yönelik baskıların tek, standart ve kadının neredeyse çaresiz olduğu şeklindeki anlatıların realiteyi tam anlamıyla yansıtmadığı belirtmek gerekmektedir. Böylece feminist yaklaşımlara eleştiriler yöneltilmektedir.

Feminist araştırmalarda pozitivist olmayan bir yöntemin benimsenmeye çalışılmasının, kadın çalışmalarına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu

bakımdan farklı kadın deneyimlerinin var olduğu bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Tek tek kadın deneyimlerinin ele alınmasının önemi vurgulamakla beraber bu yöntemin, nesnelliği ilke edinen pozitivistin de sarsılmasına sebep olacağı düşünülmektedir (İliç ve Yıldırım, 2018: 203).

Feminist araştırmacılar nicel yöntemi kullanmaktan sakınmaya çalışmaktadırlar. Nicel yöntem yerine, nitel araştırma yöntemini kullanmayı tercih etmektedirler. Bu durum pek çok kişi tarafından eleştirilmiştir. Feminist düşünür Görellick, feminist araştırmacıların yorumsamacı yaklaşıma olan sempatilerini eleştirip, bu yaklaşımlarla incelenen kişilerin belirtildiği gibi gizli yapılarını ortaya çıkarmakta yetersiz olduğu ifade etmektedir (Neuman, 2014: 154). Bunun yerine eleştirel yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü yorumsamacı yaklaşım ve teorisyenlerinin de pozitivist yaklaşımları da benimsedikleri bilinen bir gerçekliktir.

Duygu, düşünce, farklılıklar ve yeteneklerin açığa çıkartılması gerektiği vurgusunun sadece kadınlar üzerinden kurgulandığı görülmektedir. Feminist teori sadece kadına yöneldiği için erkek farklılıklarını, yeteneklerini, duygularını görememektedir. Feminizmin öznellik kategorisi sadece kadını içerdiği ve bu sebeple yöntembilimsel açıdan nitel araştırmayı önermesi, nitel araştırmanın kadınlara has ve nicel araştırmanın da erkeklere has olduğu önyargısını ortaya çıkartmaktadır. Böylece feminizmin politik ideaları, pozitivist bilimin eleştirisi üzerinden gerçekleştirme eğiliminde olduğu görülmektedir (İliç ve Yıldırım, 2018: 204-205).

Tek tek kadın deneyimlerinin araştırılması çabası, pozitivistin temel ilkelerini sarsmaya yönelik bir girişim olduğu anlaşılmaktadır. Bilimsel anlamda tüm kadın deneyimlerinin ortaya çıkartılması güç bir durumdur ve bu girişimin de kadınları anlamaktan ve deneyimlerini ortaya çıkartmaktan ziyade, pozitivistliğe yönelik bir bilimsel mücadele girişimi olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bilimsel ilkelerin göz ardı edildiği bu girişimin ideolojik tavırlar benimsediği ifade edilmektedir.

Harding, kadın çalışmalarında kadın deneyimlerinin tercih edilmesi tavrının yanlış sonuçlar doğuracağını ifade etmektedir. İkinci bir eleştirisi de kadın çalışmalarının erkeklerin yürütemeyeceği algısının oluşturulması bilimsel çalışmalar anlamında sıkıntılı bir tutumdur (İliç ve Yıldırım, 2018: 207). Ayrıca Harding, kadın çalışmacıları önemli bulsa da, kadınların bazı yerlere giremeyeceği gerçeğini söylemektedir.

Harding, özellikle ordu gibi ortamlara kadınların girememesinden dolayı erkeklerin bu konudaki haklarının verilmesi gerektiğini belirtmektedir (İliç ve Yıldırım, 2018: 207). Önemli çalışmaların büyük çoğunluğunun kadınlar tarafından yapılıp, bazı konularda erkekler de önemli çalışmalar yürütmektedir algısı yaratan bu çalışmalar, bilimsel anlamda eleştirilere sebebiyet vermektedir.

Özetle, feminist araştırmalarda araştırmacı, pozitivistin dikte ettiğinin aksine, araştırdığı konuya belli bir mesafeden yaklaşmayan, nesnel araştırmacı olarak görülmezler. Feminist araştırmalarda kadınlar bilinen değil, bilen ve özne olarak kabul edilmektedir. Öğrenilmek istenilenleri kendi kadınsal deneyimlerinden hareketle formüle eder, araştırılacak konuyu kendileri belirleyip ve kendileri için araştırma yapma eğilimindedirler (İliç ve Yıldırım, 2018: 207).

Bora'nın (2014: 36-37) "Dünyayı bir kez feminizmin penceresinden gören herkes gibi biz de cinsiyetçiliğin ve kadın düşmanlığının nasıl yaygın, nasıl köklü olduğunu fark ettik, bir daha da iflah olmadık" şeklindeki açıklaması, feminizmle birlikte yeni bir bilinçlilik seviyesine ulaşıldığını ifade etmektedir. Feminizm penceresinden bakıldığında feminist yöntem dışındaki çalışmaların kadınlara düşman bir tavır sergiledikleri anlamı da çıkmaktadır. O zaman kadın çalışmaları sadece feminizm tekelinde olmalı anlayışı da anlaşılabilir. Kendileri dışında, kadına yönelik çalışmalar yürütenlere suçlayıcı tavır takınmak bilimsellik anlamda pek savunulabilecek bir durum değildir.

Feminist perspektifle çalışmayan araştırmacılara kadın düşmanlığı şeklindeki hitaplar aslında önyargı/önkabuldür. Gültekin ve Şahin'in (2016: 3) ifade ettiği gibi önkabuller, ifade edilen düşüncelerin aksine karşı oldukça direnç gösterirler ve bir konu hakkında önkabüle sahip olduğunda, o konuya ilişkin kanıt aramaya ihtiyaç duymaz. Çünkü bu düşüncelerle her şey kanıt gereksinim duyulmaksızın açıktır. Böyle bir anlayışla bir konu ele alındığında, sağlıklı sonuçlara varılamayacaktır. Dolayısıyla feminist araştırmacıların bu perspektifi, bilimsel çalışmalarda eleştiri odağı olmaktadır.

Feminist çalışmalarıyla ön planda olan Ann Tickner'a göre sosyal bilimler, bir konu hakkında hipotezler oluşturur ve bunları doğrulamak ya da yanlışlamak üzerine kurulmuştur (Şatana, 2015: 15). Bu sebeple Tickner, nesnel bilgi ve nedensellik arayışına inanmamaktadır. Ayrıca araştırmalarda araştırmacının mesafeliliğini de

eleştirmektedir. Bu sebeple kendi çalışmalarını sosyal bilim alanı dışında bir yerde görmektedir (Şatana, 2015: 15).

Feminist çalışmalarla bilinen Tickner'in sosyal bilim çalışmalardaki mesafeli duruşa eleştirisi, bilimsel çalışmalarda çok benimsenen bir yaklaşım değildir. Araştıranla araştırılan arasındaki bağlardan soyutlanmak, sonucun nesnelliği açısından önemlidir. Yorumsamacı ekolde yer alan Weber, bilimsel çalışmalarda “değerden arınık” olunması gerektiği cümleleri bilinen bir gerçekliktir. Dolayısıyla feminist savunucuların, bilimsellik sürecinde değeri olaya katma arzuları, kendileri dışında pek başvurulan bir yöntem olarak görülmemektedir. Bu sebeple bilimsel çalışmalarda hala hâkim paradigmanın pozitivist yöntem olduğunu da belirtmek gerekir

Postmodern paradigmadan da ayrı bir yol benimseyen feminist anlayışta kimin konuştuğu önemlidir. Çünkü feministler kadınların yaşadığı zorluklarla mücadele etme eğilimindedir. Bu mücadele sosyal teoride verilmez ve bunun için kadın deneyimlerinin bilgisine ihtiyaç duyulur. Ramazanoğlu ve Holland (Alver, 2017: 15-16), Foucault'un kimin konuştuğunun önemli olmadığını, önemli olanın neyin kural haline geldiği, ne söylendiği ve bunun etkisinin ne olduğunu düşündüğünü belirtmektedirler. Feministler, politik olarak kadın kavramına bağlıyken, özcülüğe düşmeden hareket edebilmek konusunda zorluklar yaşadılar. Feministlerde kimin konuştuğu önemli olduğu için hem postmodern paradigmadan ayrılmakta hem ideolojik olarak kadına odaklanmaktadır.

Feminizm, “ataerklilik” kavramını merkeze almıştır ve tüm eşitsizliklerin kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikten türediği iddiasında bulunmaktadır. Hatta feminizm düşüncesi, genel olarak eşitsizlikleri toplumsal cinsiyet algısından meydana geldiğini iddia etmektedir. Feminist anlayışa mensup düşünürler, kadınların erkeklere tabi kılındığı anlatısını kurmuşlardır.² Feminizmin kendisini bir ataerkillik eleştirisi olarak ortaya koymasını eleştiren birçok düşünürün yanında, bu düşünceyi bazı feminist düşünürler de eleştirmektedir. Büyük anlatıların (klasik teorisyenlerin bazı söylemleri) kadın deneyimlerinin çeşitliliğini kapsayamadığını eleştirip feministlerin de böyle söylemlerde bulunulması eleştirilmektedir. Çünkü ortaya “ataerkilliğin de çeşitliliği yok mudur?” şeklinde sorular çıkmaktadır.

Aslında asıl tartışma konumuz olan bu durum, feminizmin kendi eleştirdiği durumların esiri olduğu savımızı güçlendirmektedir. Feminizm, sosyal bilimlerin

² amargidergi.com/yeni/?p=1280. (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

ataerkil olduğu ve bilimde nesnellik, geçerlilik, genellemenin de bu anlayışın bir ürünü olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla bilimsel çalışmalarda bu özelliklere karşı çıkmaktadır (Karkiner, 2017: 43). Fakat feminist çalışmalarda kadının öncelenmesi, kadınlarla ilgili çalışmaların kadınların yürütmesi gerektiği düşünceleri gibi özellikler, feministlerin eleştirmiş olduğu özelliklerinin kendilerinde görüldüğü gözlenmektedir. Ayrıca bilimde nesnellik, evrensellik, geçerlilik, genelleme gibi kriterler hala temel kabul anlayıştır. Feministler tarafından bu kriterlerin eleştiri noktası olması, ayrı bir eleştiriyi de beraberinde getirmektedir.

Değerden arınmış çalışma, objektiflik ve kayıtsızlık özellikleri, “bilinçli yanlılıkla” yer değiştirilmesi gerektiği önerilmektedir. Araştırmacının çalışılan kişilerle özdeşleşmesi, çalışmaya kendinden bir şeyler katması savunulmaktadır (Karkiner, 2017: 44). Feminist çalışmalarda “bilinçli yanlılık” ve “özneler arası yakınlık” önerilmektedir.

Karkiner (2017: 43) bilimsel çalışmalarda nesnelliği, değerden arınık olmayı, kültürel ve tarihsel soyutlanmayı geleneksel sosyal bilim metodolojisinin mitleri olarak ifade etmektedir. Ona göre bilimsel uğraş, erkeklerin egemenliği altındadır ve bu durumdan kurtulmanın yolu kadın ya da toplumsal cinsiyet kategorilerinin ele alınmasıyla mümkündür.

Toplumsal cinsiyet konularının ele alınmasının en temel özelliklerinden birisinin de, metodolojik olarak sosyal bilimlerden bir farklılaşma gayesi olduğu görülmektedir. Tek toplum miti olarak görülen geleneksel sosyal bilim anlayışı, kadın ya da toplumsal cinsiyet kategorileriyle aşmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla kadının mağduriyeti, özgürleşmesi vb. temel sorunların da metodolojik bir farklılaşmayla aşılabacağı düşünülmektedir. Bu önerilen yöntemin de feminist metodoloji olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlayışın ne olduğu, ne tür yol ve yöntemler önerildiği de önceki başlıklarımızda değinmiş bulunmaktayız.

Ayrıca kadınla ilgili bilimsel çalışmalarda, araştırmacının kadın kabul edilmesi ve önerilmesi, pozitivizmin nesnellik, evrensellik, geçerlilik, genellik gibi özellikleri reddetmektedir (Neuman, 2014: 153-155). Bu anlayış, bilimsel çalışmaların güveni açısından tereddüt oluşturmaktadır. Ayrıca feminist anlayışın bu düşüncelerine yönelik eleştiriler artarken, feministler için de farklı düşünceler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle feminist araştırmaların ne olduğu ile ilgili yeni yaklaşımlar benimsenmiştir.

Önceki yazılarımızda feminist düşüncenin kadınları temele aldıkları ve kadınlara yönelik birtakım özgürleşme çabalarında olduklarını ifade etmiştik. Fakat Erdoğan ve Gündoğdu (2019: 16-21) feminist araştırmaların kadınlar tarafından ve kadınlar için araştırma biçimidir şeklindeki temel kabulü kısmen eleştirmektedirler. Bu anlayışın gerçekliği tam anlamıyla ifade etmediğini belirtmektedirler. Bunun temeli ise feminist kuramın tarihsel süreçte farklılaştığından kaynaklandığını ifade etmektedirler. Dolayısıyla daha önce benimsenen söylemlerin de farklılaştığı ifade edilmektedir. Kadınlara ek olarak diğer merkez dışında kalan yapıların da feminizmin konusu olduğu belirtilmektedir. Bu her ne kadar ifade edilse de reelde karşılaşılan bir durum değildir. Ayrıca bu durum doğru kabul edilse dahi, farklı feministlerin varlığıyla farklı kuramların ortaya çıkması ya da mevcut kuramların dönüşmesi durumu, bilimsel anlamda bu farklılıkların ya da değişkenlerin tutarlılığı, nesnelliği, güvenilirliği yine ayrı bir tartışma konusunu da beraberinde getirmektedir.

Feminist epistemolojinin en temel tezlerinden biri, bilimsel çalışmalarda kadınların merkeze alınması, mevcut hâkim erkek perspektifli önyargıları sarsmak ve buna meydan okumayı olanaklı hale getirmektedir (Narayan, 2019: 37-38). Bu sebeple tarih boyunca hâkim olan bilimsel anlayış değiştirilmeye çalışılmaktadır. Feminist epistemoloji değer ve yargıları bilişsel faaliyetlere dâhil etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bilimsel girişimlerin soyut, rasyonel ve evrensel olduğu görüşlerini çürütmeye çalışmaktadır.

Farklı feminizmlerin ortaya çıkmasında en büyük etken, kadının daima araştırmanın öznesi olmaması, erkeğin karşısında var olan kadın ya da insan olan kadın olarak ötekileştirme konumunda olması, beraberinde farklı feminizmlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (Erdoğan ve Gündoğdu, 2019: 25). “Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların eşitsiz olduğu düşünüldüğünde” şeklindeki söylemleri sıklıkla dile getiren feministlerin, önyargılarla bazı şeylerin tartışmasız kabul ettikleri görülmektedir. Gültekin ve Şahin’in (2016: 121) de ifade ettiği gibi bu durum, feministlerin kendi önkabullerini destekleyen veriler güvenilirken, desteklenilmeyen verilere kuşkuyla yaklaştıkları görülmektedir. Feministlerin bu önkabuller doğrultusunda kadın deneyimine dayandığı bakış açısı kavramını geliştirerek, daha önce değinildiği üzere kadının öznel deneyimini incelemektedir. Bu doğrultuda feministlerin nicel teknik yerine nitel teknikleri benimsediği bilinmektedir (Erdoğan ve Gündoğdu, 2019: 26).

Pozitivist anlayışın temel özellikleri arasında olan nicel araştırma yöntemi, feminist araştırmacıların kendini bundan sakındırmaya çalıştığı bir yöntemdir. Bunun dışında başta nitel araştırma olmak üzere farklı yöntemleri kullanmaktadırlar (Neuman, 2014: 154).

Farklı yöntemleri kullanan feminist bir yöntemin varlığı da tartışılmaktadır. Feminist yöntemin bilimde varlığı tartışma konusu olsa da, feminist metodoloji şeklinde literatürde sıklıkla yer almasından dolayı varlığını kabul ederek çalışmaya başlamış bulunmaktayız. Fakat bu metodolojinin özellikleri, önerileri, söylemleri eleştirel bir şekilde farklı bir perspektifle konuyu ele almamıza olanak vermiştir.

Sınırları belirlenmiş bir feminist yöntemin varlığı tartışmanın temelini oluşturmaktadır. Harding, sınırları belirlenmiş bir yöntem anlayışının bir takım feminist aşamalarının önemli yerlerini kaçırmak anlamına geleceğini belirtmektedir (akt. Bal, 2014: 31). Harding'e göre, sosyal bilimlerin erkek deneyimlerini esas almasına alternatif olarak, feminist araştırmacılar kadın deneyimi üzerine çalışmalara odaklanmıştır. Bu yönelim farklı metotların benimsenmesini gerekli görmüştür. Dolayısıyla feminist düşünürlerin nicel araştırmadan nitel araştırmaya yönelimleri, bu anlayışın ürünü olduğunu belirtmek mümkündür.

Nitel araştırma, sosyal bilim içinde sık kullanılan bir yöntemdir. Sosyal bilimciler genelde konunun içeriğine, özelliklerine göre nicel ya da nitel tercihinde bulunmaktadırlar. Fakat görüldüğü üzere feministlerin nitel araştırmaya eğilimleri ideolojik unsurlar içermektedir. Bu ideolojik unsurların başında pozitivist yöneme ve ataerkilliğe karşı olan önkabulleri gelmektedir. Belli başlı birkaç kadınla yapılan bilimsel çalışmaların önemi, tutarlılığı, güvenilirliği ciddi tartışmalara konu olunmuştur. Bu sebeple üçüncü bölümde Türkiye'de kadın çalışmacıların feminist yöntemle ve kadınlar üzerinde yapmış oldukları çalışmalar incelenecektir. Bu çalışmalarda yöntem, nesnellik, geçerlilik, güvenilirlik gibi özellikler tartışılacak ve literatüre yeni bir perspektif kazandırma amacı güdülecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE FEMİNİST METODOLOJİ İLE YAPILAN NİTEL ARAŞTIRMALARIN ANALİZİ

1. İSTANBUL’DA BEKÂR KADIN OLMAK

Bu çalışma 2012-2016 yılları arasında Ceren Lordoğlu tarafından yürütülmüştür. Çalışma Ceren Lordoğlu’nun doktora tezi olup, “İstanbul’da Bekâr Kadın Olarak Yaşamak: Kentin Güvensiz Hali” ismiyle tamamlayıp, “İstanbul’da Bekâr Kadın Olmak” başlığıyla kitap haline dönüştürmüştür.

Bu çalışma, kadınların deneyimi merkeze alınarak yürütülmüştür (Lordoğlu, 2018: 22). Kent ve kadın ilişkisini temele alan çalışma, kadınların (özellikle çalışan kadınların) kentlerde güvende olmadığını belirtmektedir. Kadınların kentlerdeki bu güvensizlik halinin de erkeklerden kaynaklandığını söylemektedir (Lordoğlu, 2018: 228). Bu çalışmada belli kavramlardan yola çıkılarak araştırma soruları hazırlanmıştır. Bu kavramlar; dışlanma, toplumsal cinsiyet ve kentsel dışlanmadır.

Çalışmada sıklıkla dışlanma ve erkek şiddetinden bahsedilmektedir. Toplumsal cinsiyet bağlamında yürütülen bu çalışma, kadınların kentlerde güvende olmadığını ve bunun sebebinin de erkekler olduğunu belirtmektedir. Toplamda 28 kadınla görüşülen bu çalışmada feminist bir perspektif hâkimdir. Aynı zamanda çalışmada, kadın deneyimlerinin ortaya çıkmasını da amaçladığı görülmektedir. Çalışmada kiracı, evli olmayan ve ev reisi şeklinde kategorileştirilen İstanbul’da çalışan kadınlar araştırmasında, temsil ideasının olmadığı ifade edilmektedir (Lordoğlu, 2018: 35).

1.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmacı çalışmada feminist yöntem kullandığını belirtmektedir. Feminist yöntemin tercih edilmesinde; erkeklerin yapmış olduğu araştırmaların tüm insanların tecrübelerini temsil ettiği fikrine karşı çıkılması, objektifliğin mümkün olduğu fikrine karşı çıkıp tarafsız bir araştırmacı kimliği yerine araştırmada karşılıklı ilişkilere odaklanması ve feminist yöntemin kadınlar için yapılıyor olması gibi özellikler etkili olmuştur. Bilgi üretiminde kadınların bağımsızlık hareketine katkı sağlamak da bu yöntemin tercih edilmesinde diğer bir tercih sebebidir (Lardoğlu, 2018: 26-27).

Çalışma İstanbul'un Kadıköy, Bağcılar ve Sarıyer ilçelerinde yaşayan evli olmayan, çalışan ve kiracı olan 28 kadınla nitel araştırma yöntemi ve yüz yüze görüşme tekniğiyle yapılmıştır. Yukarıda feminist yöntemle yapıldığı belirtilen çalışmada, bu kavramın daha çok perspektif olarak ele alındığı görülmektedir.

1.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU

Bilimsel araştırmalarda araştırmacının değerlerden arınık olması, olaylara müdahil olmaması ya da çok az olması nesnellik olarak ifade edilmektedir ve bu, bilimsel araştırmalarda önemli bir unsur olarak kabul görmüştür (Öztürk, 2013: 199). Genel olarak nesnellik; yapılan araştırmalarda araştırmacının değerden bağımsız olması, geçerliliği herkesçe kabul görmüş ve olaylara tarafsız yaklaşılması olarak ifade edilmektedir.³ Öznellik ise; bunun aksine çalışmacının araştırma esnasında kendinden bir şeyler katması ve bilginin kişiye göre değişebildiği şeklinde ifade edilmektedir. Pozitivist sosyoloji de objektif bilgi üretmenin önemini vurgulamaktadır (Bayhan, 2016: 217). Objektif bilgi, insanlar tarafından benimsenmesi bakımından önemlidir. Nesnelliği yansıtmaya amacı olmayan araştırmalara başvurmak pek anlamlı değildir

Feminist düşünürler bilimde değerden arınık olmayı, egemen grupların (erkeklerin) değer ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek olduğunu belirtmektedirler (Tanesini, 2012: 209). Feminist düşünürler, araştırmacının çalışılan kişilerle özdeşleşmesi, çalışmaya kendinden bir şeyler katması gerektiğini savunmaktadır (Karkıner, 2017: 44). Feminist çalışmalarda “bilinçli yanlılık” ve “özneler arası yakınlık” önerilmektedir. Bu sebeple öznellik, kadınların deneyimlerinin ortaya çıkartılmasında önemli bir unsur olarak görülmektedir. Fakat aynı zamanda bu durum da nesnellik açısından eleştirilmektedir.

Bu çalışmada yazar, hem görüşülen kişilerin görüşlerinden hem de kendi gözlemlerinden yola çıkarak kadınların mekâna bağlı deneyimlerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla dışlanma, toplumsal cinsiyet ve kentsel dışlanma temaları bağlamında toplam 28 kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dâhil olan kadınların ortak özellikleri; kiracı, evli olmamaları ve çalışan kadınlar olmalarıdır (Lordoğlu, 2018: 34-35).

³ <http://kayhankaratas75900.blogcu.com/nesnellik/1781852>. (Erişim Tarihi: 10.06.2020).

Lordoğlu, yaptığı çalışmada bekâr kadınların ayrı eve çıkmasının yaygın olmadığını belirtip, bundan yakınmaktadır. Bekâr kadınların ayrı eve çıkmamasının temelinde yatan faktörlerden birinin de ataerkil yapı olduğu belirtilmektedir (Lordoğlu,2018: 65). Fakat yalnız eve çıkmaya karar vermede kadınların hiçbir baskı altında olmadan kendilerinin de karar verdikleri gözükmektedir. Görüşülen kadınlarından biri ailesinin yanında oturma arzusunu şöyle anlatır: “...(abime) hayır diyebilirdim, anlayışla karşılardı abim, ben artık ya işte yalnız da olmuyor, ailemin yanında olayım işte daha yakın olayım hesabı yaparaktan şey yaptım yani.”

Araştırma esnasında görüşülen kadınlardan bazılarının kendi arkadaşlarına yakın oturma isteği, oturduğu mahalleyi seçmede etkili olduğu görülmektedir. Yine görüşülen bir başka görüşmecilerin aileden uzakta oturmak istememelerinden dolayı, aileye yakınlığı bir baskıyla değil de kendi istekleriyle karar verdikleri yapılan görüşmelerde şu şekilde aktarılmaktadır:

“Yani benim ilk gelişim, ben İstanbul’u zaten bilmiyorum, İstanbul doğumluyum ama yani ailem burada, yani ben küçükken ayrıldığı için bilmiyorum, tamamen tesadüf. Arkadaşlarım Pendik’te yaşamış olsa, Pendik’e gidecektim yani ben, şey değildi, Kadıköy’de oturdukları için Kadıköy’e geldim ama ben Kadıköy’e âşık oldum. Yani çok âşık oldum hem de, başka bir yeri de düşünmüyorum, oturmayı hiç düşünmüyorum...” (Lordoğlu, 2018: 100).

Kadınların tek başına eve çıkamama istekleri bazen aileleri tarafından bazen de kendilerinin tercih etmediği bir durum olarak görüşmelerde karşımıza çıkmaktadır. Bazı görüşmecilerden elde edilen verilere bakıldığında, kişilerin oturacağı yeri belirlemede tamamen özgür iradeyle karar verdikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yapılan her türlü davranışın altında ataerkilliği incelemek yanlış bir tutumdur.

Kadının özerk bir hane kurabilmesini öneren araştırmacı, bunun yapılamaması ya da yapıldıktan sonra ciddi sıkıntıların görülmesinde en büyük etken olarak ataerkil devlet anlayışının olduğunu belirtmektedir (Lordoğlu, 2018: 67). Devletin bekâr kadınları (hiç evlenmemiş ya da evlenmiş boşanmış kadınlar) aile kategorisinde ele almadığı belirtilmektedir. Devletin aile kavramına odaklandığı, yapılan yardımların aileye yapıldığı ve bekâr kadınların aile kategorisinde yer almadığından dolayı sıkıntılar yaşadıkları çalışma boyunca aktarılmaktadır.

Feminist bir yöntemle yapılan bu çalışma (Lordoğlu, 2018: 26), ataerkillik kurgusu üzerinde fazla durmaktadır. Verilerin yorumlanmasında feminist bir dilin ağır

basması, nesnellik açısından sıkıntılar doğurmaktadır. Bu durumda öznelliğin ön planda olduğu ve nesnelliğin ötelendiği anlaşılmaktadır.

Gültekin ve Şahin'in ifade ettiği gibi "bilimsel araştırma, en basit tanımıyla veri toplamak ve analiz etmektir; amaç muhataplara bilgi vermek, eğitmek değil; objektif olarak bilgi toplamaktır" (Gültekin ve Şahin, 2018: 105). Verilerin yorumlanmasında feminist bir yöntemin benimsenmesiyle öznellik öncelenmiştir. Bu durum bilimde objektifliğin sağlanması açısından güçlükler sebebiyet vermektedir.

Bilimsel çalışmalarda öznelliğin nesnellığe oranla tercih edilmesi feministler tarafından ciddi bir sıkıntı teşkil etmese de genel olarak bilimsel çalışmalar açısından eleştirilen bir durumdur. Çünkü araştırmacın ne tür değerlere sahip olduğu ve bu tür konulara bakışı kestirilebilen bir durum olmadığından, çalışmaya değerlerini katması çalışmanın önemini gölgeleyebilmektedir.

Toplumda bekâr olarak yalnız yaşayan kadınların da var olduğu, bunların ekonomik ve bazı kültürel kodlar sebebiyle sıkıntılar yaşadığı çalışmada anlaşılmaktadır. Bu kategorideki kadınlara devlet yardımlarının yetersiz olduğu gerçeği de görülmektedir. Nitel araştırmayla yapılan ve yüz yüze görüşme tekniğiyle yapılan bu çalışmada yaşanan sıkıntılar daha açık görülmektedir. Çalışmanın ortaya çıkarttığı problemlerin çözümünde de devlet desteğin yetersizliği konusu hiç şüphesiz önemlidir. Mağdur olan bu kesimlerin mağduriyetlerin giderilmesi açısından önemli bir çalışmadır. Fakat görüşülen kişilerin yaşadığı bazı sıkıntıların kendisinden kaynaklandığını aktarmalarına rağmen, çalışmada sıkıntıların kaynağı olarak sıklıkla ataerkillik vurgusu, feminizm ideolojisinin çalışmada ön planda olduğunu göstermektedir. Bu durum öznelliği aşırı ortaya koyduğunu ve güvenilirliği zedelemektedir.

Pozitivist sosyoloji, objektif bilgi üretiminde değerden arınık bir çalışma gerçekleştirmenin önemini vurgulamaktadır (Bayhan, 2016: 217). Buna karşın değerden arınık bir çalışmanın mümkün olmadığını belirten yaklaşımlar, sıklıkla değerleri çalışmaya katmaktadır. Bu durumda nesnelliğin ötelendiğini ve buna karşın yoğun bir öznelliğin öncelendiği görülmektedir.

Ayrıca öznelliğin ön planda olduğu bu çalışmada, kendisinin benimsediği davranışların aksini davranış sergileyen kişilere de şüpheyile yaklaşılmaktadır. Feminist araştırmacı, fiziksel saldırıya uğrayan kadına, şiddeti görenlerin hemen müdahale etmemesini eleştirir ve bu durumu da toplumumuzun genel olarak özel alana ait erkek

şiddetinden memnun olduğu şeklinde belirtmektedir (Lordoğlu, 2018: 208). Fakat olayın özünü bilmeden olaya müdahil olmanın da getirdiği bazı sıkıntılar görmezlikten gelinmektedir. Dolayısıyla özneliliğin ön planda tutulduğu bu çalışmada, şahsi değerler bağlamında çalışmaya yön vererek bir takım olumsuz durumlara insanları davet etmesi, ön görülemeyen bazı sıkıntılara da sebebiyet vermektedir. Bu sebeple bilimsel çalışmalarda nesnellik göz ardı edilebilecek bir durum olmamalıdır.

1.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİK SORUNU

Farklı özellik ve deneyimlere sahip 28 kadınla görüşülen bu çalışma, kadınların özelliklerinin ortaya çıkartılması açısından önemlidir. Kadınların yaşadıkları tecrübeler, deneyimler, sıkıntılar bu çalışmada görünür kılınmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmayla yapılan bu çalışmada kadınların yaşadığı sıkıntılar anlaşılacak istenmiştir. Bu açıdan çalışma önem arz etmektedir. Fakat çalışmada sıklıkla araştırmacı kendi değerlerini, görüşlerini paylaşması ve sıklıkla sorunsal ataerkillikle bağdaştırması güvenilirlik anlamında şüpheler doğurmaktadır.

Güvenirlik kısaca; tutarlılık ve sağlamlık anlamlarına tekabül etmektedir (Neuman, 2014: 276-278). Güvenirlik, toplumsal araştırmalarda kullanılan ölçümle bağlantılıdır. Araştırılan aynı şeyin, aynı ya da benzer koşullar altında tekrar oluştuğuna işaret etmesidir (Neuman, 2014: 278). Bir ölçümün benzer araştırma üzerinde sürekli yapılması sonucunda, aynı sonuçların elde edilmesi tutarlı olması anlamına gelmektedir (Şavran, 2009: 149). Aynı zamanda tutarlı bir sonuç, güvenilir bir ölçüm anlamına gelmektedir.

Bilimsel araştırmalarda belirlenen ölçümün kesin sorulardan oluşması, sunucun tekrarlanabilme olasılığı daha yüksektir. Tekrarlanabilen ölçüm ise daha güvenilir sonuçlar doğurmaktadır (Neuman, 2014: 288). Dolayısıyla bir anketteki kesin sorular, sınırları daha önceden belirlenmiş sorular, nicel araştırma yönteminde karşımıza çıkmaktadır.

28 kadınla görüşülen çalışmada daha önce hazırlanmış soruların olmaması, karşılaşılan kimi durumlar karşısında farklı sorular ve temalara yönelme, nitel araştırmaların güvenilirlik anlamında bazı zorluklarla karşılaştığı durumlardır. Özellikle araştırmacının bağlı olduğu bir dizi standartların olmaması, kendi değerlerine sıklıkla başvurabilmesi de farklı araştırmalarda aynı sonucun tekrarlanabilmesine engel olabilmektedir. Bu durum da güvenilirliği olumsuz etkilemektedir. Aynı çalışma farklı

kişilerce yürütülmesi durumunda aynı sonuçları doğuramayacağından, bu tür çalışmalarda güvenilirlik önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bekâr kadınların yaşadığı problemlere ataerkil zihniyet ve toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılmaktadır (Lordoğlu, 2018:134). Tüm olaylar ve sıkıntılar toplumsal cinsiyet altında ele alınmamalıdır. Aksi halde suçlu hep erkek olur. Kadına şiddet (her türlü şiddet; taciz, tecavüz, baskı vb.) tek bir perspektifle, yani sadece feminist bir perspektifle çözülebilecek bir olgu değildir. Bu çaplı geniş bir olay, tek bir perspektife sığdırıldığında Gültekin ve Şahin’in dile getirdiği soruyu akla getirmektedir: “Kadına şiddet gibi, sosyal, kültürel, biyolojik, felsefi, psikolojik, dini boyutları olan bir konunun sadece “cinsiyet eşitliği” gibi cinsiyet temelli tek bir perspektife hapsedilmesi nasıl mümkün olabiliyor?” (Gültekin ve Şahin, 2016: 8). Bu tür konuların feminist perspektifle ele alınması ve sadece toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında tartışılması, çalışmanın manipüle edilmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum da çalışmaya olan güveni sarsabilmektedir. Çünkü burada araştırmacının kendi değersel düşüncesine sıklıkla başvurusuyla, güvenilir sonuçların ortaya çıkmasını engellemektedir. Bu tür olaylara her araştırmacı kendi perspektifinden yaklaşacağından aynı sonuçlar ortaya çıkmayacaktır. Bu durumda belirlenen güvenilirlik ölçütleriyle örtüşmemektedir.

Feminist bir perspektifle ele alınan bu çalışma, şiddeti, erkeğin kadına uyguladığı bir güç olarak tanımlamaktadır. Ekonomik, duygusal, fiziksel ve cinsel tüm durumlar şiddet olarak ele alınmakta ve bu şiddeti uygulayanın da erkek olduğu belirtilmektedir (Lordoğlu, 2018: 199). Şiddet ya da birçok konuda önkabullerle hareket eden çalışmalar, olayları manipüle edebilmektedirler (Gültekin ve Şahin, 2016: 121).

Bir apartmana ya da mahalleye yeni taşınan bir bekâr kadının, mahallelilerin bu kişiyi merak edip sorması durumunun manipüle edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kadınların mahallenin baskılarından kurtulmak için geliştirdikleri taktikler şöyle aktarılmaktadır:

“...bekâr kadınların da çevrelerindeki meraklı bakışları, muğlaklığın ya da damgalanmanın tedirgin ediciliğinden kurtarmak için “namussuz”, “ne olduğu belirsiz”, “aile değerlerini tehdit eden” kadınlar olmadıklarını ifade edici taktikler geliştirdikleri görülür: taşınırken yanlarında akrabalarının, yakınlarının olmasından, ebeveynlerin bekar kızlarını ilk fırsatta komşularına tanıtmalarına kadar uzayan bir dizi davranış” (Lordoğlu, 2018: 83).

Yazar, mahallelilerin bu merakını Goffman’dan etkilenererek, “damga” olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda bekâr kadınların, çevrelerindeki muğlaklı bakışları ya

da damgalı bakışlarının tedirgin ediciliğinden kendilerini kurtarmak için “namussuz”, “ne olduğu belli olmayan” kadınlar olmadığını göstermek için farkı taktikler geliştirdiğinden bahsedilmektedir. Fakat çalışmanın tamamına baktığımızda erkeklerin ya da mahalle halkının belirtilen sıfatları kullandıkları görülmemektedir. Olmamış, söylenilmemiş sözleri söylenmiş gibi aktarma durumu söz konusudur. Bu tür manipölasyonların bilimsel çalışmalar adı altında sunulması bilime ya da yönetime olan güveni sarsmaktadır.

Yukarıda ifade edilen sıfatları kullanmayan mahalle fertleri, mahallenin kültürel yapısına uymayan bazı davranışlara karşı tepkileri olmuştur. Bu tepkiler kadının bekâr olmasına değil, kadının sergilemiş olduğu birtakım davranışlardan kaynaklanmaktadır. Bekâr olan kadın ve erkeğin birliktelik yaşaması (cinsel birliktelik) toplum tarafından hoş karşılanmadığı daha önce Konda Araştırma Merkezi (KAM) tarafından yapılan bilimsel çalışmalarda da görülmüştür (Konda Araştırma ve Danışmanlık, 2012: 14). KAM tarafından yürütülen çalışmada toplumun var olan dinsel ve kültürel değerlere uygun davrandığı görülmüştür. Farklı erkek arkadaşların eve gelmesi, geç saatlere kadar alkol kullanımı vb. davranışlar kadınlarla yapılan görüşmelerde belirtilmektedir. Bu tür davranışlar haliyle toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Hatta geç saatlerde alkol alınması sonucu çevrenin rahatsız edilmesi olası bir durumdur. Bu durumu ataerkil zihniyetin kadını sınırlandırdığı ve bu sınırlandırmalara karşı birtakım taktikler geliştirerek aşmaya çalıştığı ifadeleri ideolojik tutumlar içermektedir. Devlet ve aile olmaksızın geliştirilen taktiklerle tüm zorlukların üstesinden gelme durumu özgürleşme olarak aktarılmıştır (Lordoğlu, 2018: 236).

Geçerlik; belirlenen ölçüm aracının belirlenen konuya uygun olması ve bu konuyu hatasız ya da en az hatayla ölçmesi anlamına gelmektedir (Şavran, 2009: 150). Kavramsal ve işlemsel kavramların birbirine benzerliğinin fazla olması, geçerliliğinin yüksek olması anlamına gelmektedir (Neuman, 2014: 281). Feminist çalışmalarda belirlenen kavramlar genelde konuyla benzerlik gösterir. Fakat çoğu zaman belirtilen kavramların ya da temaların dışında konular ele alınmaktadır. Mahalle, bekâr kadınlar gibi temaların işlendiği bu çalışmada sıklıkla ataerkillikten bahsedilmektedir. Kadınlardan kaynaklanan sıkıntılardan dolayı sebep olunan zorluklar aktarılmamıştır. Kadının yalnız yaşamak istemesi, alkol almaları, geç saatlere kadar evlilik dışı birliktelikler yaşamaları gibi hareketleri karşısında mahalleden aldıkları tepkiler; özgürlüğün engellenmesi, erkeğin şiddeti olarak ele alınmıştır (Lordoğlu, 2018: 236).

Ölçümün konuya uygun olmaması, kişinin bazı kavram ve temaları kendi değerleri doğrultusunda gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu durum da geçerlilik anlamında sıkıntılara sebebiyet vermektedir.

Nitel araştırmalarda da nicel araştırmalarda olduğu gibi güvenirlik ve geçerlik önemli unsurlardır. Nitel araştırmayla yapılan çalışmalar güvenirlik ve geçerlik idealarını taşımaktadır. Öncelikle bir araştırmanın geçerli sayılabilmesi için araştırmacının gerçeklik iddialarının akla uygun olması gerekmektedir. Akla yatkınlık, yapılan çalışmayla ilgili verilerin ve ifadelerin dışlayıcı olmaması anlamına gelmektedir (Neuman, 2014: 277). Yani geçerlik; araştırmacının gerçekten ölçmek istediği şeyi ölçmesi anlamına gelmektedir (Şavran, 2009: 150). Böyle bir durumda geçerlik mümkün bir durumdur. Zaten geçerlik sadece sayılarla mümkün olan bir durum değildir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ilkesi, doğruluğa tekabül etmektedir. Araştırmanın yanlış ya da çarpıtılmış olmamasıyla ilişkilidir (Neuman, 2014: 288). Araştırmada ortaya çıkan sonuçlar çarpıtılmadan aktarılmalıdır. Böyle bir durumda nitel araştırmalarda geçerlilik mümkün bir durum olur. Çalışmada bekâr kadınlara yönelik “kirli”, “muğlak” ve “ahlaksız” gibi damgalamaların ifade edilmemesine rağmen, araştırmacının bunları çevrede yaşayan insanların söylediği ya da bunlara sebebiyet verdiği şeklinde aktarması (Lordoğlu, 2018: 233), olayların çarpıtıldığını göstermektedir. Dolayısıyla feminist perspektifle yapılan bu araştırmanın geçerliliği tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada araştırmacının betimlediği çoğu şeyin verilerin dışında olduğu görülmektedir. Araştırmacı gerçekten ölçmek istediği şeyin dışında bir yol izlediği için geçerlik anlamda problemler görünmektedir. Dolayısıyla geçerlilik nitel araştırmanın problemi değil, feminist yöntemin problemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4. GENELLEME SORUNU

Nitel araştırmalar, nicel araştırmalarda olduğu gibi evreni oldukça geniş temsil edebilecek örneklem seçmek amaçlanmamaktadır. Nitel araştırmalarda öznellik ve anlamlar ön plandadır (Ertugay, 2019: 64). Bu sebeple sınırlı sayıda görüşmeciler üzerinden veri elde edilmeye çalışılmaktadır.

Nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmalar genelde olayları anlamaya çalışmaktadır. Araştırılan konuyu anlamaya çalışıp, gün yüzüne çıkarmak temel amaçtır. Bu tür araştırmalar nicel araştırmaya oranla daha sınırlı örneklemelerden oluşmaktadır. Detaylara fazla yer verilir ve evrene yönelik genellemeler yapmak amaçlar arasında yer almaz (Aslan, vd., 2019: 642).

Bu çalışmada da gerçekleştirilen çalışmanın diğer başka kadınları temsil ideasının taşımadığı belirtilmiştir (Lordoğlu, 2018: 35). Bu çalışmada 28 bekâr kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yapılmak istenen, yazarın hem kendi gözlemlerinden hem de görüşülen kişilerin gözlemlerinden yola çıkarak, mekâna bağlı olarak bu kadınların ortak ve farklı yönlerini ortaya çıkarmaktır.

Nitel araştırmalar, örneklem büyüklüğü açısından nicel araştırmalara kıyasla daha küçük örneklemelerle çalışmaktadır. Bu durum araştırmaların genellenebilirlik özelliklerine yansımaktadır (Arı, vd., 2009: 120). Nicel araştırmalar büyük örneklemeler üzerinden çalıştığı için bulgular doğrultusunda genellemeler yapabilmektedir. Nitel araştırmalar ise daha küçük örneklemeler üzerinden çalıştığı için genellemeler yapamamaktadır.

Bu iki karşılaştırma, nitel ve nicel araştırmanın genel karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Burada birinin diğerine olan üstünlüğü söz konusu değildir. Yapılması gereken, her bir yöntemin kendi paradigmaları içerisinde anlamaya çalışmaktır. Böyle yapılarak, farklı zihinsel ufuklar görülebilir (Dikeçligil, 2002: 97). Bunun yanında feminist bir perspektifle nitel araştırmaya yönelen araştırmacıların yapmış olduğu araştırmalar yeni tartışmaların oluşmasına sebebiyet vermektedirler.

Kadınlarla yapılacak olan çalışmalarda araştırmacının kadın olması gerektiği ve nitel araştırma yöntemiyle çalışılması gerektiği anlatımlar; nesnellik, geçerlilik, güvenilirlik, genelleme gibi problemleri doğurmaktadır. Özellikle verilerin sunumu aşamasında, araştırmacının sahip olduğu ideolojik unsurlar araştırmaya yansıtılmamalıdır. Araştırmacı belirli değerleri yansıtabilir ki sosyal araştırmalarda tamamen değerden arınık olmak güç olarak görülmektedir. Fakat aşırı bir öznelliğin benimsenmesiyle aşırı değerlerin araştırmaya dâhil edilmesi ve ideolojik amaçların benimsenmesi, bilimsel çalışmalarda bahsettiğimiz sıkıntıların meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Yapılan bu çalışmalarda da bahsedilen bu ideolojik tutumların sergilendiği görülmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN ULAŞTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARLA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Araştırma esnasında farklı bölgelerde yaşayan bekâr kadınların kendi yaşamlarını, mekânsal olarak genelde ailelerini merkeze alarak belirledikleri saptanmıştır. Bekâr olarak aileleriyle birlikte yaşayan ya da yakın çevresinde yaşayan kadınlar, ya bir geçim stratejisi, ya bir mecburiyet sonucu ya da ataerkil kültürün bir sonucu olarak karşımıza çıktığı belirtilmiştir (Lordoğlu, 2018: 231). Bu durum daha çok Sarıyer ve Bağcılar'da karşımıza çıkmaktadır.

Bekâr olarak yalnız başına yaşamayı bir zorunluluk değil de tercih olarak benimseyen kadınların ağırlıklı olarak Kadıköy'de yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu mekânsal tercihlerin başında yine aileye yakın oturmak önemli bir etkendi. Çünkü belli sürelerde çocuklarının bakımı için desteğe ihtiyaç duyulmaktadır (Lordoğlu, 2018: 232). Tanıdık ve arkadaşlara yakın oturma tercihinde bir diğer önemli etken de güvensiz hallerle baş etme yöntemi idi (Lordoğlu, 2018: 232).

Türkiye'de sosyal politikaların aileye yönelik bir takım yardımları bulunmaktadır, fakat bekâr kadınların (evlenmemiş ya da dul kadın) aile kavramı çerçevesinde değerlendirilmemesi, bu kategorideki kadınların zorluklar çektikleri görülmektedir (Lordoğlu, 2018: 232-233). Dolayısıyla kadınların yalnız başına yaşamada mekânsal olarak tanıdıkların yanında bir yer tercih etmesinin altında böyle etkenler de bulunmaktadır. Devlet tarafından görülmeyen bu kategorideki kadınların çevrede çok farklı bir şekilde görüldükleri belirtilmektedir. Bekârlığın kirli ve muğlak çağrışımları, kadınların ahlaksız olarak damgalanmasına sebebiyet verdiği ifade edilmektedir (Lordoğlu, 2018: 233). Böylece bekâr kadınların bu durumdan kaçınmak için de tanıdıklarına yakın bir yerde oturma isteği anlaşılmaktadır.

Fakat görüşülen hiçbir kadının, mahallelilerin bize karşı bu tür sıfatları kullandığı konuşmaları görülmemiştir. Çevre tarafından bu tür sıfatlara maruz kalındığına dair hiçbir referans olmamasına rağmen, bu tür sıfatların aktarılması yanlış bir tutumdur. Aksine, mahalle bazı durumlarda kadınlar için güvenlik alanları olmuştur. Yabancıların her mahalleye girememesi, mahallenin bakışı bazı durumlarda güvenli ortamlar da yaratabilmektedir.

Bekâr kadınların erkek şiddetinden kaynaklı yaşadıkları güvenlik korkusuyla, kentteki yaşamlarını zamansal ve mekânsal olarak sınırlandırdıkları belirtilmektedir

(Lordoğlu, 2018: 234-235). Giyimde ve eve gelme saatlerinde sınırlandırmalar görülmektedir. Tüm bu uygulamalar erkekler tarafından cinsel taciz ya da cinsel saldırıya uğrama korkusunun sonucu olarak yapıldığı aktarılmaktadır (Lordoğlu, 2018: 235).

Günümüzde tacize uğrama sadece kadına yönelik bir durum değildir. Özellikle kentteki yaşamın kozmopolitik yapısından dolayı insanlar bin bir türlü olayla karşı karşıya kalabilmektedir. Dolayısıyla giyim ve ev seçimi gibi durumlar sadece kadına has özellikler değildir. Erkekler de bu tür kriterleri belirlemede seçici davranmaktadırlar.

Farklı çalışmalara baktığımızda erkeklerin de tacize maruz kaldığı görülmektedir. Kadınlar tarafından tacize maruz kalan erkeklerin de olması (Kudat, 2006: 23), taciz ya da şiddete maruz kalma durumlarının sadece tek cinse ait olmadığını göstermektedir. Bu sebeple yaşanan toplumsal olguların toplumsal cinsiyet ya da ataerkillikle açıklama girişimleri, nesnellikten ziyade öznel yargılarla değerlendirmeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla Gültekin ve Şahin'in (2016: 8) ifade ettiği gibi kadına şiddet gibi çok boyutlu olan bir konunun sadece "cinsiyet eşitliği" gibi cinsiyet bazlı feminist bir perspektifle ele alınması, olayların objektif olarak sunulmasına engel teşkil etmektedir. Çünkü günümüzde kadınlar da erkekler de tacize uğrayabilmektedir.

Bir başka çalışmaya bakıldığında yine görülmektedir ki erkeklerin eşlerinden ya da başka tür cinslerden şiddet gördüğü ve bunların tarih boyunca saklanıldığı bilinen bir gerçekliktir (Kudat, 2007: 27). Bu duruma maruz kalan bazı erkeklerin de mekânsal olarak yaşam tercihlerinde bazı kriterleri belirledikleri düşünülmektedir. Hiç kimsenin şiddete uğraması kabul edilebilir bir olay değildir.

İstanbul'da bekâr kadın olmak çalışması dışında yapılan diğer araştırmalara bakıldığında, şiddete maruz kalan kesimin sadece kadınlar değil erkeklerin de maruz kaldığı görülmektedir (Kudat, 2007: 24-25). Ayrıca İstanbul'da görüşülen kadınlardan mekânsal tercihlerinde en önemli etken; iş yerine yakınlık ve ekonomik olarak daha uygun yerler diye cevap verdikleri görülmektedir (Lordoğlu, 2018: 175-177). Fakat çalışmada bunlara yer verilmekle beraber, yoğun olarak çevrenin bakışından ve erkeklerden korunmak için daha uygun yerler denilmesi, feminist perspektifle verilerin değerlendirilmesi (Lordoğlu, 2018: 134), objektif tutumların sergilenmediği anlamına gelmekte ve aşırı bir öznelliğin ön planda olduğu görülmektedir.

2. CANINA TAK EDEN KADINLAR

Bu çalışma, Sibel Hürtaş tarafından kocası ya da sevgilisini öldürme suçundan hüküm giymiş 30 kadınla gerçekleştirilmiştir. Araştırma; Ankara Sincan Cezaevi, Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi, Eskişehir Çifteler Kadın Cezaevi, Adana Karataş Kadın Cezaevi ve Denizli Bozkurt Açık Kadın Cezaevlerinde gerçekleştirilmiştir (Hürtaş, 2018: 13-14).

Araştırma, nitel bir araştırma olup yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada kadınların suçlarından çok geçmiş hayatlarına odaklanıldığı görülmekte (Hürtaş, 2018: 14) ve cinsel şiddet temalarının ön planda olduğu belirtilmektedir. Bu cinsel şiddetin sadece kadınlara yönelik olmadığı erkek çocuklarına yönelik olduğu da aktarılmıştır (Hürtaş, 2018: 15-16). Bu sebeple çalışmada kadınlarla birlikte çocuklara da yer verilmiştir.

Bu çalışmada kadınların deneyimleri merkez alınmıştır. Yapılan çalışmada sıklıkla erkek şiddetinden bahsedilmiş ve suçu işleyen kadınların genelde pişman olmadıkları aktarılmıştır (Hürtaş, 2018: 20). Görüşülen kadınların genelinin mağdur kimliği (şiddet, sapkınlık, yoksulluk, çocuklarına yönelik eziyet) yaşadığı aktarılmaktadır. Bu durumdan kurtulmak için de kadınların, kocalarını ya da sevgililerini öldürmekle ortak sonuçlar sergiledikleri aktarılmıştır.

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmacı bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi ve yüz yüze görüşme tekniğini kullanmıştır. Toplamda 30 kadınla yüz yüze görüşme sağlanmıştır. Görüşülen bu kadınların her biri kocalarını ya da sevgililerini öldürme suçuyla hüküm giymiştir (Hürtaş, 2018: 14). Nitel bir çalışmayla cinayetten hüküm giymiş kadınların deneyimlerinin aktarılması amaçlanmaktadır.

Çalışma; Ankara Sincan Cezaevi, Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi, Eskişehir Çifteler Kadın Cezaevi, Adana Karataş Kadın Cezaevi ve Denizli Bozkurt Açık Kadın Cezaevi ile sınırlı tutulmuştur. Yapılan görüşmeler bir odada ve idari sorumluluk taşıyan kimselerin olmamasıyla, kadınlarla yalnız bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Hürtaş, 2018: 13-14). Buradaki amaç; kadınların kendilerini bir baskı altında hissetmeden, özgürce kendilerini ifade etmelerini sağlamaktır.

2.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU

Cinayet suçundan hüküm giyen kadınların deneyimlerinin aktarılması amaçlanan bu çalışmada yazar, hem kendi görüşlerini hem de görüşülen kadınların tecrübelerini öznel bir tutumla aktarmıştır. Feminist bir perspektifle ele alınan bu çalışma; şiddet, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet temaları etrafında incelenmiştir (Hürtaş, 2018: 25-26).

Kadınlara özgü duran bu çalışmada yazar, kadınların kocalarını ya da sevgililerini neden öldürdüklerinden ziyade, sanık sandalyesinde neden sessiz durduklarına odaklanmaktadır (Hürtaş, 2018: 9). Sanık sandalyesinde duran hükümlü kadınlar cinayetten önce cinsel şiddete uğramışlardır. Kadınlar yaşamış oldukları bu sıkıntılardan dolayı utanmışlardır. Ayrıca suç işleyen kadınların aileleri ve mahkemede bulunan diğer çevre insanlardan çekinmelerinden dolayı mahkemede sessiz kaldıkları aktarılmaktadır (Hürtaş, 2018: 15).

Tüm bu görüşmeler sonucunda yazar kurgusal karakterlere de yer vermiş ve kitap hikâye formatında aktarılmıştır. Bu tür sebeplerden dolayı kitapta yer verilmeyen başka suçlu kadınların da olduğu görülmektedir. Bu kadınların suçlarının kendilerinden kaynaklandığı, kıskançlık, öfke gibi sebeplerin de olduğu aktarılmaktadır (Hürtaş, 2018: 25). Fakat yazarın, koca şiddeti, toplumsal cinsiyet gibi temalara odaklanmasından dolayı, bu örnekleri kitaba dâhil etmediği görülmektedir. Dolayısıyla nesnel bir çalışmadan ziyade, yazar öznel tutumları yoğun bir şekilde benimsediği anlaşılmaktadır.

Kadınların daha doğduğu andan itibaren baskı ve şiddete gözlerini açtığı aktaran araştırmada (Hürtaş, 2018: 25), nesnel bir tutum sergilemekten uzak olduğu anlaşılmaktadır. Şiddet, baskı, zorlama gibi birçok konuda önkabullerle hareket eden çalışmalar, olayları manipüle edebilmektedirler (Gültekin ve Şahin, 2016: 121). Görüşülen kadınların hap aldıktan sonraki halleri şu şekilde aktarılmaktadır:

“...Mehdi’nin yorganları arasına sakladığı haplardan birini yanına getirmişti. Kırıp yarısını Sakine’ye içirdi, diğer yarısını da kendi içti... birden ruh halleri değişti, matem havasından çıkıp çocuklar gibi şen oldular. Giyinip, süsleniyorlar; ruj sürüp birbirlerinin saçlarını topluyorlar, ne kaynanalarının seslenmelerine yanıt veriyorlar ne de çocuklarının ağlamalarını duyuyorlardı. Sakine, giyindiği yerde eline aldığı saç fırçayla şarkılar tıttırıyor, Pembe kalçasına sardığı tülbentle göbek atıyor, iki kadın tüm dünyayı boşvermişçesine eğleniyor, neşelerinin kaynağını ise bilmiyorlardı. ... Gülten kaynana içeride iki gelinin süslü hallerini görünce ne yapacağını şaşırdı. Gülten

kaynana, avluya çıkıp Sakine'nin oğluna donsuz bahçeye çıktı diye bir şamar patlatınca genç kadın neye uğradığını şaşırıldı. ...kaynanasıyla dövüşe koyulan kadın, Pembe'nin yardımıyla iri yarı kadını evinin içine soktu. ...Pembe'nin yere yığıp, ellerini tuttuğu kaynanasının üzerine kapının arkasında duran keserle saldırdı. ...yaşlı kadının sesi kesilinceye dek sürdü bu hırpalama” (Hürtaş, 2018:107-108).

Kadınların uyuşturucu hap almaları sonucu cinayetleri işledikleri açıkça görülmektedir. Fakat hap alma sonucu cinayetin işlendiği göz ardı edilmiştir. Yazar, suç işleyen kadının doğuştan şiddet ortamından yetiştiğinden bahsetmektedir (Hürtaş, 2018: 25). Uyuşturucunun sebep olduğu olumsuz davranışlardan bahsedilmemektedir. Kadının doğuştan şiddet ortamında yetiştiği ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Yazar, cinayete sebebiyet veren uyuşturucu maddeye odaklanması yerine cinayeti işleyen kadınların sesini duyuramadığından yakınmaktadır.

Araştırmacının bu çalışmada benimsediği perspektifleri aktarmaya çalıştığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Çünkü yazar, bir kadının cinayet işlemekten önce kendisinin uyuşturucu hap aldığını aktarmasına (Hürtaş, 2018: 107) rağmen, cinayetin sebebi olarak hap aktarılmamıştır. Haptan ziyade, kadının görmüş olduğu şiddet vb. durumlara odaklanılmıştır. Fakat cinayete sebep olan durum, uyuşturucu alma ve uyuşturucunun sebep olduğu bilinçsizlik durumudur. Bu durum cinayet sebepleri arasında aktarılmamıştır.

Kadın suçlularla ilgili başka çalışmalara baktığımızda temel sebeplerin sadece şiddet olmadığı görülmektedir. Saruç'un (2013: VI) cinayetten hüküm giymiş kadınlarla ilgili çalışmasına bakıldığında, kadın suçluluğunun birden fazla değişkenlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Aile çevresi, kadının yaşadığı tecrübeler, çocukluk dönemleri, içinde yaşamış olduğu kültür, madde bağımlılığı, yoksulluk gibi unsurlar kadın suçluluğu bakımından belirleyici sebepler olarak görülmektedir.

Şiddetin nedenleri arasında bireysel ve toplumsal etkenler bulunmaktadır. TBMM'nin 2007 tarihinde yapmış olduğu şiddet araştırmasına bakıldığında birçok toplumsal etkenlerle karşılaşmıştır. TBMM'nin yapmış olduğu şiddet araştırmasının sebepleri şu şekilde sıralanmıştır:

“Ekonomik durumun kötüleşmesi, sigara, alkol ve madde kullanımı, baba ve annenin gelir getiren işinin olmaması (yoksulluk), kumar oynama, TV seyretme (bazı tür şiddetler için 4 saatten fazla seyretme)” (TBMM, 2007: 112).

TBMM'nin yapmış olduğu şiddet araştırmasında alkol ve madde bağımlılığı, yoksulluk gibi etkenler şiddetin temel sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır (TBMM, 2007: 113). Kadına yönelik şiddeti azaltabilmek ya da tamamen ortadan kaldıracabilmek için bu etkenlerin ortadan kaldırılması önem arz etmektedir.

Yine farklı çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin farklı kesimlerinde kadınlarla yapılmış nitel görüşmeler sonucu ekonomik sıkıntıların şiddeti doğurduğu görülmüştür (Oluk, 2019: 278). Yoksulluğun bireylerde meydana getirmiş olduğu stres sonucu şiddetin meydana geldiği, görüşülen kadınlar tarafından aktarılmıştır. Dolayısıyla alkol, yoksulluk ve zararlı bağımlılıkların şiddete sebebiyet verdiği ve şiddeti ortadan kaldırmak için bunlarla ciddi anlamda baş edilmesi gerekmektedir.

Yaşlı bir kadının iki elti tarafından vahşice öldürülmesine odaklanmayıp, aksine cinayeti işleyen kadının mahkemede sessizliğine odaklanan ve romantik bir dille cinayet işleyen kadının yaşamış olduğu travmatik durumlara odaklanan yazar (Hürtaş, 2018: 108-117), hükümlü kadının sesini duyuramamasından yakınmaktadır. Bu da feminist bir perspektifle ele alınan çalışmanın nesnellikten çok uzak olduğunu göstermektedir.

Bilimsel araştırmalarda verileri toplamak ve bu verileri analiz etmede objektif olmak önemli bir unsurdur. Burada önemli olan insanlara bilgi vermek, eğitmek değil, objektif olarak bilgi toplamaktır (Gültekin ve Şahin, 2018: 105). Araştırmacıların kendi öznel değerlerini, ideolojilerini yoğun ve istekli bir şekilde araştırmaya dâhil etme arzuları, bilimsel çalışmalarda nesnelliğe gölge düşürmektedir.

2.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİK SORUNU

Farklı kişiliklere sahip ve ortak suçtan hüküm giymiş 30 kadınla görüşülen bu çalışmada, kadınların mahkemelerde sessiz kalma tavırları anlaşılmaya çalışılmıştır (Hürtaş, 2018: 9). Kadınların işlemiş olduğu suçlardan sonra sessiz kalmalarının sebebi bazı iğrenç olaylara maruz kalmaları (eşi tarafından fuhuşa zorlanmak), bu iğrenç yaşantıyı anlatmaktan utanç duydukları, aile ve mahkemede bulunan diğer çevre insanlardan çekinmesinden dolayı sessiz kaldıkları görülmektedir (Hürtaş, 2018: 15). Çalışma, cinayet öncesi yaşanmış olan zor ve kötü olayları aktarma açısından önem arz etmektedir.

30 kadınla yüz yüze tekniği kullanarak gerçekleştirilen bu çalışma, yaşanan sıkıntıların görünür kılınması açısından önemli bir unsurdur. Fakat çalışmada bazı

cinayetlere tetikleyici unsur koca ya da sevgili olmamasına rağmen (Hürtaş, 2018: 109), araştırmacının bunları göz ardı edip suçu tetikleyici unsur olarak kocaya (erkeğe) yoğunlaşması, çalışmanın öneminin gölgelenmesine sebep olmaktadır.

Cinayet işleyen kadınlara baktığımızda, görülmektedir ki aralarında yanlışlıkla adam öldürenler de bulunmaktadır (Hürtaş, 2018: 18). Bunun yanında hap alıp farklı bir kafaya bürünen eltilerin de üç cinayet işledikleri görülmektedir. Bu cinayetler arasında daha önce hiçbir şiddet uygulamayan, gelinlerine son derece iyi davranan kayınbabası da bulunmaktadır (Hürtaş, 2018: 109). Bu tür vakaların da çalışma içerisinde bulunması ve aynı zamanda başka cinayet işleyen kadınların da pişman olmamalarından (Hürtaş, 2018: 20) dolayı, ortak suçları paylaşmalarına rağmen aynı sonuçlara ulaşılması mümkün görünmemektedir. Bu durum farklı deneyimlerin ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Fakat aynı zamanda bu değişkenlerin nitel araştırmaların güvenilirliği açısından tartışma konusu olabilmektedir.

Bilimsel çalışmalarda geçerlilik önemli bir unsurdur. Kısaca geçerlilik doğruluk anlamına da gelmektedir. Nitel araştırmacılar tek bir doğru fikrine karşı çıkmakta ve bunun yerine otantiklikle ilgilenmektedirler (Neuman, 2014: 286). Yani toplumsal yaşamın, onu her gün yaşayan birinin perspektifinden dürüst ve adil bir şekilde sunması anlamına gelmektedir. Araştırmacı araştırılan olayların ayrıntılarını başkalarına dengeli bir şekilde aktarması sonucu nitel araştırmalarda geçerlilik mümkün bir durum haline gelmektedir.

Cinayetten hüküm giymiş kadınlarla ilgili çalışmaya bakıldığında, genel itibarıyla feminist bir perspektifin hâkim olduğu görülmektedir. Cinayeti tetikleyen unsurların genelde erkek şiddeti ve ataerkil yapının hâkimliğinden kaynaklandığı aktarılmaktadır (Hürtaş, 2018: 14-19). Çalışmada cinayeti işleyen kadınların genelde eğitimsiz olduğu, yoksul bir hayat yaşadıkları vb. diğer özellikler aktarılmasına rağmen, cinayete sebep olan ana unsurun erkek olduğu, ataerkil bir yapıdan kaynaklandığı şeklindeki yoğunlaşmalar, araştırmacının verileri dengeli bir şekilde aktarmadığını göstermektedir. Bu sebeple araştırmanın tüm unsurlarıyla aktarılmaması doğruluk anlamında eleştirilmekte ve geçerlilik anlamda şüphelere sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla sadece nicel araştırmanın geçerlilik tanımlamasına (Neuman, 2014: 281-282) değil, nitel araştırmanın da geçerlilik tanımlarıyla (Neuman, 2014: 286) uyuşmayan bir aktarma sergilenmektedir.

2.4. GENELLEME SORUNU

Bilimsel araştırmalarda genelleme evren ve örneklemle ilintilidir. Araştırmalarda kullanılan ölçüm dhiline genellemelere başvurulmaktadır. Nitel araştırmalar örneklem büyüklüğü bakımından nicel araştırmalara kıyasla daha sınırlıdır. Bu durum araştırmaların genellenebilirlik özelliklerine yansımaktadır (Arı, vd., 2009: 120). Nicel araştırmalar büyük örneklemler üzerinden çalıştığı için bulgular doğrultusunda genellemeler yapabilmektedir. Nitel araştırmalara nicel araştırmalara oranla daha küçük örneklemlerle çalıştığı için, çalışmada genellemelere başvurmamaktadır.

Canına Tak Eden çalışmada, toplamda 30 hükümlü kadınla örneklem sınırlı tutulmuştur (Hürtaş, 2018: 14). Her birinin farklı özelliklere sahip olduğu hükümlülerden ulaşılan sonuçları genellemek olanaksız görülmektedir. Dolayısıyla genellemeden ziyade amaç, bunların yaşamış olduğu deneyimleri ortaya koymaktır. Hem sınırlı sayıda görüşme gerçekleştirmek hem de her birinin farklı deneyimlere sahip olmasından dolayı genelleme yapılamaz. Önceden hazırlanmış bir takım soru dizinin olmaması, farklı çalışmalarda yapılacak görüşmelerde de farklı sonuçlarla karşılaşmak olağan bir durum görünmektedir.

2.5. ARAşTIRMANIN ULAşTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAşTIRMALARLA KARşILAşTIRMALI ANALİZİ

Yapılan bu araştırmada araştırmanın ulaştığı tüm sonuçlar kitabın başında sunulup, akabinde yapılan görüşmeler aktarılmıştır. Cinayet işleme suçundan hüküm giymiş 30 kadınla yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu cinayetler kadınların kocalarını ya da sevgililerini öldürmeye yönelik suçlardır. Çalışmada cinayetlerin sebeplerinin aksine, mahkeme salonlarında kadınların sessiz durmasının nedenlerine odaklanan ve bu sessizliğin neden olduğu etkenler aktarılma gayreti gütmektedir (Hürtaş, 2018: 14).

Hikye formatında kitaba aktarılan bu verilerden yola çıkılarak bazı kurgusal yan karakterlere de yer verilmiştir (Hürtaş, 2018: 25). Kurgusal karakterlerin yazarın kendi sahip olduğu perspektif dhiline oluşturduğu anlaşılmaktadır. Yazar, hem şiddet gören kadınların hem de kıskançlık ve öfke sonucu cinayet işleyen kadınların olduğunu saptadığı (Hürtaş, 2018: 25), fakat öfke ve kıskançlık sonucu suç işleyen kadınları çalışmaya dâhil etmediği görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde kadınların cinayet işlemelerinde en büyük etken, maruz kaldıkları şiddet olduğu aktarılmıştır (Hürtaş, 2018: 14). Yoksulluk, kıskançlık vb. etkenler de dile getirilmiş, fakat bunların aksine şiddetin daha büyük bir etken olduğu aktarılmıştır. Karısını başka adamlarla cinsel birlikteliklere zorlayan erkeklerin varlığı da araştırmada ulaşılan bir sonuçtur. Karısını fuhuşa zorlamak farklı araştırmalarda da karşımıza çıkmaktadır (Saruç, 2013: 98). Bu durumun vermiş olduğu utanç hissiyatından dolayı, mahkemede herkesin karşısında dile getirilememiş ve suçu işleyeninin sessiz kalmasına sebep olduğu saptanmıştır (Hürtaş, 2018: 15).

Toplumda bazı kalıplaşmış yargılar bulunmaktadır. “Gelinlikle giden kefenle gelir” gibi düşünceler bazı toplumlarda yaşam felsefesi haline gelmiştir. Bu durum bazı ön görülemeyen sıkıntılara sebebiyet vermektedir. Evlilik esnasında ciddi anlamda anlaşılamayan çiftlerin ayrılması ikisi için de olumlu sonuçlar doğurabilir. Fakat bu tür yerleşmiş kalıplardan dolayı bazı ayrılmalar mümkün olmamakta ve gerçekten de kefenlere sebebiyet olabilmektedir (Hürtaş, 2018: 18-19). Dolayısıyla yüz yüze görüşülen bu kadınların deneyimlerinin aktarılması, bazı kalıplaşmış kültürlerin değiştirilmesi açısından önemli görülmektedir. Çünkü bazı yerleşmiş düşüncelerin değişen toplumsal yaşamlara ayak uydurması, ön görülemeyen sıkıntılara sebebiyet verebilmektedir.

Bu çalışma bazı toplumsal sıkıntıları görünür kılması açısından önem arz etmektedir. Fakat metodolojik anlamda nitel araştırmayla yapılan ve feminist bir perspektifle ele alınan bu çalışmanın, araştırmacının kendi öznelliklerini ve perspektifini yoğun olarak çalışmaya yansıtmasından dolayı eleştiriye tabi tutulmaktadır.

Cinayette genel olarak erkek şiddetine yoğunlaşan ve uyuşturucu hap alma sonucu cinayet işleyen (Hürtaş, 2018: 107-108), yanlışlıkla eşini öldüren (Hürtaş, 2018: 18), bir anlık kıskançlık ve öfkeyle cinayete başvuran kadınlar göz ardı edilip, genel olarak erkek şiddetine odaklanmak ve olayı bu çerçevede sunmak objektifliği gölgelemektedir. Feminist perspektifle yürütülen bu çalışmanın yoğun olarak öznelliğe başvurduğu anlaşılmaktadır.

Feminist teoriler kadınların işlemiş oldukları suçları toplumsal cinsiyet bağlamında incelemeye çalışmaktadırlar (Saruç, 2013: 26). Feminist araştırmacıların toplumsal cinsiyet bağlamında ele aldıkları konularda genelde ataerkillik, erkek şiddeti, eşitsizlik gibi temalar ön plana çıkmaktadır (Oluk, 2019: 67).

Kadınlar yüksek oranda şiddete maruz kalmakta gibi ön kabullerle bir çalışmaya başlanıldığında, elde edilen verilerin de belirlenen ön kabullerle sunulması kaçınılmaz olmaktadır (Gültekin ve Şahin, 2016: 121). Yazar, cinayeti tetikleyen farklı etkenlerden söz etmesine rağmen, genel olarak ataerkillik temasına yoğunlaşmaktadır ve verileri de bu çerçevede yorumladığı görülmektedir. Bu çerçevede ön kabulleri destekleyen veriler güven verirken, desteklemeyen veriler ise göz ardı edilmiştir.

Türkiye’de kadın hükümlülerle yapılan başka çalışmalara bakıldığında, şiddet görmenin yanında, küçük yaşta evlendirme, yoksulluk, eğitim düzeyi, madde bağımlılığı gibi birçok faktör cinayet olgusunda önemli bir faktördür (Saruç, 2013: 90-99). Bu sebeple, bu tür çok faktörlü bir olguyu sadece şiddet ve ataerkillikle açıklamak mümkün görünmemektedir. Keza 2007 yılında TBMM şiddet araştırma komitesinin yapmış olduğu çalışmada da benzer sonuçlarla karşılaşmıştır. “Gençler arasında sigara kullanımı, içki içme ve madde kullanımı vardır. Bu maddelerin kullanımı gençlerin yaşamlarında pek çok sağlık sorunu ile karşılaşmalarına neden olduğu gibi, şiddet davranışlarında da önemli bir etken olarak bulunmuştur” (TBMM, 2007: 116).

Hacettepe Üniversitesi’nin 2009 yılında yapmış olduğu “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet” araştırmasına bakıldığında, eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte aile içi şiddetin azaldığı görülmektedir (Hacettepe Üniversitesi, 2009: 43-54). Dolayısıyla aile içi şiddetin fazla olduğu yapılarda eğitimsizliğin yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesinin düşük olması aile içi şiddetin temel sebeplerinden biri olduğu saptanmıştır.

Hükümlü kadınlarla ilgili farklı çalışmalarda, kadınların eğitim durumlarının oldukça düşük oldukları ya da hiç eğitim görmedikleri görülmüştür (Saruç, 2013: 80; Cansuvar, vd., 1997: 342). Aynı zamanda sigara, alkol ve uyuşturucu gibi madde bağımlıları olan kadınların suça karıştıkları saptanmıştır (Saruç, 2013: 99). Kadınların suça karışmadan önce maruz kaldıkları şiddet kadar diğer faktörlerin de bu durumda etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla şiddet araştırıldığında sadece toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusuna odaklanıp diğer etkenler göz ardı edilmemelidir.

3. NASIL KORUNABİLİRDİK?

Nitel araştırmayla yapılan bu çalışma Ural Nadir tarafından yürütülmüştür. Çalışma, şiddete uğrayan kadınları ve çocukları kapsamaktadır. 17 kadın ve 8 çocukla yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmamız kadınlar üzerine yapılmış

alışmalarla sınırlı olduğundan, kadınlarla yapılan görüşmeler ilgi odağımızı oluşturmaktadır. Bu sebeple çocuklarla ilgili paylaşımlar kapsamımız dışında kalmaktadır.

Aile içi şiddetin genelde ölçsüz mağdurları kadınlar ve çocuklardır (Nadir, 2017: 14). Dolayısıyla bu konu sadece bireysel ya da aile faktörleriyle ele alınamayacak, toplumsal olarak ele alınabilecek bir problem olarak ifade edilmektedir. Bu problem karşısında yazar, derinlemesine yapmış olduğu mülakatlarla kadınların maruz kaldığı şiddet durumunu anlamaya ve buna karşı çözümler bulmayı amaçlamaktadır (Nadir, 2017: 14).

Araştırma, nitel bir yöntemle ve yüz yüze derinlemesine görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir (Nadir, 2017: 13). Bu alışma diğer yapılan nitel çalışmalardan farklı olarak, feminist perspektiflerden faydalanmışsa da farklı perspektifler de benimsemiştir. Aile içi şiddet ekosistem yaklaşımıyla ele almıştır. (Nadir, 2017: 14-15). Ekosistem yaklaşım; bireyin yaşamış olduğu sosyal çevrenin (ekonomik, siyasi, kültürel) yaşantısında ve hareketlerinde önemli bir rolde olması demektir. Böylece araştırmacı, aile içi şiddetin anlaşılmasında tek bir faktör yerine birden fazla faktöre odaklanmak gerektiğine inanmaktadır (Nadir, 2017: 15). Bu süreçte pek çok değişkene odaklanarak olaylar anlaşılmaya çalışılmıştır.

şiddet mağduru olan kadın ve çocuklarla sınırlı tutulan bu çalışmada, derinlemesine görüşmelerle, araştırılan konunun tüm ayrıntılarıyla ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır (Nadir, 2017: 18-19). Araştırmanın tamamlanmasıyla birlikte araştırmacı, kadınlara ve çocuklara yönelik aile içi şiddetin azalması ya da sonlanması için geniş ölçekli önermelerde bulunmuştur. Kadınların deneyimlerinden yola çıkılarak bu çalışma gerçekleşmiş ve genelde şiddetin faktörü olarak ortak etkenler saptanmıştır. Bunlar; alkol bağımlılığı, eğitimsizlik, yoksulluk, erken evlilik gibi sebepler olduğu belirtilmektedir (Nadir, 2017: 183-184). Fakat yine de araştırma odağının toplumsal cinsiyet olduğu görülmektedir.

3.1. ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve yüz yüze derinlemesine görüşme tekniğine başvurulmuştur. Bu çerçevede 17 şiddet mağduru kadın ve şiddete uğramış ya da şiddete tanık olmuş 8 çocukla toplam 25 kişiyle görüşme

gerçekleştirilmiştir (Nadir, 2017: 13). Derinlemesine görüşmeyle şiddetin temel sebepleri ve etkileri anlaşılmak istenmiştir.

Nitel araştırmalarla yapılan çalışmalar genelde olayları açıklamaktan ziyade anlamaya çalışmaya yönelik özelliktedir. Dolayısıyla bu çalışmada da istatistiksel olarak şu kadar kadın ya da şu kadar çocuk şiddet görmektedir gibi açıklamalar amaçlanmamaktadır. Bundan ziyade, görülen şiddetin sebep ve etkileri saptanarak çözümler üretmek temel amaçtır (Nadir, 2017: 18). Bu amaçla araştırmacı nitel yöntemi tercih etmiştir.

Araştırma kapsamında 17 şiddet gören kadınla 2015 yılının Nisan ve Temmuz aylarında dört aylık süreç dâhilinde, yarı yapılandırılmış formlara başvurulmuş derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir (Nadir, 2017: 18). Bu teknikle araştırılan konu tüm boyutlarıyla anlaşılmak istenmiştir. Bu çalışmanın sınırlılığı, şiddet mağduru olma veya şiddet ortamında yetişmiş olmaktır (Nadir, 2017: 19).

3.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU

Bilimsel araştırmalarda araştırmacının kendi deneyim ve değerlerine yer vermesiyle öznellik karşımıza çıkmaktadır (Kuş, 2007: 22). Araştırmacı yapılan araştırmaya kendinde de bir şeyler katarak daha anlamlı sonuçlara varacağına inanmaktadır. Araştırmacının kendinde bir şeyler katması nicel yöntemlerde pek mümkün görünmeyen bir durumdur. Bu durum daha çok nitel araştırmalarda karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple pozitivistin nesnellik önermesine nispeten, yorumlayıcı yaklaşımın öznelliğe önem verdiği anlaşılmaktadır.

Araştırmacının araştırmaya kendinden bir şeyler katmasının yanı sıra, öznellik kavramıyla araştırılanın da önemli kılındığı vurgulanmaktadır. Birey ötesi bir kavramla “öznelliğin” kadını anlamlı kıldığına inanılmaktadır. Kadının öznel olmasıyla, kadının deneyim ve tecrübelerinin ortaya çıkması amaçlanmaktadır (Ecevit, 2011: 33-36). Dolayısıyla kadınların ya da kadınlara yönelik çalışmalarda nitel araştırmaya başvurulmasında “öznellik” önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Feminist kuramlar öznelliğe önem vermekte ve sıklıkla kadınların deneyimlerini merkeze almaktadırlar. Ayrıca feministler, erkek perspektifiyle yapılan çalışmaları yanıltıcı olarak kabul etmektedirler (İliç ve Yıldırım, 2018: 206). Bu sebeple araştırmalarda kullanılacak yöntemin kadının öznelliğine dayandırılması gerektiğine

inanmaktadırlar (İliç ve Yıldırım, 2018: 206). Bu yöntemle kadınların daha anlaşılır olacağına inanılmaktadır.

Feminist araştırmaların amacı, olguların neden-sonuç ilişkisini açıklamak değildir. Neden-sonuç açıklama gayelerinde olmadıkları için de nitel yönetime yönelmektedirler. Özellikle çalışmalarda, kadınların gündelik yaşam pratiklerini, deneyimlerini yani “öznelliklerini” anlamaya çalışmaktadırlar (Ülger, 2019: 41-42). Bunu yaparken de nitel araştırmanın özelliği olan derinlemesine görüşme, gözlem gibi tekniklere başvurulduğu görülmektedir. Nitel araştırma yöntemiyle kadının öznel deneyimleri ortaya çıkartma amaçlanmaktadır. Öznelliğin gerekliliği olarak olaylara nesnel olmak adına dışarıdan değil de içebakış bir yaklaşımla ele alınmasına inanılmaktadır (İliç ve Yıldırım, 2018: 208). Bu durumda da nesnelliğin göz ardı edildiği görülmektedir.

Bu çalışmada, ekosistem bir yaklaşım benimsendiği belirtilmektedir. Yani olayları tek bir değişkenle değil, birçok değişkenle (kültürel, eğitim, yoksulluk, madde bağımlılığı) anlamaya çalışıldığı aktarılmaktadır (Nadir, 2017: 15). Ailede erkeğin kadına yönelttiği şiddetin temel sebepleri arasında alkol, eğitimsizlik, ekonomik gibi nedenlerden bahsedilmesine rağmen, ağırlıklı olarak toplumsal cinsiyet eksenli temalarda yoğunlaşılması (Nadir, 2017: 57), araştırmada öznel değerlere yer verildiğini göstermektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2008 verilerine bakıldığında, eşlerin eğitim düzeylerinin düşük olması aile içinde şiddetin görülmesine sebep olmaktadır (TÜİK, 2008). TÜİK verilerine göre, kadın ve eşinin eğitim seviyeleri arttıkça aile içi şiddette bir azalma olduğu görülmektedir. Eğitim ve alkolün aile içi şiddete olan etkisi doğrudan hissedilmektedir. Aile yapılarını değiştirme yerine, madde bağımlılığını azaltma ve eğitim seviyesini yükseltme daha önemli olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eksenli ele alınan şiddet problemi, erkeğin ailesinden şiddeti öğrenip evliliğinde de kadına uyguladığı ifade edilmektedir (Nadir, 2017: 57-58). Fakat görüşülen kişilerin eğitim seviyesinin genelde düşük olmasına (Nadir, 2017: 24-30) rağmen, bu kadınların şiddetin probleminin erkeğin ailesinden yetişme şekli olarak ifade etmeleri şüpheliye yaklaşılabilecek bir çıkarımdır. Çünkü erkeğin içinde yetiştiği çevre önemli olmakla beraber, asıl odaklanması gereken sebeplerin bağımlılık ve diğer

etkenler olduğu düşünölmektedir. Çünkü göröşölen bazı kadınların erkeğın alkollö ve alkolsöz haldeki davranışlarının, eylemlerinin farklı olduğu ifade edilmektedir:

“Erken geldiyse bir iki bira aldıysa işte onları bahane ederdi. Yatardı kalırdı yok işte camı çerçeveyi kırar, tabakları kırar falan camları şunları bunları... (K1),

“Özellikle alkol aldığı zaman bilinçaltı çıkıyor demek ki birçok şeyden kaynaklı şiddet yapıyordu yani. Genellikle alkol aldığı zaman normalde çok şey şiddet göstermedi hiç. Alkol almadığı zaman şiddet görmedim. (K9)” (Nadir, 2017: 61).

Alkol kullanan erkeklerin eşlerine şiddet uyguladığı ve alkol alınmadığı durumlarda da şiddet uygulamadıkları göröşölen kadınların anlatımlarından anlaşılmaktadır. Şiddet gören kadınlar tarafından bu tespit tüm araştırma boyunca vurgulanan bir durumdur. Kadınlar tarafından bu tespitler paylaşılmasına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil yapının şiddeti meydana getirdiğı aktarılmıştır (Nadir, 2017: 57-58).

Asıl üzerinde yoğunlaşılması düşünölen temalar toplumsal cinsiyet değıl, madde bağımlılığı olması gerektiğı düşünölmektedir. Alkol vb. kötü alışkanlıklar aile içi şiddetin meydana gelmesine göz ardı edilemeyecek düzeyde etkilidir. Aile içi şiddet üzerinde yapılmış farklı çalışmalara bakıldığında alkolün şiddete sebep olduğı karşımıza çıkmaktadır (İpek ve Kızılgöl, 2019: 469). Alkol kullanımı, kumar alışkanlığı, uyuşturucu kullanımı gibi madde bağımlılıkları şiddetin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Hem erkeğın şiddet uygulamasının sebebi olarak aileden öğrenmesi, yani; toplumsal cinsiyet kodlarla edinmesi (Nadir, 2017: 57-58), hem de kadınların evin geçimini erkeklerden beklemesi çelişkilere sebebiyet vermektedir. Erkeğı sadece evin geçimiyle sorumlu tutmak, erkeğı geçimi sağlamadıktan sonra ihtiyaç duyulmamasının (Nadir, 2017: 83) da temel düşüncesinde toplumsal cinsiyet kodları olduğı görölmektedir. Olumsuz davranışların (şiddet) altındaki sebepler olarak toplumsal cinsiyete atıfta bulunmak, fakat olumlu davranışların (geçimi sağlamak) altındaki etkenleri zorunlu görev olarak nitelemek nesnel bir yargıyı içermemektedir.

Araştırmacının araştırılan konuya müdahale etmemesi, araştırmanın değerden arınık olması, bilimsel araştırmalarda nesnellik olarak nitelendirilmektedir (Bayhan, 2016: 221). Pozitivist sosyolojide nesnellik önemli bir ölçüttür. Pozitivist sosyolojide değerler, araştırmalara dâhil edilmemektedir. Olaylara nesnel yaklaşan araştırmacı,

kendi değerlerini çalışmaya dâhil etmemektedir. Pozitivist sosyoloji genelde nicel yöntemler kullandığından, nesnellik açısından önemli sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Fakat bu durum feminist yaklaşımlarda görülmemektedir. Nitel yöntemle yapılan ve özellikle feminist perspektifi benimseyen araştırmacılar yoğun olarak öznelliklere başvurdukları görülmektedir. Kadınların bu yolla kendilerini daha iyi ifade etme olanağı bulduklarına inanılan (Bal, 2014: 35) bu yol, nitel araştırmalarda nesnellik tartışmalarına sebebiyet vermektedir.

Feminist bir perspektifle değerlendirilen bu çalışmada, erkeğin şiddeti ailesinden aldığı, toplumsal cinsiyet kodlarıyla edindiği belirtilmektedir (Nadir, 2017: 200). Toplumsal cinsiyet konusu feminizmin temel konularındandır ve çoğu araştırma bu tema ekseninde gerçekleşmektedir. Feminist bakış açısıyla sorunun kaynağı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir (Göltekin ve şahin 2016: 10). Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde görüşülen kadınların da aktardığı (Nadir, 2017: 61) gibi; yoksulluk, eğitim, madde bağımlılığı gibi ana problemler göz ardı edilmektedir. Fakat araştırmada objektif davranmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Görüşülen kadınların sıklıkla ekonomik, alkol alışkanlığı gibi etkenlerden sıklıkla bahsetmelerine rağmen, olayı yoğun olarak feminist çerçevede ele almak eleştirilmelidir. Bilimsel verilere dayalı çalışmaların analizinde öznel değil, nesnel hareket edilmelidir (Göltekin ve şahin, 2016: 125).

3.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİK SORUNU

Feminist araştırmalar, kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerinkinden farklı olduğunu kabul etmektedir (Neuman, 2014: 152). Dolayısıyla kadın deneyimini merkeze alarak gerçekleştirilen çalışmalarda, güvenilirlik anlamında sıkıntılarla karşılaşılmaktadır. Önceden belirlenmiş soru dizinin olmaması ve olayın gidişatına göre soruların değişebilmesi ölçümlerinden dolayı, bilimsel anlamda güvenilirlik kaçınılmaz olmaktadır.

Nitel araştırmada terimlerin çok seyrek kullanılmasından dolayı güvenilirlik ilkelerini farklı kullanmaktadır. Çoğu araştırmacı güvenilirlik ve geçerlilik ilkelerini kabul etmektedir. Nitel araştırmalarda güvenilirlik; sağlamlılık ve tutarlılık anlamına gelmektedir (Neuman, 2014: 286). Nitel araştırma yapan araştırmacılar görüşmelerini tutarlı bir şekilde kaydedebilmek için fotoğraflar, belgeler, kayıtlar vb. teknikler kullanırlar (Neuman, 2014: 286). Nitel araştırmalarda farklı araştırmacıların farklı

ölçütler kullanmasından dolayı, farklı sonuçlar elde edileceğini kabul etmektedirler. Bu da çalışma esnasında farklı etkileşimlerin olmasından kaynaklanmaktadır. Böyle bir ortamda tekrarlanamayan farklı sonuçlar kaçınılmazdır, fakat araştıran konunun daha iyi anlaşılabilmesi için de önemli bir tekniktir.

Nitel araştırmacılar, tek bir doğru fikrine karşı çıkmakta ve bunun yerine otantiklikle ilgilenmektedirler (Neuman, 2014: 286). Yani otantiklik; toplumsal yaşamın, onu her gün yaşayan birinin perspektifinden dürüst ve adil bir şekilde sunması anlamına gelmektedir. Araştırmacı araştırılan olayların verilerini başkalarına dengeli bir şekilde aktarması sonucu nitel araştırmalarda geçerlilik mümkün bir durum haline gelmektedir.

Doğruluk anlamına gelen geçerlik, nitel araştırmacıların eleştirdiği bir özelliktir (Neuman, 2014: 286). Adil, dürüst ve dengeli bir sunum gerçekleşmesi durumunda geçerlik mümkün bir durum olur (Neuman, 2014: 286). Fakat yapılan bu çalışmada da ağırlıklı olarak feminist bir perspektifin hâkim olması, şiddetin temel sebebinin toplumsal cinsiyet olduğu aktarılmaktadır (Neuman, 2017: 57-58). Araştırmada alkol, eğitim, yoksulluk gibi değişkenlerden bahsedilmesine rağmen, sonuç olarak toplumsal cinsiyete odaklanılmış ve öneri olarak okul müfredatlarında toplumsal cinsiyetin aktarılması savunulmuştur (Nadir, 2017: 200-201). Böylece dengeli bir aktarımın gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.

3.4. GENELLEME SORUNU

Evren ve örneklemle ilintili olan genelleme, daha çok nicel araştırmalarda görülen bir özelliktir. Çünkü nitel araştırmalarda örneklem dar olduğundan, bulgulardan yola çıkarak genelleme yapmak mümkün değildir (Arı vd., 2009: 120). Nicel araştırmalar büyük örneklemeler üzerinden çalıştığı için bulgular doğrultusunda genellemeler yapabilmektedir. Nitel araştırmalar nicel araştırmalara oranla daha küçük örneklemelerle çalıştığı için, çalışmada genellemelere başvurmamaktadır.

Ayrıca, özellikle kadınlarla yapılan görüşme sonuçlarından genelleme yapmak olanaksız görülmektedir. Çünkü feminist araştırmacılar, kadınların erkeklere oranla daha çok öznel deneyimlerinin olduğunu belirtmektedir. (Neuman, 2014: 152). Bu durumun yapılan çalışmalarda farklı sonuçlarla karşılaşma olasılığını artıracığından, genelleme yapmanın önüne geçmektedir.

3.5. ARAŞTIRMANIN ULAŞTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARLA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Araştırma kapsamında aile içi şiddete maruz kalan 17 kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği bu çalışmada, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniğine başvurulmuştur (Nadir, 2017: 191). Kadınların kocaları tarafından hem fiziksel hem de psikolojik şiddete maruz kaldıkları sonucuna varılmıştır (Nadir, 2017: 191).

Kadınların görüşlerinden yola çıkılarak şiddetin sebepleri olarak, babasının kişisel özellikleri ve diğer aile fertlerinden getirilmiş olan özellikler olduğu belirtilmektedir (Nadir, 2017: 192). Yani toplumsal cinsiyet bağlamında erkeğin edinmiş olduğu özellikler sonucu şiddetin ortaya çıktığı aktarılmıştır.

Araştırmada görüşmecilerin kadınların genelinin eğitim seviyesinin düşük olduğu (Nadir, 2017: 25-28) ve eşlerinin alkol aldıklarında şiddet uyguladığını alkol almadığında da şiddet uygulamadığını belirtmesine (Nadir, 2017: 60-61) rağmen, araştırmanın varmış olduğu sonuçlarda aktarılmamıştır. Feminist bir perspektifle ele alınan bu çalışmada (Nadir, 2017: 200), toplumsal cinsiyet rollerinin şiddetin sebeplerinin başında geldiği sonucuna varılmıştır.

Kısaca araştırma sonucundaki bulguların; ‘kadınlar şiddet görmektedir’, ‘toplumsal cinsiyet eşitsizliği şiddetin temel sebebidir’ (Nadir, 2017: 192), ‘aile içinde şiddeti uygulayan erkektir’, ‘erkekler şiddeti uygulayarak kadını kontrol etmeye çalışıyor’ (Nadir, 2017: 62) şeklinde feminist argümanlara başvurulduğu görülmektedir.

Araştırmanın anket sorularına baktığımızda; şiddeti tanımlamak, şiddetin hep babadan anneye doğru olduğu muydu?, annenin babadan şiddet görme yoğunluğu, çevrenizdeki çoğu kadın şiddet görüyor mu şeklindeki sorularla (Nadir, 2017: 244-250), şiddetin yoğunluğu ve kaynağının aileden geldiği hipotezleriyle soruların hazırlandığı görülmektedir.

Kadına şiddet ile ilgili farklı çalışmalara bakıldığında, benzer şekilde sorulardan hareketle çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir (Gültekin ve Şahin, 2016:121). Bu soruların bazı ön kabullerden hareketle sorulduğu anlaşılmaktadır. Gültekin ve Şahin’in (2016: 121) ifade ettiği gibi, kadınlara yöneltilen sorularda şiddetin yoğunluğuyla ilgili yönlendirici sorular yöneltilmektedir. Ayrıca şiddet tanımlarında aşırı genellemeler yapıldığı görülmektedir. Psikolojik şiddetten bahsedilmesine rağmen, psikolojik şiddet

tam anlamıyla tanımlanamamıştır. Dolayısıyla hafif ve ağır şiddetler aynı kategoride sunulmuştur. Sonuç bölümünde, toplumsal cinsiyet temelli sorunlar tespit edilip de kötü bağımlılıklardan bahsedilmemesi, araştırmanın bazı ön kabuller doğrultusunda gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir.

Feminist teoriler, hem kadınların işlemiş oldukları suçları toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirir (Saruç, 2013: 26), hem de erkeklerin uyguladıkları şiddeti (Nadir, 2017: 192). Feminist araştırmacıların toplumsal cinsiyet bağlamında ele aldıkları konularda genelde ataerkillik, erkek şiddeti, toplumsal eşitsizlik gibi temalar ön plana çıkmaktadır (Oluk, 2019: 67). Her türlü durumda da suçlu erkek ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet gibi çok faktörlü bir olgunun feminist bir perspektifle ele alınmasının doğru olmadığı düşünülmektedir. Çünkü ekonomi, yoksulluk, eğitimsizlik, zararlı bağımlılık gibi önemli sebeplerin genelde göz ardı edildiği görülmektedir.

4. YENİ BİR HAYAT KURMAK

M. Esra Yıldırım tarafından yapılan bu araştırmada, boşanma kararı almış ya da boşanmış 28 kadınla 2014-2015 yılları arasında görüşme gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin dört farklı bölgesinde (Karadeniz, Ege, Marmara, İç Anadolu) yer alan 7 ilde gerçekleştirilmiştir (Yıldırım, 2017: 12).

Bu çalışmanın yürütülmesinde etkili olan etken, 2014'te bir gazetede boşanmaya karar veren bir kadının hikâyesiyle karşılaşılmasıdır. Aynı zamanda araştırmacının boşanmış bir kadının çocuğu olmasının, böyle bir çalışmanın yapılmasında etkileyici bir faktör olduğu anlaşılmaktadır (Yıldırım, 2017: 12). Kadınların bu deneyimleri nasıl aktardıklarına odaklanılmaktadır.

Kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda yaşam öykülerinin birbirine benzediğini saptayan yazar, araştırmada yedi ortak temaya odaklanmaktadır. Kadınların babalıkla olan ilişkileri, evliliğin gerçekleşmesindeki içsel sebepler, kadınların evlik süreçlerindeki deneyimleri, aile içindeki erkeklik ve kadınlık dönüşümü, aile içi şiddet anlatıları, kadınların boşanma kararının alması ve boşanma kararlarının nasıl karşılandığı ve yorumlandığı gibi temalar merkeze alınarak bu çalışma gerçekleştirilmiştir (Yıldırım, 2017: 12-13).

Araştırmacı olmayı toplumsal değerlerden bağımsız olmayı gerektirmediğine inanan yazar, araştırmada öznel bir tutum sergilemiş ve araştırmaların değerden bağımsız olmaması gerektiğini belirtmiştir (Yıldırım, 2017: 13). Görüşülen kadınlarla aynı durumu paylaşan bir kadının çocuğu olması sebebiyle, araştırmaya “duygudaş bir arkadaş” olarak yaklaşmıştır (Yıldırım, 2017: 13). Aynı zamanda objektif bir araştırma yürütmeye çalışan kadınları şizofrene benzeten yazarın, araştırmada sıklıkla öznel değerlerini yansıtmakta olduğu görülmektedir.

4.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Boşanmış ya da boşanma sürecinde olan kadınları konu alan bu çalışma, 28 kadının deneyimlerini kapsamaktadır. Araştırma, 2014- 2015 yılları arasında Karadeniz, Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin 7 farklı ilinde gerçekleşmiştir (Yıldırım, 2017: 12). Görüşmelerin gerçekleştiği iller belirtilmemekle birlikte, çalışma bu dört bölge ve yedi il ile sınırlı tutulmuştur.

Nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada yüz yüze görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. 28 boşanmış ya da boşanma sürecinin devam ettiği kadınlarla yapılan görüşmede, kadınların evlilik ve boşanma deneyimlerinin aktarılması amaçlanmaktadır. Feminist bir perspektifle ele alınan bu çalışmanın temel problematiği, toplumsal cinsiyetin boşanmalara sebep olduğu düşüncesidir. Nesnel olmaktan ziyade öznelliğe önem veren araştırmacı, sıklıkla öznel değerlerini araştırmaya dâhil etmiştir.

4.2. ÖZNELLİK-NESNELLİK SORUNU

Bir konu hakkında araştırma yapan kişinin, araştırdığı konuya değerlerini katmamasıyla objektif sonuçlara ulaşmak mümkün olabilmektedir (Bayhan, 2016: 221). Pozitivist sosyoloji açısından toplumsal olgulara dışarıdan müdahale etmeden incelemek, nesnel bilgi elde etmede önemli bir faktördür (Kalelioğlu, 2019: 1191). Weber’in ifade etmiş olduğu gibi, sosyal bilimlerde tam anlamıyla değerden arınık olmak mümkün değilse bile, bunu en aza indirmek nesnellik açısından önem arz etmektedir (Ringer, 2014: 117). Bu anlamda Weber’de nedensellik ilişkisi nesnel bilgi üretmede önemlidir.

Yapılan araştırmaya bakıldığında araştırmacı, nesnelliği veyahut da kadın bir araştırmacının nesnel olmaya çalışmasını şizofren olarak ifade ettiği görülmektedir (Yıldırım, 2017: 13). Böylece yazar araştırmacının öznel olması gerektiğini

vurgulamaktadır. Araştırmacının öznel tutumlar sergileyerek kendi değerlerini de paylaşması önerilmektedir.

Weber'in ifade ettiği gibi, araştırılan failerin “öznellikleri” ile araştırmacının “öznelliği” birbirine karıştırılmamalıdır (Ringer, 2014: 113). Yapılan araştırmalarda görülmektedir ki, araştırmacılar araştırılan failerin öznelliklerini anlamaya çalışırken sıklıkla kendi öznelliklerine de yer vermektedirler. Feminist araştırmacılar, birey ötesi bir kavramla kadının öznelliğine vurgu yapmaktadır. Birey ötesi kavramla kadını anlamlı kılmaya çalışan feministler, bu yolla kadının tecrübesi, deneyimleri, farklılıkları ortaya çıkartma amacı gütmektedirler (Ecevit, 2011: 33-36). Nitel araştırmayla bunun mümkün olduğunu düşünen feministler nitel araştırma yöntemine başvurumaktadırlar (Kümbetoğlu, 2012: 61). Araştırmacılar sıklıkla öznel değerlerini araştırmaya dâhil ederekten ulaşılan bulgularda nesnel olamadıkları yapılan çalışmalarda saptanmıştır.

Bilimsel araştırmalarda araştırmacın kendi değer ve duygularını araştırmaya dâhil etmesi olarak ifade edilen öznellik (Kuş, 2007: 22), feminist araştırmacıların sıklıkla benimsediği bir özelliktir. Araştırmacının araştırılan konuya sıklıkla kendi değerlerini katması, araştırılan konunun doğal işleyişine müdahale ederek nesnellik kriterlerini göz ardı ettiği anlaşılmaktadır.

Ataerkillik üzerinde yoğunlaşan ve kadınların yaşadığı tüm sıkıntıları toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendiren araştırmacı, kadınların boşanma deneyimlerini anlamak isteyen kişilerin aile içindeki işbölümüne odaklanması gerektiğine inanmaktadır (Yıldırım, 2017: 14). Geçimsizliğe ya da ayrılmaya sebep olunan etkenlerin aile kurumu ya da aileye atfedilen anlamda olduğu belirtilmektedir. Bu düşüncelerle ev ya da yuvanın erkeğe ait olduğu benimsenmekte, kadının da bunun örtüsü altında var olan bir varlık olduğu aktarılmaktadır (Yıldırım, 2017: 15). Buradan anlaşıldığı üzere araştırmacı, aile kurumuna yönelik olumsuz düşüncelere sahiptir ya da kendi benimsemiş olduğu düşünceleri aktarmaktadır.

Ataerkil yapı tarafından belirlenen toplumsal düzen içerisinde iş bölümünün olduğu düşüncesi hâkimdir. Bunun da daha çok ailenin kutsanmasıyla belirginlik kazandığı, Mersin’de 15 kadınla yapılan çalışmayla aktarılmaktadır (Şanlı, vd., 2018: 612). Toplumdaki bu hiyerarşik düzenin erkeğin aleyhine olduğu ve bunun sebebinin de ailenin toplumunun en küçük yapı taşı olduğu inancından kaynaklandığı düşüncesindedir. Politik olduğu düşünülen bu yapının dönüştürülmesi gerektiğine

inanılmaktadır. Feministler eşitsizliğin aileden kaynaklandığını ve bu eşitsizliğin giderilmesi için aile yapısının dönüşmesi gerektiğine inanmaktadır (Şanlı, vd., 2018: 616).

Benzer şekilde, boşanma esnasında erkeğin kadın üzerinde sahip olduğu tüm hakları kaybettiğine inanılan bu anlayışta, boşandıktan sonra da kadının özgür olacağına inanılmaktadır (Yıldırım, 2017: 16). Her şeye rağmen boşanmanın olumlu bir fark yaratacağına inanılmaktadır. Erkeği patriyarkal olarak kabul eden bu anlayışta, boşandıktan sonra da aile dışında patriyarkal otoritenin var olduğu kabul edilmektedir. Bunlar kadının ev reisi olabilmesi için gerekli ölçümleri belirleyen; iş sahipleri, yöneticiler, avukatlar, hâkimler, siyasetçiler, doktorlar hatta akraba bağı bulunan erkekler ve komşulardır (Yıldırım, 2017: 16). Burada patriyarkalın aile içinden kamusal alana taşındığını göstermeye çalışmaktadır.

Evlilik sürecinden sonra bu değiş tokuşun patriyarkalın özel alandan kamusal alana taşıdığı belirtilmektedir. Evlilik birlikte kamusal alana açılan kadının toplu bir şekilde sömürüldüğüne inanan araştırmacı, evlilikte kadını bastırmanın belli olduğunu ama kamusal alanda bu durum belli olmadığına inanmaktadır (Yıldırım, 2017: 17). Dolayısıyla kadının hep kontrol edildiği anlaşılan bu araştırmada, yazarın kendi düşüncelerine sıklıkla yer verdiği anlaşılmaktadır. Anlatılan bu duruma referans gösterilecek hiçbir veri olmaksızın, kadınların hislerinden yola çıkılarak ve şahsi değerler ifadeler belirtilerek genel değerlendirmelere başvurulmuştur.

Toplumsal cinsiyet eksenli ele alınan boşanma problemi, boşanmaya sebep olan etken hep koca ya da kendi aileleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım, 2017: 42). Çalışmada yapılan yorum ve analizler toplumsal cinsiyet bağlamında ve toplumun ataerkil olduğu varsayımıyla yapılmıştır. Çünkü çalışmada kendi isteğiyle evlenen, aşk evliliği yapan görüşmecilere rastlanılmıştır (Yıldırım, 2017: 48-51). Evliliklerinde şiddetten ziyade ekonomik faktörlerin de etken olduğu görülmüştür (Yıldırım, 2017: 149). Ekonomik sıkıntılarının yanı sıra, farklı katılımcılar kocalarının alkol almasından sonraki durumu şöyle açıklamaktadır:

“Bir gün gelmiş çok içmiş, bıçak arıyor, kurban bıçağını arıyor. Annesi neyse ki, büyük bir saksıya saklamıştı büyük bıçağı, kurban bıçağını. Annesi bütün bıçakları sakladı sağ olsun, bütün kesici şeyleri sakladı. ‘Ee ne yapacaksın?’ diye sorduğumda, ‘Seni keseceğim’ dedi. Bunu hani gerçek mi söyledi, şaka mıydı ama çok korkunçtu

söyleme şekli. Ben o gün işte o boş odada yattım buz gibi yerde, tabii ki odayı kilitledim. Orada sabah ettim korkumdan...”

Araştırmada görüşülen kadınların konuşmalarından yola çıkılarak, evlilik esnasında eşlerin alkol aldıkları ve alkolün etkisiyle şiddet uyguladıkları görülmektedir. Fakat araştırmada bunlar göz ardı edilerek, bazı ön kabullerle hareket edildiği anlaşılmaktadır. Gültekin ve Şahin ‘in (2016: 121) ifade ettiği gibi; aile içinde şiddetli anlaşmazlıklar bulunmaktadır, aile kadın için güvenli alan değildir, toplumsal cinsiyet eşitsizliği şiddetin temel kaynağıdır şeklindeki ön kabullerle hareket edilmektedir. Bu durum da nesnel yargılardan uzak analizleri içermektedir.

Feminist perspektif eksenli kadınlara yönelik yaptığımız çalışmalara bakıldığında benzer temalar ön plandadır. Örneğin kadına yönelik şiddet temalı Türkiye’de yapılmış farklı çalışmaya bakıldığında, toplumsal cinsiyet temelli ele alınan şiddet problemi, erkeğin ailesinden şiddeti öğrenip evliliğinde de kadına uyguladığı ifade edilmektedir (Nadir, 2017: 57-58). Fakat görüşülen kişilerin eğitim seviyesinin genelde düşük olmasına (Nadir, 2017: 24-30) rağmen, kadına yönelik şiddetin probleminin, erkeğin ailesinden yetişme şekli olarak ifade etmeleri şüpheyile yaklaşılacak bir çıkarımdır.

Şiddet konusunda yapılmış farklı çalışmalara bakıldığında, problemin yine toplumsal cinsiyet eksenli ele alındığı görülmektedir. Kadına yönelik şiddetin meydana gelmesinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının sebep olduğuna inanılmaktadır. Bu durumun kökeninde de toplumun ataerkil yapısı, toplumun benimsemiş olduğu değerler, toplumdaki hiyerarşik ilişkiler, bazı dinsel inançlar, aile baskısı gibi etkenler, kadının şiddet görmesine sebep olan etkenler olarak belirtilmektedir (Oluk, 2019: 67). Feminist bir perspektifle konu ele alındığında, problem olarak hep toplumsal cinsiyet temaları karşımıza çıkmaktadır.

Bir erkeğin içinde yetiştiği çevre önemli olmakla beraber, asıl odaklanması gereken sebeplerin alkol bağımlılığı ve diğer etkenler olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu çalışmada da bazı kadınların, erkeğin alkollü ve alkolsüz haldeki eylemlerinin farklı olduğu ifade edilmektedirler (Nadir, 2017: 61). Her iki araştırmada alkol gibi kötü alışkanlıkların kullanılmasından sonra şiddetin meydana geldiği karşımıza çıkmaktadır. Fakat her iki araştırmada da değerlendirmeler toplumsal cinsiyet eksenli yapıldığı

görülmektedir. Israrla belirtilmelidir ki, çok faktörlü bu tür problemler sadece toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmamalıdır.

Araştırmacının kendi değerlerini, tecrübelerini, ideolojilerini yapılan çalışmaya dâhil etmemesi bilimsel araştırmalarda nesnellik kriteri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayhan, 2016: 221). Genel olarak benimsenen bu özelliğin göz ardı edilmesi, araştırmaların önemini gölgeleyebilmektedir. Pozitivist sosyolojinin önerdiği nesnellik kriterleri, bilimsel çalışmalarda benimsenmesi gerekmektedir.

Nitel yöntemle yapılan ve özellikle feminist perspektifi benimseyen araştırmacılar yoğun olarak öznelliklere başvurdukları görülmektedir. Kadınların bu yolla kendilerini daha iyi ifade etme olanağı bulduklarına inanılan (Bal, 2014: 35) bu yol, nitel araştırmalarda nesnellik tartışmalarına sebebiyet vermektedir. Nitel araştırmalarda “öznellik” önemli bir tutumdur. Görüşülen kişilerin öznelliklerinin aktarılması önem arz etmektedir. Fakat araştırma bulgularında önemsenen verilere yoğunlaşmak ve başka verilerin göz ardı edilmesi ya da sadece değinmekle yetinmek tartışma konusudur.

Feminist bir perspektifle değerlendirilen bu çalışma, boşanmaya sebep olan temel faktörlerin toplumsal cinsiyet, aile faktörleri, ataerkillik olduğu aktarılmaktadır (Yıldırım, 2017: 147-148). Toplumsal cinsiyet konusu feminizmin temel konularındandır ve çoğu araştırma bu tema ekseninde gerçekleşmektedir. Feminist bakış açısıyla sorunun kaynağı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir (Gültekin ve Şahin 2016: 10). Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde görüşülen kadınların da dâhil aktarmış olduğu; yoksulluk, eğitim, madde bağımlılığı gibi ana problemler göz ardı edilmektedir. Fakat araştırmada objektif davranmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bilimsel verilere dayalı çalışmaların analizinde öznel değil, nesnel hareket edilmelidir (Gültekin ve Şahin, 2016: 125). Çok etkenli konuları sadece toplumsal cinsiyet temelinde ele almak objektif bilgi sunmamaktadır.

4.3. GEÇERLİLİK-GÜVENİRLİLİK SORUNU

Kadınların boşanma sebeplerinin anlaşılmasına çalışıldığı bu çalışma kapsamında 28 kadınla nitel araştırma yöntemiyle yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir (Yıldırım, 2017: 13). Bu araştırmada görüşülen kadınlar arasında da boşanma sebepleri olarak farklı etkenler aktarılmıştır. Ekonomik sebepler, alkol problemi, koca şiddeti gibi farklı

sebepler verilmiştir. Araştırmacı ortak olarak toplumsal cinsiyeti temel faktör olarak aktarsa da, farklı sebeplerin varlığı görülmektedir.

Farklı deneyimlerin etkin olduğu çok faktörlü araştırmalarda aynı sonuçlar üzerinden uzlaşmak mümkün görünmemektedir. Bu sebeple nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada, benzer şartlarda aynı sonuçların yinelenmesi görülmemektedir. Aynı şartlarda yinelenme durumu güvenilirlik kriteri için temel faktördür (Şavran, 2009: 149). Fakat sosyal çalışmaların aynı şartlar altında yinelenmemesi güvenilirlik anlamında tartışmalara sebep olmaktadır ve aynı zamanda tutarsız olabileceği kabul edilmektedir (Neuman, 2014: 277).

Nitel araştırmaların daha önce hazırlanmış soru dizinlerinden oluşmaması, güvenilirlik anlamında uzun süre gelen tartışmalara konu olmuştur. Standartlaştırılmış soruların varlığı güvenilirliği güçlendirmektedir (Neuman, 2014: 288; Şavran, 2009: 149). Bu özellik de nicel araştırmalarla bağdaşan bir durumdur. Nitel araştırmaların standartlaşmış anket sorularına sahip olmamasından dolayı eleştiriye tabi tutulsa dahi, farklı şekillerde güvenilirliği sağlamaya çalıştıkları görülmektedir.

Sosyal bilimlerde çoğu araştırmacı güvenilirlik ve geçerlilik ilkelerini kabul etmektedir. Nitel araştırmalarda güvenilirlik; sağlamlılık ve tutarlılık anlamına geldiği (Neuman, 2014: 286) bilinmektedir. Nitel araştırma yapan araştırmacılar görüşmelerini tutarlı bir şekilde kaydedebilmek için fotoğraflar, belgeler, kayıtlar vb. teknikler kullanırlar (Neuman, 2014: 286). Nitel araştırmayla yapılan çalışmalarda farklı etkileşimlerin yaşanmasından dolayı farklı sonuçlarla karşılaşmaktadır. Bu durum araştırılan konunun anlaşılması için önemlidir fakat güvenilirlik için yeterli olamayabilmektedir. Çünkü böyle bir ortamda tekrarlanamayan farklı sonuçlar kaçınılmazdır.

Nitel araştırmacılar, nicel araştırmacıların belirlemiş olduğu tek tip standartlaştırılmış ölçümlere karşı çıkmaktadırlar. Genelde bu paradigmasal tartışmalar üzerinde yürütülse de özelde nicel ve nitel yöntemleri üzerinde görülmektedir. nicel araştırmanın ölçümüne karşı çıkan nitel araştırmacılar, toplumsal olaylarda araştırmacının perspektifini dürüst ve adil bir şekilde aktarması (Neuman, 2014: 286), geçerliliği mümkün kılan bir durum olduğuna inanılmaktadır. Araştırmacının bu durumda, verileri aktarırken dengeli aktarması zorunludur. Araştırmacının verileri engeli

bir şekilde yansıtmadığı durumda, ideolojik tutumlar sergilendiğinde yapılan araştırmada geçerlilik tartışma konusu olacaktır.

İncelenen araştırmada, boşanmanın sebepleri olarak farklı birçok etkenlerin belirtilmesine rağmen (Yıldırım, 2017: 149) boşanmada toplumsal cinsiyetin boşanmanın temel sebep olarak kabul görülmesi, verilerin dengeli aktarılmadığını göstermektedir. Feminist perspektifle ele alınan konular, şiddetin temel sebebi olarak toplumsal cinsiyeti kabul etmektedir (Neuman, 2017: 57-58). Yapılan bu çalışmada da ağırlıklı olarak feminist bir perspektifin hâkim olması nedeniyle, şiddetin temel sebebi olarak toplumsal cinsiyet belirlenmiştir. Araştırmada alkol, eğitim, yoksulluk gibi değişkenlerden bahsedilmesine rağmen, temel problem olarak toplumsal cinsiyet kabul görmüştür.

4.4. GENELLEME SORUNU

Çalışmamızda incelenen her bir çalışmada genelleme yapılamadığı gibi, bu çalışmada da genelleme yapılmaktan sakınılmaktadır. Güvenirlik daha çok nicel araştırmaların bir özelliğini yansıttığı gibi genelleme de daha çok nicel araştırmaların özelliğini yansıttığını belirtmek mümkündür. Çünkü pozitivist sosyolojide deney ve gözlem sonucu elde edilmiş veriler açıklanmaya çalışılmaktadır (Kuş, 2007: 21). Bu tekniklerin analiz edilmesiyle genellemeler yapılmaktadır (İslamoğlu, ve Alniaçık, 2014: 12). Aynı konunun benzer şartlarda yinelenebilmesi, geçerli sonuçların elde edilmesi ve elde edilen sonuçlar genelleme yapmaya imkân tanımaktadır.

Genelleme, evren ve örneklem ile ilintili olduğu bilinmektedir. Daha çok nicel araştırmalara has bir özellik olarak kabul edilmektedir. Çünkü nicel araştırmalar nitel araştırmalara kıyasla daha geniş evrene sahiptir. Dar evrenle çalışan nitel araştırma yapmak mümkün değildir. Aynı zamanda geçerlilikle ilintili olan genelleme, nitel araştırmalarda pek başvurulan bir özellik olarak görülmemektedir. Standart soru dizinin olmadığı çalışmalarda değişkenler farklılık gösterebilmektedir. Sürekli değişim içerisinde olan etkenler farklı sonuçları doğuracaktır. Dolayısıyla aynı şartlar altında farklı sonuçlarla karşılaşılabilen durumlarda genelleme yapılamaz.

4.5. ARAŞTIRMANIN ULAŞTIĞI BULGULAR VE DİĞER YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARLA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Nitel bir yöntemle yapılan ve yüz yüze görüşme tekniğinde faydalanarak 28 kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel amacı, boşanmış ya da boşanma aşamasında olan kadınların bu deneyimleri nasıl yorumladıklarına odaklanarak bu çalışma yürütülmüştür. Bu çalışma Türkiye'nin dört farklı bölgesi ve yedi il ile sınırlandırılmıştır. Araştırma yapılan illerle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Araştırmada evliliğin kendi koşulları dâhilinde çözülmesinin mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır. Türkiye'deki boşanmaların geleneksel aile yapılarına karşı ilerici bir basamak olarak yorumlanmıştır (Yıldırım, 2017: 147). Türkiye'deki aile yapısına karşı bir davranış sergilenmiştir. Yine kadınlara yönelik 2013 yılında yapılan Kadına Yönelik Şiddet Algısı-Kadın ve Erkek Bakış Açısıyla Araştırması çalışmasına bakıldığında, araştırmacıların ön kabullerle hareket ettiği görülmektedir. Bu ön kabuller: “Kadınlar yüksek oranda şiddet görmektedir, toplumsal zihniyetimiz şiddet üretmektedir, toplumsal cinsiyet eşitsizliği şiddete neden olmaktadır, aile şiddetin en yoğun yaşadığı yerdir, aile kadın için güvensiz yerdir” (Gültekin ve Şahin, 2016: 121) şeklindedir.

Feminist düşüncüyü benimseyen araştırmacılar tarafından, kadınların ezilmesinde en önemli faktörün ataerkil aile yapısı olduğu belirtilmektedir (Oluk, 2019: 61). Aile yapısının kadının ezilmesinde temel belirleyici faktör olarak görülen düşüncede, aile yapısının benimsenmediği ve önerilmediği görülmektedir. Çünkü ailenin cinsler arasında eşitsiz durumları doğurduğuna inanılmaktadır. Aile yapısına olumlu yaklaşmayan feministlerin, kadının şiddet görmesinin altında yatan sebepler olarak da aileyi görmesi kaçınılmaz bir durumdur.

Görüşülen kadınlardan yola çıkılarak yapılan tüm evliliklerin patriyarkadan (özel ya da kamusal) bağımsız olmadığı aktarılmıştır (Yıldırım, 2017: 147). Yani alınan evlilik kararlarında bir baskıdan bahsedilmektedir. Fakat aynı araştırmada aşk evliliği yapan, kendi isteğiyle ve hiçbir baskı altında olmadan karar veren kadınların varlığı da aktarılmıştır (Yıldırım, 2017: 48). Dolayısıyla görülmektedir ki, araştırmacı kendi öznel tutumları çerçevesinde verileri yorumlamaktadır.

Görüşülen kadınların tamamına yakınının şiddet gördüğü aktarılmıştır. Bu şiddet sınıf perspektifinden incelenmiş ve belirlenen erkeklik rollerinin altından kalkamayan

erkeklerin şiddeti benimsediği görüşüne varılmıştır (Yıldırım, 2017: 148). Bu tavırları sergilemesinde toplumsal cinsiyet bağlamında edinilmiş olduğu aileden almıştır denilmektedir. Feminist perspektifle yapılmış farklı çalışmalara bakıldığında benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır (Page ve İnce, 2008: 85-86). Kadınların görüşlerinden yola çıkılarak şiddetin sebepleri olarak, babasının kişisel özellikleri ve diğer aile fertlerinden getirilmiş olan özellikler olduğu belirtilmektedir (Nadir, 2017: 192). Yani toplumsal cinsiyet bağlamında erkeğin edinmiş olduğu özellikler sonucu şiddetin ortaya çıktığı aktarılmıştır.

Ailelerin şiddet uyguladığına dâhil araştırma çerçevesinde bilgiler sunulmamasına rağmen, suçlu aile olarak kabul edilmiştir. Ayrıca genel kabul görmüş şiddet, araştırmada pek rastlanılmamıştır. Sevgisizlik ya da bazı zorbalıklar görülmüştür ama fiziksel şiddet olarak çok az kişiye rastlanılmıştır. Dolayısıyla araştırmada şiddetin tanımı zorunlu bir durumdu, aksi durumda kadınların tamamına yakını şiddet görmüştür açıklamaları çok genel bir analiz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her toplumda işlenen bazı kusurlarda çeşitli kabullenirliğin olduğu hesaba katılarak, sarhoşluğun kadına yönelik şiddetin rasyonelleşmesine yarayan bir gerekçe olduğu kabul edilmiştir (Yıldırım, 2017: 100). Alkolün kişinin iradesini devre dışı bırakmadığına farklı referanslara dayanarak inanan araştırmacı, bu davranışları kişinin içinde bulunduğu toplumun sarhoşluk haliyle açıklamıştır (Yıldırım, 2017: 100). Fakat alkolün kullanma dozuna ve çeşidine göre bireyi irade dışına çıkartma potansiyeline sahip olduğu bir gerçektir. Toplumun sarhoşluk durumu araştırmacının öznel düşüncelerini yansıtmaktadır.

Türkiye’de yapılmış her iki araştırmaya baktığımızda, görüşülen kadınların genelinin eğitim seviyesinin düşük olduğu (Nadir, 2017: 25-28; Yıldırım, 2017: 151-153) görüşmecilerle yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgiler arasındadır. Eşlerinin alkol aldıklarında şiddet uyguladığı (alkol almadığında da şiddet uygulamadığı) belirtilmesine (Nadir, 2017: 60-61) rağmen, araştırmanın varmış olduğu sonuçlarda aktarılmamıştır. Her iki araştırmada da alkolün alınmasıyla şiddetin meydana geldiği saptanmıştır. Feminist bir perspektifle ele alınan bu çalışmalarda, toplumsal cinsiyet rollerinin şiddetin sebeplerinin başında geldiği sonucuna varılmıştır.

Kadına şiddet ile ilgili farklı çalışmalara bakıldığında, benzer şekilde sorulardan hareketle çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir (Gültekin ve Şahin, 2016:121). Bu

sorular bazı ön kabullerden hareketle sorulduğu anlaşılmaktadır. Gültekin ve Şahin'in (2016: 121) ifade ettiği gibi, şiddet açıklamalarında aşırı genellemeler yapıldığı görölmektedir. Hafif ve ağır şiddetler aynı kategoride sunulmuştur. Sonuç bölümünde toplumsal cinsiyet temelli sorunlar tespit edilip de kötü bağımlılıklardan bahsedilmemesi, araştırmanın bazı ön kabuller doğrultusunda gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yöntem ile ilgili birçok tanım bulunmakla birlikte, temelde bilimsel gerçeklere varmada nasıl bir yol izlenilmesi gerektiğinin sorularına verilen cevap olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorulara verilen cevaplar da ilgili bilim dalının yöntemiyle cevaplanmaktadır. İlgili bilim dalının yöntemiyle cevap veren yöntem, doğru-yanlış yargısını alabilen ve araştırılan çalışmanın nasıl olup olmaması gerektiğini söyleyebilen bir alandır (Çelebi, 2004: 31). Bu noktadan hareketle doğa bilim ve sosyal bilim yöntemleri arasında farklılıklar gözükmemektedir.

Aydınlanmayla birlikte ortaçağ bilim anlayışının temelinde olan din, yerini akla bırakmıştır. Bilimin gelişmesiyle dini otoritenin gücü zayıflamaya başlanmıştır. Ortaya çıkan bu anlayışın temelinde Bacon önemli bir yerdedir. Metafiziğe köktenci bir başkaldırı yapan Bacon, doğa bilimleri yöntemini matematik olarak belirlemiştir. Doğa olaylarının açıklanmasında matematik önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Tümevarımsal bir yöntemi benimseyen Bacon, soyutsal varsayımların aksine, deney ve gözleme dayanan bilim anlayışını benimsemeye başlamıştır. Bacon'dan itibaren bilimsel yöntem hızlı bir değişime uğramıştır. Bilimin konusu deneylenebilen ve gözlemlenebilen olgular olmaya başlamıştır. Matematik de nedenselliğin açıklanmasında kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Denilebilir ki Bacon, modern bilim anlayışının felsefi arka planını oluşturan kişidir.

Sosyal bilimlerin, özelde sosyolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte farklı bilimsel yöntemler benimsenmeye başlanmıştır. Sosyal olaylar yapısı gereği doğa olaylarından farklılık göstermektedir. Sosyolojinin nasıl bir bilim olması gerektiği tartışmaları sonucunda pozitivist ve anlamacı sosyoloji paradigmaları meydana gelmiştir.

Birinci tip paradigma, Bacon'dan başlayarak gelerek, Comte üzerinden günümüze kadar ulaşmış “pozitivist paradigma”dır. “bilimin birliği” ilkesi, pozitivist sosyolojinin temel anlayışını yansıtmaktadır. Bilimin birliğinden kast edilen şey, “bilim” ve “doğa bilim” kavramlarının özdeşliği ima edilmektedir (Özlem, 1996: 8). Doğa bilim anlayışını benimseyen sosyoloji, toplumsal araştırmalarda yöntem olarak nicel araştırma tekniğini kullanmıştır. Matematiksel istatistikler burada karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışla pozitivism, doğa bilim yöntemleriyle harekete etmeyi amaçlamaktadır. Bu yöntemin benimsenmesindeki temel amaç, sosyolojinin bir bilim olarak kabul edilmesindeki temel etkenlerin, doğa bilimlerine benzer bir yöntemin

benimsenmesi gerektiği inançtan kaynaklanmaktadır. Toplumsal olaylar bu yöntemle ele alınmaya çalışılmıştır.

Bilimsel çalışmalarda nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik ve genel geçerlik kriterleri önem arz etmektedir. Pozitivist sosyoloji nicel araştırma yöntemiyle bu kriterleri sağlamaya çalışmaktadır. Nicel araştırmalarda evren ve örneklemin geniş olması, önceden hazırlanmış anket formlarının kullanılması, araştırmacının araştırmaya kendi değerlerini katmaması ve yapılan araştırmanın farklı şartlarda yinelenebilmesi özelliklerinden dolayı bu kriterler bir problem olarak karşımıza çıkmamaktadır.

Toplumsal olayların kozmopolitik bir yapıya sahip olmasından dolayı tek bir doğru ile ele alınamayacağını savunan görüş, metodolojik olarak farklı varyasyonları da beraberinde getirmiştir. Sosyolojiyi doğa bilim yönteminden farklı gören anlayış temelinde anlamacı sosyoloji gelişim göstermeye başlamıştır.

İkinci tip paradigmanın temelleri, Vico'ya kadar götürülebilmekte ve temelde Alman felsefesine dayanmaktadır. Özellikle Kant ve Hegel'le felsefi temelleri atılmış, Dilthey ve Weber'le de sosyoloji biliminde yer edinmeye başlamıştır. Anlamacı sosyolojinin ortaya çıkmasındaki en temel etken, toplumsal olguların tek bir yöntemle anlaşılamayacağı görüşünden kaynaklanmaktadır. Sosyolojinin bilimsel araştırmalarda doğa bilimlerini örnek alması gerekir, şeklindeki pozitivist sosyoloji anlayışına karşın, tek bir yöntemle toplumun anlaşılamayacağı görüşü temelinde anlamacı sosyoloji ortaya çıkmıştır. Bu anlayış çerçevesinde nitel araştırma yöntemi benimsenmeye başlamıştır. Nitel araştırma yöntemiyle toplumsal olguların daha iyi anlaşılacağı savunulmaktadır.

Nitel araştırmayla yapılan toplumsal çalışmalarda “anlama” önemli bir yer tutmaktadır. Nitel araştırmalarda öznellikler ön plandadır. Özelliğin benimsenmesindeki temel faktörler, bu yolla araştırılan konunun daha anlamlı ve anlaşılır olunacağına inanılmaktadır. Bu durum bilimsel araştırmalarda nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik ve genel-geçerlik anlamda bir takım eleştirilere neden olmuşsa da, nitel araştırmalarda bu kriterler göz ardı edilmemektedir ve önemsenmekte olduğu görülmektedir.

Nitel araştırmalarda kavramların seyrek kullanılmasından dolayı güvenilirlik ve geçerlilik farklı bir şekilde ele alınarak sağlanılmaya çalışılmaktadır. Nitel araştırmalarda güvenilirlik, sağlamlılık ve tutarlılık anlamına gelmektedir (Neuman, 2014: 286). Nitel araştırma yapan araştırmacılar, güvenilirliği sağlama adına tutarlı

davranmaya çalışmaktadırlar. Bu yolla fotoğraflar, belgeler, kayıtlar vb. araçlar kullandıkları görülmektedir (Neuman, 2014: 286).

Nitel araştırmalarda araştırmacının, verileri dengeli ve dürüst bir şekilde aktarmasıyla geçerlilik sağlanılmış olmaktadır. Nitel araştırmacılar tek bir doğru fikrine karşı çıktıklarından, toplumsal yaşamın, onu yaşayan birinin perspektifinden dürüst ve adil bir şekilde sunmasını önermektedir (Neuman, 2014: 286). Böylece hem öznelliklere önem verilmekte hem de geçerlilik ve güvenilirlik anlamda bir sıkıntıyla karşılaşılmemektedir. Araştırmalarda araştırılan kişilerin öznelliklerinin anlaşılması önemlidir fakat araştırmacının kendi öznelliklerini sıklıkla araştırmaya dâhil etmesi, nesnellik anlamında eleştirileri beraberinde getirmiştir. Eleştirilerin nitel araştırma yöntemine olmadığı, nitel araştırmayla yapılan “perspektiflere” yönelik olduğu belirtilmesinde yarar görülmektedir.

Çalışmamızda, nitel araştırmayla gerçekleştirilmiş dört kitap analiz edilmiştir. İncelenen çalışmalar feminist perspektifle ele alındığı için, araştırmamızda feminist perspektif üzerinde durulmuş ve belirlenen bilimsel kriterler tekrar gözden geçirilerek, eleştirel bir tarzda ele alınmıştır.

Feminist metodolojik yaklaşımın ortaya çıkmasında anlamacı ve eleştirel yaklaşımların etkisi önemlidir. Anlamacı sosyolojinin toplumsal olguları anlama çabası, feminist kuramcılarda kadınların öznelliklerini, düşüncelerini, günlük yaşamlarını anlama ve yorumlamaya dönüşmüştür (Kümbetoğlu, 2012: 53).

Türkiye’de kadın konularının ele alınması 1980’li yıllara tekabül etmektedir (Özcan, 2013: 147). Bu tarihten sonra sosyal bilim alanlarında konularda çeşitlilik artmış ve kadın çalışmaları, toplumsal cinsiyet, şiddet, suç, aile gibi konular literatürde yaygınlık göstermeye başlamıştır.

Feminist kuramcılar, sosyal bilimlerin ataerkil bilim olduğunu ve kadınların bu alanlarda görünmez olduğunu belirtmektedirler. Feminizm, bu anlayışın dönüştürülmesi gerektiğini benimseyen bir metodolojik anlayıştır. Feminist kuramcılar, ataerkil bilim anlayışının feminist bakış açısıyla tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Kadınların feminist bir perspektifle ele alınmasıyla görünürlüğünün artacağına, nesne değil de özne olarak var olacağına inanılmaktadır. Bu çerçevede kadının öznel deneyimi ve feminist duruş noktası (stand point) feministler tarafından benimsenmektedir.

Kadının öznel deneyiminin pozitivist sosyoloji yöntemleriyle ortaya çıkamayacağını belirten feministler, nitel araştırma tekniğine yöneldikleri görülmektedir (Kümbetoğlu, 2003: 151). Kadınların öznelliğini nitel araştırma tekniğiyle ortaya çıkacağına inanan feminist düşünürler, araştırmacının da çalışmalarda kendi öznelliklerini dâhil etmesi önermektedirler. Bu durum da belirlenen bilimsel kriterler bağlamında eleştirilere sebebiyet vermektedir.

Pozitivizmle aralarına mesafe koyulması gerektiğine inanan feministler, nitel araştırma yöntemine yöneldikleri görülmüştür. Feminist perspektifle yapılan nitel araştırmalar incelenmiş ve nesnellik, geçerlilik, güvenilirlik, genelleme gibi problemlerinin olduğu saptanmıştır.

Çalışmamızda, incelenen her bir araştırmanın feminist bir perspektifle yapıldığı araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. İncelenen her dört kitapta da, karşılaşılan sorunun temel kaynağı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ataerkillik, ailenin şiddete sebebiyet verdiği şeklinde sonuçlara odaklanılmaktadır. Fakat “doküman ve içerik analizi” yöntemiyle ele alınan bu çalışmalarda şiddete, boşanmaya, cinayete vb. gibi olgulara sebep olunan durumun sadece belirtilen sonuçlar olmadığı görülmüştür. Ayrıntılı incelenen bu çalışmalarda, görüşmecilerden aktarılan veriler ışığında, problemlerin altında yatan sebeplerin; yoksulluk, eğitimsizlik, kötü madde bağımlılıkları olduğu anlaşılmıştır.

Görüşmeciler şiddet, cinayet ya da diğer olumsuz olaylara sebebiyet veren davranışların altında alkol, uyuşturucu hap vb. etkenler olduğunu aktarmalarına rağmen, çalışmada feminist perspektif hâkim olduğu için, sorun olarak toplumsal cinsiyet, ataerkillik gibi konulara yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla nitel araştırmaların önerdiği dürüst ve dengeli aktarımlar sağlanılmamıştır. Feminist perspektifin hâkimliğinden dolayı araştırmalarda nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik, genel geçerlik tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınlar üzerinde yapılmış bu çalışmalarda, meydana gelen sıkıntıların temel sebepleri olarak toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramları üzerinde durulmuştur. Kadınların maruz kaldığı sıkıntıların altında farklı sebeplerin de olduğu saptanmış ve olayların sadece toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmaması gerektiği düşünülmektedir. Kadına şiddet (her türlü şiddet: fiziksel şiddet, taciz, tecavüz, psikolojik vb.) sadece feminist perspektifle çözülebilecek bir problem olmadığı

düşünülmektedir. “Kadına şiddet gibi, sosyal, kültürel, biyolojik, felsefi, psikolojik, dini boyutları olan bir konunun sadece “cinsiyet eşitliği” gibi cinsiyet temelli tek bir perspektife hapsedilmesi nasıl mümkün olabiliyor?” (Gültekin ve Şahin, 2016: 8).

Geniş çaplı bu tür olayların altında birçok sebep bulunabilmektedir. Dolayısıyla olayların cinsiyet temelli tek bir perspektifle çözülmesinin mümkün olmadığı düşünülmekte ve farklı etkenlere odaklanması önerilmektedir. Ulaşılan verilerin dengeli aktarımın sağlanılmamasının görülmesi sonucunda nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik ve genel geçer gibi unsurların sağlanmadığı düşünülmekte ve eleştirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alver, D. (2017). *Türkiye’de Yapılan Kadın Haklarıyla İlgili İki Araştırmanın Feminist Metodoloji Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arı, G. S., Armutlu, C. vd. (2009). Pozitivist ve Postpozitivist Paradigmalar Çerçevesinde Metodoloji Tartışmalarının Yönetim ve Pazarlama Alanlarına Yansımaları, *H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fköltesi Dergisi*, 27 (1). 113-141.
- Armağan, İ. (1983). *Yöntembilim-1 –Bilimsel Yöntem-*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Arslantürk, Z. (2001). *Sosyal Bilimler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*, (5. Basım), İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Aslan, Y. G., Özbey, F. vd. (2019). Vaka Araştırması: Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Sorunları ve İhtiyaçları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (31), 639-654.
- Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti, *Alternatif Politika Dergisi*, 1 (1), 1-41.
- Aziz, A. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, (10. Basım), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacon, F. (2018). *Yeni Atlantis*, (Çev: S. Aktuyun). İstanbul: Say Yayınları.
- Bal, H. (2014). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri (Uygulamalı Örnekli)*, Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2016). *Postmodern Etik*, (3. Basım), (Çev: A. Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (2016). Sosyal Bilimlerde “Objektiflik” Efsanesi, *Mukaddime*, 7 (2), 217-242.
- Bilgiseven, A. K. (1994). *Sosyal İlimler Metodolojisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Bora, A. (2014). *Feminizm Kendi Arasında* (2. Baskı). Ankara: Ayizi Yayınları.
- Bozkurt, V. (2013). *Değişen Dünyada Sosyoloji, -Temeller, Kavramlar, Kuramlar-*, (9. Baskı), Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bozkurt, V. (2017). *Değişen Dünyada Sosyoloji, -Temeller, Kavramlar, Kuramlar-*, (13. Baskı), Bursa: Ekin Yayınları.
- Cansunar, F. N. vd. (1997). Kadının Suça Yönelimi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55 (3). 341-351.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2008). *Felsefe*, (2. Basım), İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Comte, A. (2015). *Pozitif Felsefe Dersleri ve Pozitif Anlayış Üzerine Konuşma*, (Çev: E. Ataçay). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri –Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni-*, (Çev: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağan, K. (2009). Sosyal Bilimler ve Post-Modernizm. İçinde; *Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem* (Ed: O. Konuk ve A. K. Bayram), ss. 67-94. Ankara: Adres Yayınları.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, (2. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demir, E. (2019). *Notlarım: Bilimsel Araştırma Paradigmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı.
- Dikeçligil, B. (2002). Sosyolojide Metodolojik Farklılaşma ve Metodlar Arası İşbirliği, *III. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 2-4 Kasım 2000, Eskişehir, Ankara: *Sosyoloji Derneği Yayınları*. 97-126.

- Direk, Z. (2011). Feminist Kuramın Sorunları, amargidergi.com/yeni/?p=1280. (Erişim Tarihi: 20.05.2020).
- Durkheim, E. (2014). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, (2. Baskı), (Çev: Ö. Doğan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ecevit, M. (2011). Epistemoloji. İçinde; *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (Ed: Y. Ecevit ve N. Karkıner) ss. 32-61. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erdoğan, E. ve Gündoğdu, N. (2019). Niçin-Türkiye’de- Feminist Yöntem. İçinde; *Türkiye’de Feminist Yöntem* (Ed: E. Erdoğan ve N. Gündoğdu), ss. 15-34. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ergün, D. (1982). *Sosyoloji ve Tarih -Sosyolojide Yöntem Sorunu-*, İstanbul: Der Yayınları.
- Ertugay, F. (2019). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma/Esnek Desen Araştırması: Alana İlişkin Zorluklar, Sorunlar ve İmkanlar, *Nitel Sosyal Bilimler*, 1 (1), 48-68.
- Gazi, Y. C. (2018). *İlkokul Öğretmenlerinin Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı Üzerine Niteliksel Bir Araştırma: İstanbul Anadolu Yakasında Bir İlkokul Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji Yöntemin Yeni Kuralları –Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Bir Eleştirisi-*, (Çev: Ü. Tatlıcan ve B. Baldız). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Gültekin, M. ve Şahin, M. (2016). *Türkiye’de ve Dünyada Kadına Yönelik Şiddet* (3. Baskı). İstanbul: Sekam Yayınları.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96znellik> (Erişim Tarihi: 14.06.2020).
- Hürtaş, S. (2018). *Canına Tak Eden Kadınlar –Kocalarını Neden Öldürdüler-*, (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İliç, D. T. ve Yıldırım, P. (2018). Araçsal Akla ve Pozitivizme Karşı Çıkan Bir Feminist Metodoloji, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 24 (96), 201-210.
- İpek, E. ve Kızılgöl, Ö. A. (2019). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadının İşgücüne Katılımına İlişkin Mikroekonometrik Analiz: Türkiye, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 455-474.
- İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kalelioğlu, U. B. (2019). Pozitivizmin Epistemolojik Temeli ve Avrupa Merkezci Sosyolojik Bilginin Sınırları, *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2 (2), 127-138.
- Karataş, K. (2017). Nesnellik (Objektiflik), kayhankaratas75900.blogcu.com/nesnellik/1781852. (Erişim Tarihi: 10.06.2020).
- Karkıner, N. (2017). Araştırılanın Fendi Araştırmanı Yener: Feminist Duruş. İçinde; *Eskişehir Okulu Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu*, ss. 41-53. Eskişehir: Sivil Düşün AB Programı.
- Kasapoğlu, M. A. (1992). Sosyolojide Birlik Sağlama, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, XIV, 201-218.
- Kaya, F. (2019). Yorumsamacı Yaklaşımda Anlama Kavramının Önemi ve Pozitivizm Eleştirisi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (22), 271-280.
- Kızılcılık, S. (2013). *Frankfurt Okulu*, (3. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kocacık, F. (2003). *Toplumbilim Ders Notları*, (3. Baskı), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Konda Araştırma ve Danışmanlık, (2012). *Toplumdaki Ayıp, Günah ve Suç Algısı ve Tanımları*, İstanbul.

- Konuk, O. ve Bayram, A. K. (2009). Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem: Bilginin Parçalanması ve Etik Arayışlar. İçinde; *Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem*, (Ed: O. Konuk ve A. K. Bayram), Ankara: Adres Yayınları.
- Koyuncu, A. A. ve Günerigök, M. (2019). *Bauman ve Postmodernite*, Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Kudat, A. (2006). *Satılık Erkeklik –Tarihten Günümüze Erkek Cinselliğinin İstismarı-*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Kudat, A. (2007). *Al Kocayı Vur Sopayı*, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Kuş, E. (2003). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, -Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi?*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuş, E. (2007). Sosyal Bilim Metodolojisinde Paradigma Dönüşümü ve Psikolojide Nitel Araştırma, *Türk Psikoloji Yazıları*, 10 (20), 19-41.
- Kuyucuoglu, İ. (2015). Sosyolojinin Kuruluşunu Etkileyen Düşünce Akımları ve Klasik Sosyolojide Yöntem Tartışmaları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (36), 674-687.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, (3. Baskı), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak*. (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nadir, U. (2017). *"Nasıl Korunabilirdik?" Şiddete Uğrayan Kadınlar ve Çocuklar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Narayan, U. (2019). Feminist Yöntem Nedir, Ne Değildir?. İçinde; *Türkiye'de Feminist Yöntem* (Ed: E. Erdoğan ve N. Gündoğdu), ss. 37-51. İstanbul: Metis Yayınları.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri –Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2*, (5. Baskı), (Çev: S. Özge). Ankara: Yayınodası Yayınevi.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri –Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1-*, (7. Baskı), (Çev: S. Özge). Ankara: Yayınodası.
- Oluk, F. (2019). *Denizli'de Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Evli Çiftlerle Niteliksel Bir Çalışma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Programı, Denizli.
- Öktem, P. (2003). *Sosyolojide Nitel Araştırma Geleneğinin Tarihçesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özcan, V. (2013). 1980-2000 Döneminde Türkiye'de Sosyoloji. İçinde; *Türkiye'de Sosyoloji*, (Ed: M. Ç. Özdemir), ss. 142-167. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Özkalp, E. (2013). Davranış Bilimleri I. İçinde; *Sosyolojiye Giriş ve Yöntemi*, (Ed: Ç. Kirel ve Z. Sungur), ss. 2-56. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Özlem, D. (1986). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özlem, D. (2013). Batılı Bilgi, Pozitivizm ve Felsefe Çerçevesinde Avrupa Merkezci Tarih Anlayışının Temelleri, *İnsan&Toplum Dergisi*, 3 (6), 7-24.
- Özlem, D. (2015). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, (2. Basım), İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Özlem D. (2002). *Felsefe Yazıları*, (2. Basım), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Öztaş, E. (2015). Feminist Araştırmalar ve Yöntem. İçinde; *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, (Ed: F. Saygılıgil), ss. 271-290. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Öztürk, E. (2013). Sosyolojide Nesnellik Sorunu Bağlamında Max Weber'in Pozitivizm-Hermeneutik İkiliğini Aşma Girişimi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 196-244.

- Page, A. Z. ve İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme, *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (22), 81-94.
- Ringer, F. (2014). *Weber'in Metodolojisi –Kültür Bilimleri İle Sosyal Bilimlerin Birleşimi-*, (3. Baskı), (Çev: M. Küçük). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Saruç, S. (2013). *Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Sencer, M. ve Sencer, Y. (1978). *Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim*, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Suğur, N. vd. (2012). Sosyolojik Yöntemde Klasik ve Yeni Dönem Tartışmaları. İçinde; *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, (Ed. T. G. Şavran), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Swingewood, A. (2010). *Sosyoloji Düşüncenin Kısa Tarihi*, (3. Basım), (Çev: O. Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şanlı, B. vd. (2018). Kadınların Toplumsal Rollerine İlişkin Görüşlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (61), 611-620.
- Şatana, N. S. (2015). Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12 (42), 11-33.
- Şavran, T. G. (2009). Araştırma Evreni, Örneklem Seçimi ve Ölçüm, *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, (Ed: N. Suğur). Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Yayını* 138-157.
- Tanesini, A. (2012). *Feminist Epistemolojiye Giriş*, İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Taş, K. (2011). *Sosyal Bilim Paradigmaları Açısından Sosyolojik Metodoloji*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- TBMM. (2007). Türkiye’de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde ve Ceza ve İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Çocuklarda Şiddet ve Bunu Etkileyen Etkenlerin Saptanması Araştırma Raporu, Dönem 22, Yasama Yılı 5.
- Tür, Ö. ve Koyuncu, A. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7 (26), 3-24.
- Türkdoğan, O. (1989). *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2008). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Mikro Veri Seti*.
- Uluocak, Ş. (2012). *Doğa Bilimleri ve Kültür Bilimleri Ayrımında Sosyolojik Açısından Kuramlaştırma Sürecinin Tartışılması*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Ural, Ş. (2012). *Pozitivist Felsefe –Bilimde ve Felsefede Doğrulama-*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ülger, Z. M. (2019). *Beykoz’da Güvenikli Bir Sitede Gündelikçi Kadın Emeği Üzerine Niteliksel Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vatandaş, C. vd. (2009). Modern Bilim Örnekliğinde Gerçeğin Kuşatılması Sorunu. İçinde; *Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem*, (Ed: O. Konuk ve A. K. Bayram). Ankara: Adres Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (9. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (1997). *Bilimsel Düşünme Yöntemi, -Yazılar, Bidiriler, Tartışmalar-*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yıldırım, M. E. (2017). *Yeni Bir Hayat Kurmak –Kadınlar Anlatıyor: Babalık, Evlilik ve Boşanma*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Yılmaz, A. (2009). Bilim, Yöntem ve Hermenötik Sosyal Bilim. İçinde; *Etik ve Yöntem*, (Ed: O. Konuk ve A. K. Bayram), Ankara: Adres Yayınları.
- Yılmaz, K. (2013). Postmodernist Tarih Yaklaşımı: Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 34, 197-209.

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet ÇİLMİ, 1993 yılında Batman'ın Beşiri ilçesinde doğdu. İlköğretimini Doğankavak Köyü İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Eğitim hayatını Batman Lisesi'nde tamamladı. 2018 yılında Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü 3 yılda ve bölüm 2.'si olarak tamamlamıştır. 2018 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitime başlamıştır. Henüz çalışmalarını yayımlamayan Çilmi, metodoloji, din, göç, feminizm gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyoloji anabilim dalında doktora başlayabilmek için emek harcayan Çilmi, çalışmalarını doktora sürecinde yayın dünyasına hazırlamayı düşünmektedir.

